

การจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

นายศักดิ์สิทธิ์ พลสันติกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

MANAGEMENT OF LOCAL TRADITION FOR TOURISM : A CASE STUDY OF NAN
TRADITIONAL BOAT RACING

Mr. Saksee Phonsantikul

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Cultural Management

(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา
ประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

โดย

นายศักดิ์สิทธิ์ พลสันติกุล

สาขาวิชา

การจัดการทางวัฒนธรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.อมร เพชรสม)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ดร.พันธุ์มดี เกตewanดี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุคนธ์ สุธาภิบาล)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สักร์สิทธิ์ พลสันติกุล : การจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน. (MANAGEMENT OF LOCAL TRADITION FOR TOURISM : A CASE STUDY OF NAN TRADITIONAL BOAT RACING) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะขัติ, 133 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาการจัดการประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีในมิติต่างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงการศึกษาคุณค่า (Values) และความแท้ (Authenticity) ของต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ยังดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปด้วยผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ประกอบกับการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประเพณี ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ได้มาจากการสังเกตภาคสนาม การทบทวนวรรณกรรม การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์ตั้งแต่ ปี 2555-2556 ให้ได้มาซึ่งการศึกษาเปรียบเทียบของครุธรรมของประเพณี ที่ผู้วิจัยแบ่งเป็น 3 ยุคสมัยตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการและความหมายของประเพณี นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การวิเคราะห์คุณค่า ความแท้ และความเปลี่ยนแปลงของคุณค่าและความแท้ในประเพณี รวมถึงปัจจัยและระดับของการมีส่วนร่วมในประเพณีอีกด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลแสดงถึงทัศนคติและนิยามของภาคชุมชนต่อคุณค่า ความแท้ และการเปลี่ยนแปลงของประเพณีในมิติต่างๆ โดยคุณค่าที่สำคัญที่สุดได้แก่คุณค่าเชิงสังคม และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ อีกทั้งการวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ แสดงให้เห็นว่าภาคส่วนที่มีส่วนร่วมมากที่สุดได้แก่ภาคชุมชนหากแต่ภาคส่วนที่ได้รับผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดกลับไม่ใช่ภาคส่วนที่มีส่วนร่วมมากที่สุด อีกทั้งการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีจากอดีตจนถึงปัจจุบันยังแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แก่ การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจอีกด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้เสนอแนะหลักการในการจัดการประเพณีเพื่อปกป้องรักษาคุณค่าที่เป็นต้นทุนสำคัญของประเพณี โดยให้ความสำคัญกับบทบาทและคุณภาพของการมีส่วนร่วม รวมถึงเสนอแนะการจัดการองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกัน นำไปสู่การจัดการประเพณีแข่งเรือเมืองน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา การจัดการทางวัฒนธรรม

ปีการศึกษา 2556

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก

5387289120 : MAJOR CULTURAL MANAGEMENT

KEYWORDS: CULTURAL CAPITAL / AUTHENTICITY / LOCAL TRADITIONAL / BOAT RACING / PARTICIPATORY / TOURISM

SAKSEE PHONSANTIKUL: MANAGEMENT OF LOCAL TRADITION FOR TOURISM : A CASE STUDY OF NAN TRADITIONAL BOAT RACING. ADVISOR: ASSOC. PROF. DR.PINRAJ KHANJANUSATHITI, 133 pp.

This thesis aimed to study a Nan's boat racing as a sustainable tourism by a study of cultural capitals of this tradition in every dimension from past to present including a study of value and authenticity of cultural capitals which is still alive or be changed by both positive and negative impacts. A study of participatory research processes of tradition management of every related sectors are applied to be a qualitative research by field observation, literature reviews, interviews and focus group techniques from 2012 – 2013. With obtaining of tradition's holistic comparison which has been divided by researcher into 3 eras by a characteristic of change in management and traditional meaning from past to present including factors of participation level in this tradition.

A data analysis showed the attitude and definition of community sector towards value, authenticity and changes in every tradition's dimensions by the most important is social value and aesthetic value building a pride. Along with an analysis of process of every sector showed us that the most participated is community, on the other hand, the most concrete profit grantee is not the most participated sector. Together with a analysis of tradition's changes showed that the most important factor which make a change is economic development and social's norms in community's prestige.

This Thesis gave suggestions on a principle in traditional management for a protection of traditional resources by give precedence to a role and quality of participations including a suggestion on a management of tourism composition to conform to a management of Boat Racing Tradition for a sustainable tourism continually.

Field of Study: Cultural Management

Student's Signature

Academic Year: 2013

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสำเร็จและความกรุณาของ รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.พันธุมดี เกตะวันดี ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดสันต์ สุทธิพิศาล ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำวิธีการ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณท่านที่ให้ความช่วยเหลือและให้แนวทางในการศึกษา ได้แก่ อาจารย์ ดร.วิณี พานิชพันธ์ , รองศาสตราจารย์.ดร.วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฤทธิรงค์ จิวากานนท์ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอียรชวย อักษรดิษฐ์ , ศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ, อาจารย์ ดร.ยุทธพร นาคสุข, อาจารย์สมเจตน์ วิมลเกษม, อาจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ, คุณปริยาธร พิทักษ์วรรณรัตน์ , ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน),ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า,คุณคัชพล จันเพชร, คุณณัฐวุฒิ แจ่มกระจ่าง, คุณมยุรี ศรีสุริยพงษ์, คุณวชิราภรณ์ เพ็ญกุล,คุณปัทมาศ ยะแสง, คุณเพ็ญศรี เผ่าเหลืองทอง , คุณพิมพ์สวาท วัฒนศิริโรจน์, คุณสุทธิพันธ์ เหา, คุณเกียรติก้อง ศิลปสนธยานนท์, คุณพีระพงศ์ มณีรัตน์,พระมหาดรงค์ศักดิ์ สุวรรณกิตติ, พระอธิการพนัส ทิพพะเมธี คุณปนัดดา วงศ์สงคราม, คุณฐานพันธ์ วงศ์ปารเมศ, คุณกนต์ธร ศิริวัฒนา, คุณเอกรินทร์ ลัทธศักดิ์ศิริ, คุณตรีภพ นาคปฐม, คุณนาตยา ชูจินดา, คุณพรรณทิวา จันทรสกุล และเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรรวมถึงเพื่อนพี่น้องสหสาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกคน

ท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณ มารดา และสมาชิกในครอบครัวที่รักของข้าพเจ้าทุกคน ที่เป็นกำลังใจ ส่งเสริมให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญภาพ.....	2
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	7
1.4.1 ขอบเขตพื้นที่.....	7
1.4.2 ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา.....	7
1.4.3 ขอบเขตผลผลิต.....	7
1.4.4 ขอบเขตระยะเวลา.....	7
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย.....	8
1.5.1 ประเด็นการศึกษาที่ 1 ต้นทุนทางวัฒนธรรม.....	8
1.5.1.1 ระเบียบวิธีวิจัยที่ 1 จำแนก (Identifying) ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของ ประเพณีแข่งเรือ.....	9
1.5.1.2 ระเบียบวิธีวิจัยที่ 2 ประเมินคุณค่า (Values) ของประเพณีแข่งเรือ.....	10
1.5.2 ประเด็นการศึกษาที่ 2 การมีส่วนร่วม (participatory) ในการจัดการประเพณีแข่งเรือ	13
1.5.3 ประเด็นการศึกษาที่ 3 แนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านเพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	17
1.6 นิยามศัพท์.....	20
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	20
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	21

1.9 การนำเสนอผลการวิจัย	21
1.9.1 บทที่ 1 บทนำ	21
1.9.2 บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	21
1.9.3 บทที่ 3 วิวัฒนาการและต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน	21
1.9.4 บทที่ 4 คุณค่าและความแท้ของประเพณีแข่งเรือ.....	21
1.9.5 บทที่ 5 ประเพณีแข่งเรือกับกระบวนการการมีส่วนร่วม.....	22
1.9.6 บทที่ 6 แนวทางการจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาประเพณี แข่งเรือจังหวัดน่าน.....	22
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	24
2.1 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนทางวัฒนธรรม.....	25
2.1.1 การศึกษาและนิยาม	25
2.1.2 มูลค่าของต้นทุนทางวัฒนธรรม.....	26
2.1.3 สรุป.....	30
2.2 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural values).....	30
2.2.1 การศึกษาและนิยาม	30
2.2.2 การประเมินความสำคัญของวัฒนธรรม.....	31
2.3 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความแท้ (Authenticity).....	32
2.3.1 การศึกษาและนิยาม	32
2.3.2 สรุป.....	34
2.4 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม.....	36
2.4.1 การศึกษาและนิยาม	36
2.4.2 ขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชน	38
2.4.3 บทบาทและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม.....	39
2.4.4 สรุป.....	41
2.5 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	42
2.5.1 การศึกษาและนิยาม	42
2.5.2 หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Management)..	45
2.5.3 สรุป.....	45

บทที่ 3 วิวัฒนาการและต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน	47
3.1 ความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน	47
3.1.1 เมืองน่านกับความเชื่อเรื่องพญานาค	48
3.1.2 วิถีชีวิตของคนเมืองน่านกับเรือ	50
3.1.3 ความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือ	50
3.2 วิวัฒนาการของต้นทุนทางวัฒนธรรมประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน	52
3.2.1 ช่วงที่ 1 ประเพณีแข่งเรื่อนับแต่อดีต จนถึง พ.ศ. 2522	53
3.2.2 ช่วงที่ 2 ประเพณีแข่งเรือตั้งแต่ พ.ศ.2522 – 2550	59
3.2.3 ช่วงที่ 3 ประเพณีแข่งเรือตั้งแต่ พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน(พ.ศ.2556)	62
3.3 บทวิเคราะห์ต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ	70
บทที่ 4 คุณค่าและความแท้ของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน	72
4.1 คุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ	72
4.1.1 คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Value)	72
4.1.2 คุณค่าเชิงสังคม (Social Value).....	73
4.1.3 คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์และเอกลักษณ์พื้นถิ่น (Aesthetic and Unique Value)....	75
4.1.4 คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historic and Cultural Value).....	77
4.1.5 คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Value).....	77
4.1.6 คุณค่าเชิงการศึกษา (Education Value).....	78
4.2 ความแท้ของประเพณีแข่งเรือ	80
4.2.1 ที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม	81
4.2.2 สันฐานและวัสดุ (Form and Material).....	82
4.2.4 กระบวนการ (Process).....	84
4.2.5 มนุษย์ (People)	84
4.3 การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือในปัจจุบัน	87
4.3.1 สถานการณ์การรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน	87
4.3.2 สถานการณ์การขึ้นทะเบียน(Inventory) ในปัจจุบัน	88
4.3.3 สถานการณ์การสืบทอดในปัจจุบัน.....	88

4.3.4 สถานการณ์การอนุรักษ์ในปัจจุบัน.....	89
4.3.5 สถานการณ์การพัฒนา(Development)ในปัจจุบัน.....	90
4.3.6 สถานการณ์การเผยแพร่(Dissemination)ในปัจจุบัน.....	90
4.4 บทวิเคราะห์สรุปผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงต่อคุณค่าความแท้ และการสงวนรักษา ประเพณีแข่งเรือในปัจจุบัน	90
บทที่ 5 ประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านกับการมีส่วนร่วม	92
5.1 ผู้มีส่วนร่วม (Participant).....	92
5.1.1 ภาคชุมชน/หมู่บ้าน.....	92
5.1.2 ภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.....	93
5.1.3 ภาคธุรกิจเอกชน.....	93
5.1.4 ภาคประชาสังคม	93
5.1.5 ภาคศาสนา.....	93
5.2 กระบวนการมีส่วนร่วม(Participation)	94
5.2.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	94
5.2.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ.....	94
5.2.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์	95
5.2.4 การมีส่วนร่วมในการร่วมตรวจสอบและประเมินผล	95
5.3 ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน	95
5.3.1 ร่วมตัดสินใจ (Decision Making).....	95
5.3.2 ร่วมดำเนินการ (Implementation).....	97
5.3.3 ร่วมรับผลประโยชน์ (Benefit Sharing)	99
5.3.4 ร่วมรับผิดชอบและประเมินผล (Responsibility and Evaluation).....	101
5.4 ปัญหาที่พบในกระบวนการมีส่วนร่วม	102
5.5 บทวิเคราะห์สรุปผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน.....	103
บทที่ 6 แนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	106
6.1 องค์ประกอบของแนวทางที่นำเสนอ	106
6.2แนวทางการจัดการประเพณีท้องถิ่น 1 ส่งเสริม 3 อนุรักษ์ 3 พัฒนา เพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน.....	106

6.3 สรุป.....	117
6.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	117
รายการอ้างอิง	119
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	133

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางแสดงความสำคัญของต้นทุนทางวัฒนธรรม	12
ตารางที่ 2 คำจัดความการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยว ที่มา : การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (ดลฤทัย โกววรรณกุล, 2556)	44
ตารางที่ 3 หลักฐานสำคัญของประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน.....	51
ตารางที่ 4 สรุปผลการศึกษาด้านทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือเปรียบเทียบกับวิวัฒนาการ	69
ตารางที่ 5 ตารางสรุปการประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ.....	80
ตารางที่ 6 วิเคราะห์ความแท้(Authenticity) ของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน.....	86
ตารางที่ 7 ตารางแสดงผลการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ	104

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ป้ายทางหลวงต้อนรับสู่จังหวัดน่าน	4
ภาพที่ 2 จิตรกรรมฝาผนัง วิหารวัดมิ่งเมือง อ.เมืองน่าน เกี่ยวกับการแข่งเรือ	4
ภาพที่ 3 รถขบวนแห่เทียนพรรษารูปเรือแข่งและฝีพายหญิงบนรถ	5
ภาพที่ 4 เยาวชนร่วมกันวาดภาพเรือแข่งตามจินตนาการไว้ที่หลังกำแพงโรงเรียน	5
ภาพที่ 5 ภาพแสดงขอบเขตและที่ตั้งของจังหวัดน่าน	7
ภาพที่ 6 ระเบียบวิธีวิจัย.....	8
ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดการวิจัย	23
ภาพที่ 8 มูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการใช้ทรัพยากรทางทะเล (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542) 27	27
ภาพที่ 9 มูลค่ารวมทางเศรษฐศาสตร์ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543).....	28
ภาพที่ 10 เรือซึ่ชะง่า (เรือเจ้าแม่บัวเรียว บ้านเมืองเส้น อ.เมืองน่าน จ.น่าน).....	54
ภาพที่ 11 ภาพเจ้ามหาพรหมสุนธาดาและแม่เจ้าศรีโสภา ในการรับสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระ นครสวรรค์วรพินิต ได้จัดให้มีการแข่งเรือเพื่อรับเสด็จด้วย.....	57
ภาพที่ 12 ภาพเจ้ามหาพรหมสุนธาดาพอนบนเรือแข่งเพื่อรับเสด็จสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระ นครสวรรค์วรพินิต.....	57
ภาพที่ 13 การแข่งเรือเอกลักษณ์น่าน ปี 2555	64
ภาพที่ 14 ภาพแสดงตัวอย่างเอกสารหลักเกณฑ์เรือแข่งอัตลักษณ์น่าน โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน	65
ภาพที่ 15 การพยายามฟื้นฟูเรือแข่งแบบ “เรือซึ่ชะง่า” ให้อยู่ควบคู่ไปกับเรือแบบสมัยใหม่ ที่มา : ผู้วิจัย.....	67
ภาพที่ 16 การต่อยอดประเพณีแข่งเรือสู่การกีฬาในระดับชาติ โดยการนำเรือแข่งจากเมืองน่านเข้า ร่วมแข่งขันเรือยาวชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทย ณ เขิงสะพานพระราม 8 ที่มา: www.nanlongboat.com	68
ภาพที่ 17 พิธีสู่ขวัญเรือคำแดงเทวี บ้านนาเตา เผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ ที่มา : นิตสาร อสท.....	74
ภาพที่ 18 การพือนล่องน่านประกอบการตีฆ้องล่องน่านตีปานแข่งเรือบนเรือสวยงาม หรือ เรือโช่ว ที่มา : ผู้วิจัย	74
ภาพที่ 19 การตั้งกองเชียร์ของแต่ละหมู่บ้านเรียงรายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน	76
ภาพที่ 20 กองเชียร์ของหมู่บ้านไหล่น่าน อ.เวียงสา.....	76
ภาพที่ 21 สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปของการแข่งเรือในปัจจุบันเปรียบเทียบกับในอดีต	81

ภาพที่ 22 ลักษณะของสัณฐานที่เปลี่ยนไปของเรือแข่งในปัจจุบันเมื่อเทียบกับสัณฐานของเรือในอดีต	83
ภาพที่ 23 ภาพแสดงความสัมพันธ์ของกระบวนการสงวนรักษาเรือแข่งเมืองน่านเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน	113

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน ประเทศไทยได้ขับเคลื่อนองคาพยพการพัฒนาประเทศโดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2554 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2559 เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554.) โดยในรายละเอียดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศออกเป็น 7 ด้านประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ที่มีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยการบูรณาการการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ชุมชน ให้สามารถปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขตามกฎระเบียบใหม่ของโลก (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554.) อันเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ จากการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว ทำให้รัฐบาลกำหนดนโยบายในการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นส่วนสำคัญหนึ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย โดยมีนโยบายเร่งด่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก คือเร่งเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศ โดยประกาศให้ปี พ.ศ. 2554-2555 เป็นปี “มหัศจรรย์ไทยแลนด์” (Miracle Thailand Year) และประชาสัมพันธ์เชิญชวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าร่วมเฉลิมฉลองในพระราชพิธีมหามงคลที่จะมีขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2554-2555 และพันธกิจหนึ่งในนั้นคือ “ส่งเสริมรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2554) ส่งผลให้ การกำหนดทิศทางของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2555-2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ “...ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน การขยายตัวของ การ

ท่องเที่ยวโดยเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวหรือการแสวงหารายได้จากการท่องเที่ยวในขณะที่การรองรับขยายไปไม่ทัน ทำให้แหล่งท่องเที่ยวของไทยมีความเสื่อมโทรม จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีทิศทาง ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชาติ โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อป้องกันการใช้ประโยชน์มากเกินไป ตลอดจนกำหนดมาตรการในการแก้ไขกฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวของไทยมีศักยภาพในการรองรับ...” และ “...ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว...” ประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่อย่างหลากหลาย ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ อีกทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนไทยในภูมิภาคต่างๆ ถือได้ว่ามีความโดดเด่นเป็นพิเศษนั้นเป็นต้นทุนสำคัญที่สามารถยกขึ้นมาจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศชาติและประชาชนตามเจตนารมณ์ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้เป็นอย่างดีประการหนึ่ง ได้แก่ ประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) อันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นเหมาะสำหรับการจัดการท่องเที่ยวได้

ในบรรดาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย จังหวัดน่านเป็นหนึ่งในเมืองที่เป็นจุดหมายปลายทางที่ควรให้ความสำคัญ น่านได้รับสมญานามว่า เมืองเก่าที่มีชีวิต ผู้คนยังคงดำเนินวิถีชีวิตอย่างสงบสุขและเรียบง่าย อุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติละวัฒนธรรมมากมาย อีกทั้งความเป็นเมืองเล็ก ทรัพยากรต่างๆ ยังไม่ถูกกัดกร่อน เพิ่มเสน่ห์ของ จ.น่าน ให้ทรงคุณค่าต่อการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นต้นแบบทางวัฒนธรรมที่สำคัญของการท่องเที่ยวในประเทศไทย และเนื่องด้วยเมืองน่านเป็นเมืองวัฒนธรรมที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ คณะรัฐมนตรีจึงพิจารณามติคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า เรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า น่าน ตามที่คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ได้ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่า น่าน และเวียงพระธาตุแช่แห้งให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า เป็นอันดับที่สอง ถัดจากเมืองเก่าเกาะรัตนโกสินทร์ อีกทั้ง องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน) ได้เสนอให้จัดตั้ง “เขตพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน” ที่ครอบคลุมพื้นที่หัวแวนประวัติศาสตร์ ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาทิ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมถึงประเพณีท้องถิ่นของเมืองน่านไว้อย่างสมบูรณ์ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.2554)

ประเพณีท้องถิ่น หมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นตามขนบจารีต ที่สืบทอดกันมาในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นการเฉพาะ มักมีจุดมุ่งหมายที่แฝงนัยทางสังคมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละโอกาสที่กิจกรรมเหล่านั้น

จะนำเสนอ เช่น ประเพณีชักพระ เป็นประเพณีเฉพาะถิ่นของกลุ่มวัฒนธรรมในภาคใต้ของประเทศไทยที่แฝงกระบวนการสร้างความสามัคคีผ่านพิธีกรรม ที่จะการชักลากพระเพื่อจำลองการเสด็จมาขอพระพุทธองค์, ประเพณีแห่ปู่เอยย่าเอย เป็นประเพณีเฉพาะถิ่นของนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อแสดงถึงความกตัญญูต่อดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ เป็นต้น และจังหวัดน่านนั้น ก็มีประเพณีท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น การสงฆ์น้ำเจดีย์ประจำเมืองอันประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา, ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่าที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการนับถือผี (Animism) และ ประเพณีแข่งเรือ ที่ผสมผสานพระพุทธศาสนาและการนับถือผีเข้าไว้ในประเพณีเดียวกัน นับว่าเป็นประเพณีที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 1 ป้ายทางหลวงต้อนรับสู่จังหวัดน่าน

ภาพที่ 2 จิตรกรรมฝาผนัง วิหารวัดมิ่งเมือง อ.เมืองน่าน เกี่ยวกับการแข่งเรือ

ภาพที่ 3 รถขบวนแห่เทียนพรรษารูปเรือแข่งและผีพายหญิงบนรถ

ภาพที่ 4 เยาวชนร่วมกันวาดภาพเรือแข่งตามจินตนาการไว้ที่หลังกำแพงโรงเรียน

ประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่านมีศักยภาพที่จะพัฒนาเข้าสู่การท่องเที่ยว เพราะสามารถประเมินได้จากสถานการณ์ปัจจุบันที่นับได้ว่าเป็นการแข่งขันเรือยาวที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทยมีจำนวนเรือมากที่สุดในประเทศ กว่า 230 ลำ มีนักกีฬามากที่สุดถึงราว 8,000 คน มีผู้ชมนับแสนคน และที่ยังความแปลกปลี้มให้กับชาวเมืองน่านเป็นล้นพ้นก็คือการแข่งขันเรือของเมืองน่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์อีกหลายพระองค์ที่ได้ทรงพระราชทานถ้วยรางวัลแก่เรือชนะเลิศประเภทต่างๆ เป็นจำนวนมากที่สุดกว่าการแข่งขันเรือยาวสนามใดๆ ในสยามประเทศ (ยุทธพร นาคสุข, 2553) ในปัจจุบัน ประเพณีนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดน่านที่ปรากฏการสื่อความหมายในรูปแบบที่ต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย เช่น เสาโคมไฟถนน ป้ายชื่อถนน ป้ายอาคารที่ทำการต่างๆ ตราสัญลักษณ์องค์กรต่างๆ การจัดการแสดงทางวัฒนธรรม และแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันถึงความผูกพันของชาวน่านต่อประเพณีนี้และได้สะท้อนออกมาในรูปแบบต่างๆดังกล่าว ได้เป็นอย่างดี

จากความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวมาทั้งหมด ผนวกกับความสำคัญของเมืองน่าน และความสำคัญของประเพณีแข่งเรือ ที่เป็นโอกาสในการยกระดับประเพณีแข่งเรือไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น แต่กลับพบว่าช่วงระยะเวลาของประเพณีแข่งเรือ ที่เริ่มในช่วงเดือนกันยายน

ถึง เดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นช่วง “ก่อน” ฤดูกาลท่องเที่ยวจังหวัดน่านในฤดูหนาว เพราะจะเริ่ม คึกคักในช่วงเดือนธันวาคมถึงมีนาคม ทำให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากพลาดโอกาสที่จะได้สัมผัสกับ ประเพณีที่ยิ่งใหญ่ดังกล่าว ดังนั้นการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวในประเพณี จะเป็นโอกาสในการเปิด ฤดูกาลท่องเที่ยวใหม่ให้ยาวนานขึ้นย่อมนำมาซึ่งการเพิ่มคุณค่า นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าที่เป็นประโยชน์ ต่อผู้มีส่วนร่วมในประเพณี หากแต่จำเป็นต้องได้รับการจัดการที่เหมาะสมอันจะเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญ ของการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนา นอกจากนี้ จากการสำรวจในเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่า ประเพณีแข่ง เรือ มีแนวโน้มจะได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านลบมากขึ้น เช่น พบว่ามีนักท่องเที่ยว เดินทางไปในชุมชนเพื่อแสดงความจำนงเข้าพายเรือในวันแข่งขัน ซึ่งผิดกติกาในการแข่งขัน แต่กลับ พบว่าชุมชนแห่งนั้นเลือกจะรับเงินจากนักท่องเที่ยวและยอมให้เรือแข่งของชุมชนตนเองถูกปรับแพ้ หรือ พบว่ามีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าชมการแข่งขันเรือ และไม่เข้าใจในประเพณีและได้พยายาม สื่อสารในสื่อออนไลน์ด้วยถ้อยความที่ไม่เหมาะสม ฯลฯ จากกรณีตัวอย่างดังกล่าว เป็นเหตุผลสำคัญที่ ประเพณีแข่งเรือ ควรได้รับการบริหารจัดการที่เป็นระบบและมีคุณภาพเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกด้วย

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเสนอแนวทางในการจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้ ประเพณีแข่งเรือเมืองน่านที่มีบริบทเฉพาะท้องถิ่นเป็นกรณีศึกษา เพื่อแสวงหาแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวที่สามารถปกป้องรักษาคุณค่าและองค์ประกอบของประเพณีท้องถิ่นในมิติต่างๆ มุ่งหวัง จะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ พัฒนา และปรับใช้ประเพณีท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคเพื่อการท่องเที่ยวที่ ยั่งยืนต่อไปได้ในอนาคต

1.2 คำถามการวิจัย

แนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน เพื่อการท่องเที่ยวควรเป็นอย่างไร ?

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของประเพณีแข่งเรือ
2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วม(Participation) ต่อการจัดการจัดการประเพณี แข่งเรือเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน
3. เพื่อศึกษาคุณค่า(Values) และความแท้(Authenticity) ของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน
4. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน เพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

ประเด็น	ปัญหาการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย	กรอบแนวคิด (Frame work)	ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology)
ต้นทุนทางวัฒนธรรม	ความสำคัญของต้นทุนทางวัฒนธรรม ในประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ประกอบด้วยอะไรบ้าง?	เพื่อศึกษาด้านทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน	FW1 – การจำแนกต้นทุนทางวัฒนธรรม (ความเป็นมา /ลักษณะการจัดการ/ลักษณะเรือแข่ง / ลักษณะการแข่งเรือ / การจัดการเชิงพื้นที่ / ความหมายของประเพณี / ปัจจัยต่อการจัดการประเพณี / ความแท้ของประเพณี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)	M1- วิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) โดยจำแนก(Identifying) จาก FW1 เพื่อแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน
			FW 2 – มิติของคุณค่าของประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน	M2 – จำแนก (Identifying) คุณค่า (Values) เพื่อประเมินคุณค่าของประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน
การมีส่วนร่วม	การมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน มีองค์ประกอบอะไรบ้าง?	เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม (Participation) ต่อการจัดการจัดการประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน	FW 3 –มิติการมีส่วนร่วม (บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงปัจจัยในการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ)	M 3 – ประเมินคุณภาพ (Quality Assessing) ของกระบวนการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน
การจัดการประเพณี	การจัดการประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน เพื่อการท่องเที่ยว ควรเป็นอย่างไร?	เพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน เพื่อการท่องเที่ยว	FW 4 –มิติแนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือ อย่างยั่งยืน	M 4 – จำแนก (Identifying) รูปแบบการจัดการประเพณีที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน และวิเคราะห์ (Analysis) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน (ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์)

ภาพที่ 6 ระเบียบวิธีวิจัย

1.5.1 ประเด็นการศึกษาที่ 1 ต้นทุนทางวัฒนธรรม

ในการศึกษาประเด็นที่ 1 นั้น มุ่งสืบค้นเพื่อทำความเข้าใจในสำคัญของประเพณีแข่งเรือ จึงเกิดปัญหาการวิจัยในประเด็นนี้ว่า ต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือประกอบด้วยอะไรบ้าง นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน? เพื่อตอบปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงทำการแยกข้อมูลออกเป็น 2 ชุดดังนี้

- ลักษณะทั่วไปของการจัดการประเพณีแข่งเรือ ความแท้ วิวัฒนาการ ความหมาย และปัจจัยความเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน
- คุณค่าของประเพณีแข่งเรือต่อชุมชน และสังคม

จากประเด็นย่อยดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัยออกเป็น 2 ชุด ได้แก่ การจำแนกต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเพณีแข่งเรือ และ การประเมินคุณค่าของประเพณีแข่งเรือ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.5.1.1 ระเบียบวิธีวิจัยที่ 1 จำแนก (Identifying) ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของ ประเพณีแข่งเรือ

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ของประเพณีแข่งเรือ จ.น่านได้เลือกใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆ ในสังคมอย่างสลับซับซ้อน ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมทุกส่วนทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีวิจัยดังกล่าว

ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการขั้นตอนดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ส่วนได้แก่

- การเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยการสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทในการจัดการประเพณี ทั้งชุมชนและระดับนโยบาย รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือในมิติต่างๆ

- การค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary) เพื่อให้ทราบความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือจากอดีตถึงปัจจุบันที่มีลักษณะของการจัดการในรูปแบบต่างๆ รูปแบบของเรือแข่ง รูปแบบของประเพณี ความหมาย (Meaning) ของประเพณี ซึ่งเป็นการค้นคว้าจากเอกสารชั้นรอง (secondary data) เช่น หนังสือเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ

- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความแท้ (Authenticity) และคุณค่า (Values) ของประเพณีจากทรศนะกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

- การสนทนากลุ่ม Focus Group คือการลงพื้นที่เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการจัดเวทีสนทนาระหว่างกลุ่มบุคคลเพื่อการแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้เสนอแนะแนวทางต่อหัวข้อของการสนทนากลุ่ม โดยรายงานวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการสนทนากลุ่ม 3 ครั้งต่อการหาคำตอบเพื่อนำไปสร้างแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดร่องเมิง ดังนี้

หลังจากนั้นจึงทำการประมวลผลการเก็บรวบรวมข้อมูลต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ ออกมาในรูปแบบตารางเปรียบเทียบที่แบ่งตามช่วงเวลาของประเพณีจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มเป้าหมายของการสำรวจ ได้แก่ สถานที่ที่เกี่ยวข้องในการจัดการประเพณีแข่งเรือตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดการประเพณี

- กลุ่มเป้าหมายของการค้นคว้าภาคเอกสาร ได้แก่ เอกสารชั้นรอง (secondary data) เช่น หนังสือเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ เอกสารวิชาการและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

- กลุ่มเป้าหมายของการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่นผู้มีส่วนบาทในการสืบทอดประเพณี และกลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(ก) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 3 คน

1. นายสง่า อินยา
2. นายญาณ สองเมืองแก่น
3. นายยุทธ ชติยะ

(ข) กลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม จำนวน 3 คน

1. รศ.ดร.วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ หัวหน้าภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้อำนวยการหลักสูตรการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. อ.สมเจตน์ วิมลเกษม ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน)
3. อ.ยุทธพร นาคสุข นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรม ล้านนา และเป็นผู้ที่ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

หลังจากได้ทำการรวบรวมข้อมูลแล้ว จะทำการจำแนกต้นทุนทางวัฒนธรรมออกเป็นสองกลุ่มหลักคือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) และ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีความเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ประกอบด้วย การจัดการเชิงพื้นที่ (Location and Setting) รูปแบบของเรือแข่ง (Form and Materials) ความหมายของประเพณี (Meaning and Purpose) ผู้คนและกระบวนการ (People and Process) และทำการวิเคราะห์สรุปผลนำเสนอออกมาในรูปแบบของตารางเปรียบเทียบตามช่วงเวลา ให้เห็นถึงต้นทุนทางวัฒนธรรมและความเปลี่ยนแปลงของประเพณีแข่งเรือจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.5.1.2 ระเบียบวิธีวิจัยที่ 2 ประเมินคุณค่า (Values) ของประเพณีแข่งเรือ

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ของประเพณีแข่งเรือ จ.น่านได้เลือกใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆในสังคมอย่างสลับซับซ้อน ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมทุกส่วนทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีวิจัยดังกล่าว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่า (Values) ของประเพณีจากทรศนะกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายโดยใช้คำถามปลายเปิด และไม่ชี้นำผู้ให้สัมภาษณ์ แต่มุ่งสัมภาษณ์เจาะลึกถึงลักษณะของประเพณีที่ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ และมองเห็นคุณค่า ความสำคัญของประเพณี สามารถอธิบายรายละเอียดของคุณค่าและความสำคัญนั้นโดยละเอียด พร้อมกันนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงทรศนะต่อการประเมินคุณค่าความสำคัญของประเพณี แข่งเรือในมิติต่างๆ หลังจากนั้นจึงทำการประมวลผลการเก็บรวบรวมทรศนะของกลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรมแล้ว รวมถึงผลการประเมินความสำคัญของคุณค่าจากข้อมูลที่ได้ สัมภาษณ์เชิงลึกประกอบการวิเคราะห์ของผู้วิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่นผู้มีบทบาท ในการสืบทอดประเพณี และกลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(ก) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 3 คน

1. นายสง่า อินยา
2. นายญาณ สองเมืองแก่น
3. นายประเสริฐ วงศ์ศรีสม

(ข) กลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม จำนวน 3 คน

1. รศ.ดร.วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ หัวหน้าภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ผู้อำนวยการหลักสูตรการจัดการศิลปและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. อ.สมเจตน์ วิมลเกษม ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม องค์การบริหาร การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)
3. อ.ยุทธพร นาคสุข นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรม ล้านนา และเป็นผู้ที่ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

หลังจากได้ทำการรวบรวมข้อมูลแล้ว จะนำเสนอออกมาในรูปแบบของตารางเปรียบเทียบตาม ช่วงเวลา ให้เห็นถึงต้นทุนทางวัฒนธรรมและความเปลี่ยนแปลงของประเพณีแข่งเรือจากอดีตจนถึง ปัจจุบัน

ตารางที่ 1 ตารางแสดงความสำคัญของต้นทุนทางวัฒนธรรม

	ความสำคัญทางวัฒนธรรม		
	มิติทางวัฒนธรรม	คุณค่าทางวัฒนธรรม	ระดับของความสำคัญ
ต้นทุนมรดก วัฒนธรรม	-รูปแบบของเรือแข่ง (Form and Materials) -ความหมายของประเพณี (Meaning and Purpose) -ผู้คนและกระบวนการ (People and Process)	-สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) -ประวัติศาสตร์ (Historical) -สังคมและจิตวิญญาณ (Social and Spiritual) -หายาก (Rarity) -วิทยาการและการศึกษา (Scientific and Education) -เศรษฐกิจและการใช้งาน (Economic and Use)	-สำคัญอย่างยิ่งยวด (Most Important) -สำคัญระดับสามัญ (Indifferent) -สำคัญในระดับที่ เปลี่ยนแปลงได้ (Support Change)

1.5.2 ประเด็นการศึกษาที่ 2 การมีส่วนร่วม (participatory) ในการจัดการประเพณีแข่งเรือ

รูปแบบการวิจัย

กระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory) เป็นหัวใจของความสำเร็จในการจัดการประเพณี เพราะเป็นการรวบรวมพลังของชุมชนในทุกภาคส่วนที่มีความสำนึกร่วมในความเป็นเจ้าของ วัฒนธรรม และความภาคภูมิใจร่วมกันในการรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อความดำรงอยู่ในระยะยาว ของมรดกวัฒนธรรม

ความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงเลือกประเด็นศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมเป็นประเด็นสำคัญ ประการหนึ่งของการศึกษา โดยได้เลือกใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆในสังคมอย่างสลับซับซ้อน ดังนั้นให้ได้ข้อมูลที่ หลากหลายและครอบคลุมทุกส่วนทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีวิจัยดังกล่าว

ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาประเด็นนี้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการขั้นตอนดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนได้แก่

- การค้นคว้าภาคเอกสาร (Documentary) จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย 2546 ที่เสนอโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ระบุว่า น่านเป็นจังหวัดที่มีค่า

ดัชนีการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมสูงสุดในประเทศไทย ทำให้เกิดการศึกษารื่องการมีส่วนร่วมของ “ชาวน่าน” ที่ค่อนข้างครอบคลุมในทุกมิติ และเพื่อให้ทราบการมีส่วนร่วมจึงเลือกวิธีการค้นคว้าจากเอกสารต่างๆ เช่น การวิจัย สิ่งตีพิมพ์ เป็นต้น

- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ที่มีบทบาทเกี่ยวเนื่องกันในการจัดการประเพณีทั้งในรูปแบบบนลงล่าง (top-down) และ ล่างขึ้นบน (bottom-up) เพื่อทราบทัศนคติ แนวคิด ความรู้สึกของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการประเพณี

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มเป้าหมายของการค้นคว้าภาคเอกสาร ได้แก่ เอกสารชั้นรอง (secondary data) เช่น หนังสือเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ เอกสารวิชาการและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

- กลุ่มเป้าหมายของการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้นำองค์กร หน่วยงาน ดังต่อไปนี้

(ก) กลุ่มผู้นำหรือตัวแทนชุมชนโดยวิธีการสุ่ม (Sampling) จาก 4 อำเภอที่มีปริมาณเรือแข่งจำนวนมากได้แก่ อำเภอเมืองน่าน อำเภอเวียงสา อำเภอภูเพียง และอำเภอท่าช้าง โดยสุ่มเลือกอำเภอละ 2 ชุมชน

1. อำเภอเมืองน่าน

-ชุมชนบ้านน้ำล้อม

-ชุมชนบ้านเจดีย์

2. อำเภอเวียงสา

-ชุมชนบ้านบุญยืน

-ชุมชนบ้านดอนไชย

3. อำเภอภูเพียง

-ชุมชนบ้านท่าล้อ

-ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง

4. อำเภอท่าช้าง

-ชุมชนบ้านดอนตัน

-ชุมชนบ้านหนองบัว

(ข) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ/องค์กร/สมาคม

1. นายกเทศมนตรีเมื่อน่าน
2. ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
3. นายกสมาคมเรือแข่งจังหวัดน่าน
4. ประธานสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดน่าน
5. นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดน่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1. เทปบันทึกเสียง
2. กล้องถ่ายรูป
3. แบบบันทึกภาคสนาม
4. แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีแนวคำถาม ดังต่อไปนี้

ก) บทบาทหน้าที่ของ หน่วยงาน/ชุมชน/สมาคม/องค์กร ของท่านที่มีต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือเป็นอย่างไร (กรณีชุมชน เพิ่มประเด็นว่า ชุมชนของท่านมีต้นทุนทางวัฒนธรรมอื่นใดอยู่ภายในอีกบ้าง เช่น ผลิตภัณฑ์ชุมชน การให้บริการบนฐานวัฒนธรรมอื่นๆ เป็นต้น)

(ข) ระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของ หน่วยงาน/ชุมชน/สมาคม/องค์กร ของท่านอยู่ในระดับใด (มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์ หรือไม่ อย่างไร)

(ค) ปัจจัยใดที่ทำให้ หน่วยงาน/ชุมชน/สมาคม/องค์กร ของท่านเข้าร่วมในการจัดการประเพณีแข่งเรือ

(ง) หน่วยงาน/ชุมชน/สมาคม/องค์กร ของท่านมีความคาดหวังอย่างไรต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือในอนาคต

การนำเสนอข้อมูล

ผลเก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จะนำเสนอออกมาในรูปแบบการพรรณนาเพื่อให้ทราบถึง บทบาทหน้าที่ของ หน่วยงาน/ชุมชน/สมาคม/องค์กร ของท่านที่มีต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือ ระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วม ปัจจัยใดที่ทำให้ หน่วยงาน/ชุมชน/

สมาคม/องค์กร เข้าร่วมในการจัดการประเพณีแข่งเรือรวมไปถึงความคาดหวังต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือในอนาคตและแนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในธรรมชาติของทุกภาคส่วนที่มีส่วนร่วมในการจัดการ

ผลการเก็บข้อมูล

- (ก) บทบาทหน้าที่ของ หน่วยงาน/ชุมชน/องค์กร ของท่านที่มีต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือ
- (ข) ระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของ หน่วยงาน/ชุมชน/องค์กร
- (ค) ปัจจัยที่ทำให้ หน่วยงาน/ชุมชน/องค์กร ต่างๆเข้าร่วมในการจัดการประเพณีแข่งเรือ
- (ง) ความคาดหวังของหน่วยงาน/ชุมชน/องค์กร ต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือในอนาคต

1.5.3 ประเด็นการศึกษาที่ 3 แนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในการศึกษาประเด็นที่ 3 นี้ มุ่งแสวงหาแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดน่าน เพื่อประมวลและวิเคราะห์ร่วมกับเนื้อหาทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้รวบรวม แล้วสังเคราะห์เป็นแนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.5.4.1 ระเบียบวิธีวิจัยที่ 1 จำแนก (Identifying) รูปแบบและรายละเอียดของการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ของประเพณีแข่งเรือ จ.น่านได้เลือกใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆในสังคมอย่างสลับซับซ้อน ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมทุกส่วนทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีวิจัยดังกล่าว

ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการขั้นตอนดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนได้แก่

- การค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary) เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากแนวคิดทฤษฎีและการศึกษาต่างๆ
- การค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary) เพื่อทราบกระบวนการจัดการประเพณีแข่งเรือในปัจจุบัน

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มเป้าหมายของการค้นคว้าภาคเอกสาร เอกสารชั้นต้น (primary data) เช่น สุจิตร์ ระเบียบ กติกา หนังสือราชการ เป็นต้น และเอกสารชั้นรอง (secondary data) เช่น หนังสือเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ เอกสารวิชาการและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

1.5.4.2 ระเบียบวิธีวิจัยที่ 2 หาแนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รูปแบบการวิจัย

ได้เลือกใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่อง และสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆในสังคมอย่างสลับซับซ้อน ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมทุกส่วนทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีวิจัยดังกล่าว

ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการขั้นตอนดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนได้แก่

-การสนทนากลุ่ม (Focus Group) คือการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการจัดเวทีสนทนา ระหว่างกลุ่มบุคคลเพื่อการแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้เสนอแนะแนวทาง ต่อหัวข้อของการสนทนากลุ่ม โดยรายงานวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการสนทนากลุ่ม 3 ครั้งเพื่อประกอบการ เสนอแนะทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

กลุ่มเป้าหมาย

การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายนั้น ผู้วิจัย ใช้กลไกของสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในการคัดกรองและคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นเครือข่ายการพัฒนาภาคประชาชนที่เคยร่วมกิจกรรมและการดำเนินงานกับ สำนักงานพื้นที่ พิเศษมาไม่น้อยกว่า 1 ปี

- กลุ่มเป้าหมายของการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 1 ใช้ชื่อว่า เรือ เอกลักษณ์น่าน จัดการอย่างไร เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ครั้งที่ 1 ซึ่งมีผู้เข้าร่วม ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการประเพณีแข่งเรือที่มีแนวคิดในการพัฒนาแบบ สมัยใหม่ ประกอบด้วย

1. ตัวแทนจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว
2. นายอภิพัฒน์ สายสูง เจ้าของเรือแข่งเอกชนเพื่อการกีฬา
3. นายประทวน สอนศิริ ศิลปินผู้คิดค้นหัวเรือแข่งที่ทำจากกระดาษ
4. เยาวชนที่สนใจประเพณีแข่งเรือจำนวน 3 - 5 คน

- กลุ่มเป้าหมายของการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 2 ใช้ชื่อว่า เรือ เอกลักษณ์น่าน จัดการอย่างไร เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ครั้งที่ 2 ซึ่งมีผู้เข้าร่วม ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการประเพณีแข่งเรือที่มีแนวคิดในการอนุรักษ์แบบ ดั้งเดิม ประกอบด้วย

1. นายภิรมย์ เทพสุคนธ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
2. นายสง่า อินยา ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าวังผา

3. นายยงยุทธ ชติยศ ปราชญ์ท้องถิ่นด้านการสร้างเรือแข่ง

4. ผู้สนใจในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือ จำนวน 3 - 5 คน

- กลุ่มเป้าหมายของการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 3 ใช้ชื่อว่า เรือเอกลักษณะน่า จัดการอย่างไร เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ครั้งที่ 3 ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการประเพณีแข่งเรือที่มีแนวคิดในการพัฒนาแบบสมัยใหม่ (กลุ่มที่ 1) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการประเพณีแข่งเรือที่มีแนวคิดในการอนุรักษ์แบบดั้งเดิม (กลุ่มที่ 2) เพื่อหาแนวทางสรุป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1. ตัวผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง
2. เทปบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายรูป
4. แบบบันทึกภาคสนาม
5. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มย่อย โดยมีแนวคำถาม ดังต่อไปนี้

ก) ปัญหาและอุปสรรคของประเพณีแข่งเรือในทรรณะของท่านมีอะไรบ้าง

(ข) แนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในทรรณะของท่านควรเป็นอย่างไร

การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบของข้อมูลนั้น จะต้องตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล (สุภางค์ จันทวานิช, 2554) หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัย มาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

1.6 นิยามศัพท์

“ประเพณีแข่งเรือ” จังหวัดน่าน หมายถึง ประเพณีในการแข่งขันเรือยาวของจังหวัดน่าน ในรูปแบบเรือพญานาค ประเพณีนี้จะเริ่มขึ้นราวเดือนสิงหาคมและสิ้นสุดลงราวเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ที่มีองค์ประกอบของประเพณีในมิติต่างๆ เช่น ขั้นตอนของการสร้างเรือ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง นาฏศิลป์ ดุริยศิลป์ ศิลปกรรม นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ ที่พบในเขตพื้นที่ศึกษา

“ต้นทุนทางวัฒนธรรมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน” หมายถึง องค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน ทั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ที่ผสมผสานกัน อย่างมีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์ได้

“วิวัฒนาการของต้นทุนทางวัฒนธรรม” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวกและด้านลบ ในมิติต่างๆ ตลอดระยะเวลา นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการจัดการทางวัฒนธรรมที่มี ปัจจัยและเงื่อนไขของบริบททางวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลานั้นๆ เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มาโดยลำดับ โดยงานวิจัยนี้ได้แบ่งวิวัฒนาการของต้นทุนทางวัฒนธรรมในประเพณีแข่งเรือไว้ 3 ช่วง เพื่อให้เห็นภูมิหลังอย่างมีพัฒนาการเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง

“คุณค่าและความแท้ของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน” หมายถึง คุณค่าในความเป็นของจริง หรือของดั้งเดิมในประเพณีในด้านต่างๆ เช่น คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ ฯลฯ ที่ได้รับการยอมรับโดยเจ้าของวัฒนธรรม ว่าเป็นของแท้ในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

“กระบวนการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน” หมายถึง ขั้นตอน วิธีการ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน

“เรือแข่งนวัตกรรม” หมายถึง เรือแข่ง จังหวัดน่าน ที่มีการเริ่มปรับรูปแบบใหม่และต่อยอดภูมิปัญญาขึ้นไป เกิดขึ้นภายใต้แนวความคิดการพัฒนาศักยภาพทางการกีฬา

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 บทวิเคราะห์ต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน
- 4.2 บทสรุปภาพรวมของกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน
- 4.3 ผลการวิเคราะห์คุณค่าทางวัฒนธรรมและความแท้ของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน
- 4.4 แนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

กำหนดรูปแบบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน ซึ่งสามารถนำเสนอแนวทางการพัฒนาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน) กรมศิลปากร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา สสส. สมาคมธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น โดยสามารถนำไปบูรณาการร่วมมือกับภาคชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการจัดการที่ยั่งยืนต่อไป

1.9 การนำเสนอผลการวิจัย

1.9.1 บทที่ 1 บทนำ

เป็นบทที่นำเสนอให้เห็นหลักการ เหตุผล และความสำคัญของการศึกษา เกี่ยวกับการจัดการประเพณีแข่งเรือเมืองน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา และขอบเขตของการวิจัย

1.9.2 บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

เป็นบทที่นำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและ เชื่อมโยงกับกรณีศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ทฤษฎีและแนวคิดต้นทุนทางวัฒนธรรม ทฤษฎีและแนวคิดคุณค่าและความแท้ทางวัฒนธรรม ทฤษฎีและแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม รวมถึงทฤษฎีและแนวคิดด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.9.3 บทที่ 3 วิวัฒนาการและต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

เป็นบทที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ ที่มีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมหลากหลาย และกว้างขวาง สืบเนื่องจากอดีต ไม่ว่าจะเป็น มิติทางประวัติศาสตร์ มิติทางสังคม มิติทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape) ฯลฯ ประกอบกันเป็น “ต้นทุนทางวัฒนธรรม” ซึ่งในบทนี้จะประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน
2. การจำแนกต้นทุนทางวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
3. วิเคราะห์สภาพของต้นทุนทางวัฒนธรรมที่คงอยู่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.9.4 บทที่ 4 คุณค่าและความแท้ของประเพณีแข่งเรือ

เป็นบทที่กล่าวถึงความแท้ (Authenticity) การกำหนดคุณค่า (Values)และความสำคัญ (Significant) ของประเพณีแข่งเรือ ที่เป็นขั้นตอนสำคัญของการจัดการและการอนุรักษ์ อีกทั้งแสดงการวิเคราะห์ถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของประเพณีต่อความแท้และคุณค่า เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการว่าควรเป็นไปในทิศทางใด

1.9.5 บทที่ 5 ประเพณีแข่งเรือกับกระบวนการการมีส่วนร่วม

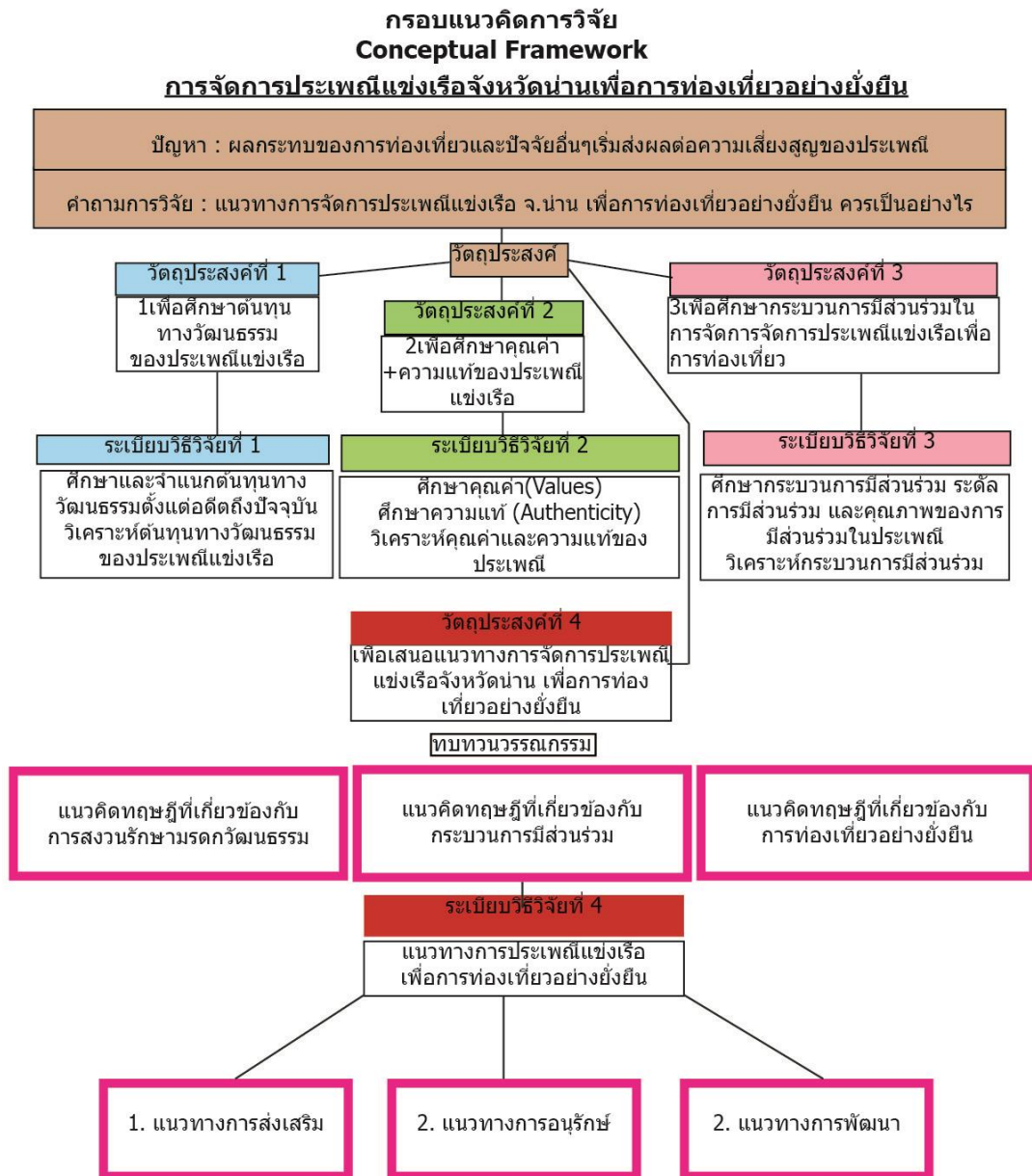
เป็นการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory) อันเป็นหัวใจของความสำเร็จในการจัดการประเพณี เพราะเป็นการรวบรวมพลังของชุมชนในทุกภาคส่วนที่มีความสำนึกร่วมในความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม และความภาคภูมิใจร่วมกันในการรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อความดำรงอยู่ในระยะยาวของมรดกวัฒนธรรม ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community base tourism) ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนของการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนา

1.9.6 บทที่ 6 แนวทางการจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน

เป็นการนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยทำการเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะถึงวิธีการจัดการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ นำมาสรุป และเลือกแนวคิดที่เหมาะสม ซึ่งจะสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนและสภาพปัญหาของการจัดการประเพณีซึ่งเป็นผลจากการศึกษาในบทที่ผ่านมา สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน แนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และแนวคิดทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม นำเสนอผลการศึกษาเป็นแนวทางวิธีการดำเนินการ และการจัดการประเพณีออกมาในรูปแบบกระบวนการของการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ศึกษา

อีกทั้งนำเสนอข้อสรุป สาระสำคัญของการวิจัยในวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งอภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งต่อไป

ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมนี้ นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ ความสำคัญและปัญหาของการวิจัยที่ว่า การจัดการประเพณีท้องถิ่นศึกษาประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร นำไปสู่การกำหนดประเด็นในการทบทวน วรรณกรรมในบทที่ 2 ประกอบด้วย

แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนทางวัฒนธรรม

แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและความแท้ของวัฒนธรรม

แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม

แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.1 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนทางวัฒนธรรม

ต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะประเพณีท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในแต่ท้องถิ่นทั่วประเทศ และเนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้งานวิจัยที่ได้มาซึ่งแนวทางการจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นประเด็นแรกที่ควรให้ความสำคัญ เพราะจะเป็นพื้นฐานให้เกิดแนวความคิดในการที่จะนำเอาวัฒนธรรมที่ดึงดูดมาพัฒนาให้เกิดคุณค่าอย่างมีมูลค่าอย่างยั่งยืน อันเป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาในครั้งนี้

2.1.1 การศึกษาและนิยาม

แต่เดิมนั้น ต้นทุน (Capital) เป็นแนวคิดที่จำกัดอยู่เพียงแขนงวิชาเศรษฐศาสตร์ที่หมายถึงต้นทุนในการผลิตเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันนักวิชาการได้เสนอความหมายของต้นทุนในมิติของวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย ดังต่อไปนี้

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคนอื่นๆ, 2547) กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์, 2539) ให้ความหมายของทุนวัฒนธรรมไว้ว่า ทุนวัฒนธรรม หมายถึง ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม สินค้าบริการใดที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่สินค้าและบริการเหล่านั้นคือสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Products)

David Throsby ให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรม ว่าหมายถึง ทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคมนอกเหนือจากการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคนอื่นๆ, 2547)

ในทรรศนะของ Piere Bourdieu มองว่าต้นทุนทางวัฒนธรรมสามารถดำรงได้ 3 สถานะคือ

- ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในตัวบุคคลหรือกลุ่มคน (Embodied State) ซึ่งได้ผ่านการหล่อหลอมที่จะเห็นถึงคุณค่า หรือมีความเข้าใจศิลปวัฒนธรรมต่างๆ
- ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในรูปลักษณะและมีลักษณะเป็นตัวตน (Objectified Form) เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในตัววัตถุ เช่น หนังสือ ตำรา ผลงาน

จิตรกรรม เครื่องดนตรี เป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะทางวัฒนธรรมที่จะเข้าไปใช้

-ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในความเป็นสถาบัน (Institutionalized Form เช่น สถาบันการศึกษา แหล่งบ่มเพาะศิลปินพื้นบ้าน กลุ่มหรือชมรมด้านวัฒนธรรมต่างๆ เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2551.)

2.1.2 มูลค่าของต้นทุนทางวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคมในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ทำให้สังคมอยู่กันอย่างสมานฉันท์ ช่วยจัดระเบียบสังคม และในทางเศรษฐศาสตร์เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ต่อสังคมและปัจเจกชน ที่สามารถปรับใช้หรือแปรเปลี่ยนไปตามสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี เช่น แพทย์แผนโบราณถูกแทนที่ด้วยแพทย์แผนใหม่ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ทุนวัฒนธรรมที่ดึงมาบางอย่างก็ต้องการการอนุรักษ์ไว้เป็นต้นทุนที่ยั่งยืน ดังเช่นหลายประเทศที่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็จะอนุรักษ์และพัฒนาสถานที่ต่างๆ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาคำนี้ที่มุ่งหวังอนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดประเพณีเพื่อให้ดำรงอยู่ในโลกทุนนิยมได้อย่างยั่งยืน และเนื่องจากยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับมูลค่าของต้นทุนทางวัฒนธรรมไว้อย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ด้วยเล็งเห็นว่าแนวคิดต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้น แดกแขนงมาจากวิชาเศรษฐศาสตร์ ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์มูลค่าต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม เพื่อการเทียบเคียงกับการวิเคราะห์ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ยังไม่มีการศึกษาโดยตรง เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจในประเด็นที่ทำการศึกษา และประยุกต์ใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

การศึกษาของโครงการกฎหมายทะเลแห่งเอเชียอาคเนย์ (SEAPOL) ได้นำเสนอมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการใช้ทรัพยากรทางทะเลว่าเมืองค์ประกอบดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542)

ก.) มูลค่าการใช้ประโยชน์ (Use Value) ได้แก่

-มูลค่าการใช้ประโยชน์โดยตรง (Direct Use Value) หมายถึงมูลค่าที่คิดจากรายได้การใช้ทรัพยากรโดยตรง เช่น รายได้จากค่าเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน รายได้ค่าที่พักที่ปรับปรุงจากอาคารเก่า เป็นต้น

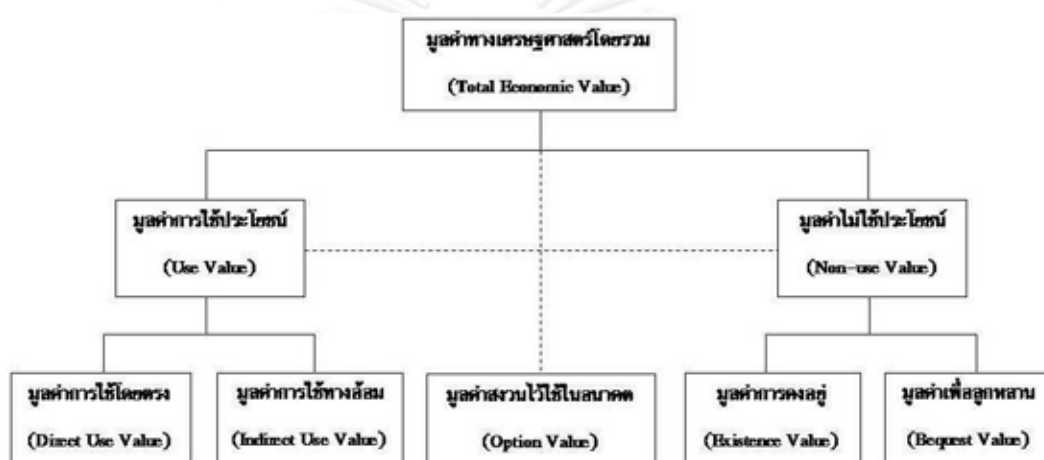
-มูลค่าจากการใช้ทางอ้อม (Indirect Use Value) หมายถึงมูลค่าการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำมาขายได้โดยตรงคือไม่มีราคาผ่านตลาด แต่มีคุณค่าที่ยากต่อการประเมิน เช่น การรักษาระบบนิเวศน์ให้มีความอุดมสมบูรณ์ในทะเลเป็นที่อนุบาลและอยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และสามารถเป็นอาหารที่มีมูลค่าได้ในอนาคต เป็นต้น

ข.) มูลค่าที่เกิดจากการเลือกสงวนไว้ใช้ในอนาคต (Option Value) มูลค่าที่สังคมกำหนดให้แก่ทรัพยากรเหล่านั้นเพื่อเก็บไว้ใช้ในอนาคต

ค.) มูลค่าที่เกิดจากการไม่ใช้ประโยชน์ (Non Use Value) หมายถึงคุณค่าของทรัพยากรจากการไม่ได้ใช้ทรัพยากรโดยตรง แต่บุคคลหรือสังคมต้องการให้

ทรัพยากรนี้ดำรงอยู่เพื่อตนเองและเพื่อบุคคลอื่นในอนาคตโดยที่ประชาชนไม่ได้รับประโยชน์นั้นเลยทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่

- มูลค่าการคงอยู่ (Existence Value) หมายถึงมูลค่าที่สะท้อนความต้องการของบุคคลที่ปรารถนาให้ทรัพยากรดำรงอยู่ต่อไป แม้ว่าจะได้ได้รับประโยชน์ใดๆเลยก็ตามแต่คุณค่าเกิดการความพอใจให้ทรัพยากรนั้นคงอยู่
- มูลค่าเพื่อลูกหลาน (Bequest Value) หมายถึงมูลค่าของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลรุ่นปัจจุบันต้องอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เห็นหรือได้รับประโยชน์ในอนาคต สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542)

ภาพที่ 8 มูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการใช้ทรัพยากรทางทะเล (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542)

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ใหญ่ประโยชน์กับสังคม ได้เสนอแนวทางการจำแนกมูลค่ารวมทางเศรษฐศาสตร์ของสิ่งแวดล้อม (Total Economic Value) ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่(สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543)

Use Value มูลค่าจากการที่สิ่งแวดล้อมใหญ่ประโยชน์ที่เป็รูปธรรมกับประชาชนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

- Direct Use Value คือ มูลค่าจากการที่ประชาชนในฐานะผู้บริโภคได้รับประโยชน์โดยตรงจากสิ่งแวดล้อม เช่น การเข้าชมอุทยานแห่งชาติ ผลกระทบของคุณภาพอากาศต่อสุขภาพ ผลกระทบของระดับกลิ่นและ

เสียงบริเวณที่อยู่อาศัย หรือผลกระทบของความเสียงต่อสุขภาพจากการทิ้งสารเคมีผิดวิธี เป็นต้น

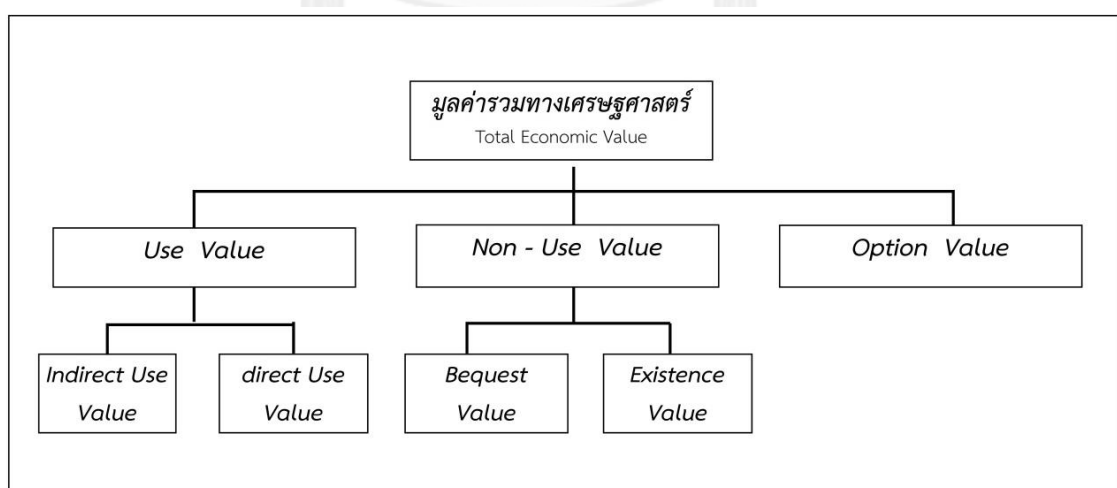
-Indirect Use Value คือ มูลค่าจากการที่สิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่งและให้ประโยชน์ต่อประชาชนโดยผ่านกระบวนการผลิต เช่น คุณภาพน้ำในแม่น้ำที่สะอาดช่วยลดต้นทุนการผลิตน้ำประปา ทำให้ค่าน้ำประปาลดลง เป็นต้น (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543)

Non-Use Value มูลค่าจากการที่สิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์กับประชาชนในรูปแบบของการสร้างความรู้สึกที่ดีเมื่อทราบว่าสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดีโดยที่ประชาชนไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้สิ่งแวดล้อมนั้นเลยไม่ว่าทางตรง (Direct Use) หรือทางอ้อม (Indirect Use) ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

-Existence Value คือ มูลค่าจากการที่ประชาชนได้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเมื่อทราบว่าสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในสภาพที่ดี เช่น การอนุรักษ์เตาทะเล ช้าง หรือสัตว์สงวนอื่นๆ เป็นต้น

-Bequest Value คือ มูลค่าจากการที่ประชาชนได้ประโยชน์เมื่อทราบว่าสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในสภาพที่ดีเพราะลูกหลานหรือประชาชนรุ่นหลังจะสามารถใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543)

Option Value มูลค่าจากการที่ประชาชนไม่ได้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะในรูปแบบใดในขณะนี้ แต่คิดว่าจะมีโอกาสใช้ประโยชน์ในอนาคต ดังนั้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไวขณะนี้ประชาชนอาจได้รับประโยชน์เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้เขาสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในอนาคตได้ถ้าเขาต้องการ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543)

ภาพที่ 9 มูลค่ารวมทางเศรษฐศาสตร์ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543)

David Throsby (อ้างใน สุดสันต์ สุทธิพิศาล, 2554) ได้ปรับใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เข้ากับมิติทางวัฒนธรรม และนำเสนอแนวคิดมูลค่าของต้นทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย **มูลค่าใช้งาน (Use Value)** ซึ่งหมายถึงหมายถึงมูลค่าที่เกิดจากการใช้สอยองค์ประกอบของประเพณี ประกอบด้วย **มูลค่าใช้งานผลิตภัณฑ์ (Productive Use Value)** หมายถึงมูลค่าที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมโดยตรง เช่น มูลค่าของอาคารเก่าที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น ประการต่อไปได้แก่ **มูลค่าใช้งานโดยบริโภค (Consumptive Value)** ที่เป็นมูลค่าที่เกิดจากการบริโภคผ่านต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้นๆ เช่น การนำอาคารเก่ามาเป็นร้านอาหารและเกิดรายได้จากการใช้อาคารนั้น เป็นต้น อีกประการหนึ่งได้แก่ **มูลค่าใช้งานโดยไม่บริโภค (Non-Consumptive Use Value)** หมายถึงมูลค่าที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการบริโภคทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น เช่น ที่ตั้งของอาคารเก่าที่มีคุณค่านั้นกลายเป็ย่านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เกิดรายได้จากการบริการต่างๆ เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร โดยที่ไม่ได้เกิดจากการบริโภคหรือใช้งานอาคารนั้นโดยตรงและผู้บริโภคไม่นำต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้นกลับไปด้วย คงนำกลับไปแต่ความประทับใจและอาจกลับมาซ้ำให้เกิดมูลค่าต่อไป เป็นต้น ซึ่งต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็น **มูลค่าใช้งาน (Use Value)** นั้นสามารถวัดได้โดยตรงจากรายได้ที่เข้ามาเป็นเม็ดเงิน เช่น ค่าเข้าชม ค่าซื้อทัวร์ ค่าจอดรถ มูลค่าการซื้อบริการต่างๆ เป็นต้น (Suttipisan, 2011)

นอกจากนี้ ต้นทุนทางวัฒนธรรมยังประกอบด้วย **ต้นทุนไม่ใช้งาน (Non-Use Value)** หมายถึงมูลค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้ใช้สอยโดยตรง แต่มีมูลค่าและมีคุณค่า ประกอบด้วย **มูลค่าของการดำรงอยู่ (Existence Value)** เป็นมูลค่าที่สังคมยอมรับร่วมกันและให้ความสำคัญว่าการดำรงอยู่ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นความจำเป็นและหากทรัพยากรเหล่านั้นสูญหายไปย่อมทำให้สูญเสียคุณค่าแห่งการดำรงอยู่ไปในที่สุด ประการถัดไปได้แก่ **มูลค่าที่สงวนไว้ในอนาคต (Option Value)** เป็นมูลค่าจากการที่ประชาชนไม่ได้ประโยชน์จากทรัพยากรทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะในรูปแบบใดในขณะนี้ แต่คิดว่าจะมีโอกาสใช้ประโยชน์ในอนาคต ดังนั้นการอนุรักษ์ไว้ขณะนี้ประชาชนอาจได้รับประโยชน์เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้เขาสามารถใช้ประโยชน์ได้ในอนาคตได้ถ้าเขาต้องการ และประการสุดท้าย ได้แก่ **มูลค่าของการสืบทอด (Bequest Value)** เป็นมูลค่าจากการที่ประชาชนได้ประโยชน์เมื่อยังรู้ว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น ยังอยู่ในสภาพที่ดีเพราะลูกหลานหรือประชาชนรุ่นหลังจะสามารถใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต (Suttipisan, 2011)

ต้นทุนไม่ใช้งาน (Non-Use Value) นั้นเป็นมูลค่าสะสมที่สามารถวัดได้จากการสำรวจแบบสอบถาม เช่น คำถามว่า “ท่านยินดีจ่ายเงินจำนวนเท่าไรในการอนุรักษ์ชุมชนนี้” หรือ “ท่านคิดว่าชุมชนควรได้รับเงินชดเชยเท่าไรในการเวนคืนที่ดิน” เป็นต้น (Suttipisan, 2011)

2.1.3 สรุป

จากการทบทวนวรรณกรรมจะพบว่า ต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้น เกิดขึ้นจากมุมมองของเศรษฐศาสตร์ที่เริ่มให้ความสำคัญกับทรัพยากรในมิติของวัฒนธรรมมากขึ้นเพราะวัฒนธรรมเป็นทุนของสังคม ที่มีมานานก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมและไม่สูญสลายไปอย่างสิ้นเชิง ไม่สามารถทำลายได้ (ซัยอนันต์ สมุทวณิช & 2540) ซึ่งต้นทุนเหล่านี้ ล้วนมีมูลค่าในตัวของมันเอง ทั้งมูลค่าที่เกิดโดยตรงมูลค่าที่เกิดโดยอ้อม และมูลค่าที่เกิดจากการสั่งสมเฉพาะและรอเวลาให้มูลค่านั้นเกิดประโยชน์แก่สังคมในอนาคต ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการสะสมวัฒนธรรมอันดีงามไว้จากการเป็นประเทศที่เก่าแก่ มีชนบประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองเป็นต้นทุนอันทรงคุณค่าที่กลายเป็นมรดกวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่างของกรณีศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะไม่ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ให้มีประเมินมูลค่าทางวัฒนธรรมออกมาเป็นตัวเลขในเชิงเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นเพียงการวิเคราะห์ต้นทุนทางวัฒนธรรมในเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางในการสงวนรักษา จึงมุ่งใช้แนวคิดนี้เป็นจุดเริ่มต้นเพื่อผนวกกับแนวคิดเรื่องมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage) อันเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษา ดังจะได้กล่าวในบทต่อไป

2.2 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural values)

การกำหนดคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำในลำดับต้นของการอนุรักษ์ การจัดการ และการพัฒนา เพื่อให้ทราบว่า มรดกวัฒนธรรมควรค่าแก่การเหล่านี้นหรือไม่ เพราะหากปราศจากคุณค่าใดๆย่อมไร้ประโยชน์ที่จะอนุรักษ์และพัฒนา ในทางกลับกันคุณค่าทางวัฒนธรรม จะเป็นแนวทางกำกับว่า กระบวนการเพื่อการอนุรักษ์ การจัดการ และการพัฒนา จะเดินไปในทิศทางใด จึงจะเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

2.2.1 การศึกษาและนิยาม

กฎบัตรเพื่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของต่างประเทศ มีวิธีการประเมินและวิเคราะห์ถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานอยู่ทั้งสิ้น เช่น “กฎบัตรเบอร์ร่า (Burra Charter 1999)” ซึ่งบัญญัติโดย ICOMOS ได้จำแนกประเภทออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้ (ICOMOS, 1999)

คุณค่าด้านสุนทรียะ หรือ คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม

คุณค่าในด้านนี้ แสดงให้เห็นมุมมอง ความรู้สึกในการรับรู้ของ รูปแบบ รูปทรง ขนาด สี ผิวสัมผัส และวัสดุ ของโครงสร้าง รวมถึงกลิ่น และเสียงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และการใช้งานของสิ่งนั้น ซึ่งมันแสดงถึงความสร้างสรรค์ในระดับสูง หรือทักษะขั้นสูง

คุณค่าด้านประวัติศาสตร์

สถานที่ใดสถานที่หนึ่งจะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เนื่องด้วยการมีอิทธิพล หรือ ได้รับอิทธิพล ต่อทั้งบุคคล เหตุการณ์ หรือกิจกรรมในประวัติศาสตร์ ความสำคัญจะมีมากขึ้นหาก หลักฐานเชิงประจักษ์เหล่านั้นยังดำรงสถานะอยู่

คุณค่าด้านสังคม จิตวิญญาณของชุมชน หรือคุณค่าด้านความเชื่อ

สถานที่หรือสิ่งของจะมีความหมายในเชิงสังคม จิตวิญญาณ สำนึกความเป็นชาติ ประชาชน หรือในมิติทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ต่อกลุ่มบุคคล ทั้งมีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง อย่างเหนียวแน่นหรือสำคัญต่อชุมชน ในด้านจิตวิญญาณหรือวัฒนธรรมนั้นๆ

คุณค่าของความเป็นที่หายาก

หมายถึงคุณค่าที่เกิดจากการเป็นสิ่งหายาก ไม่มีทั่วไป หรือมีส่วนที่แสดงถึงความเสี่ยงสูญ ในด้านวัฒนธรรมหรือด้านธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดระดับ และความเร่งด่วนในการสงวนรักษา

คุณค่าด้านการศึกษา

คุณค่านี้จะขึ้นอยู่กับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในข้อมูล ความหายาก เอกลักษณะ คุณภาพ หรือการเป็นตัวแทน (representative) อีกทั้งระดับของสถานที่หรือสิ่งของที่มีส่วนให้เข้าถึงความเป็นจริงที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของแหล่งนั้นๆ

คุณค่าด้านเศรษฐกิจและการใช้สอย

คุณค่าด้านเศรษฐกิจและการใช้สอยเกิดมาจากผลประโยชน์ ที่ชุมชนได้จากสถานที่หรือสิ่งของนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ด้านการเงิน หรือบทบาทหน้าที่ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ

2.2.2 การประเมินความสำคัญของวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น กระบวนการสงวนรักษา มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น มุ่งไปที่การมีส่วนร่วมบนฐานของความเข้าใจคุณค่าและความสำคัญ ดังนั้นการประเมินคุณค่าของแหล่งมรดกวัฒนธรรม (ICOMOS, 1999) ในขั้นแรกจะต้องอาศัยชุมชนท้องถิ่นในการกำหนดตัวตนและวิจัยแหล่งมรดกของตน โดยที่ชุมชนสามารถจัดทำข้อมูล ภาพถ่าย และทำการประเมินเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผู้วิจัย จะต้องตระหนักดีว่าการประเมินหรือการตัดสินใจและคุณค่านั้น ขึ้นอยู่กับบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

สำหรับ “หลักการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในประเทศจีน (Principles for the Conversation of Heritage Site in China) ได้จำแนกประเภทออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสุนทรีย์ และด้านวิทยาศาสตร์” (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551)

นอกจากนี้ เกรียงไกร เกิดศิริ ยังให้ความเห็นว่า การวิเคราะห์คุณค่าแบ่งได้เป็นหลายด้าน เช่น คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Value) คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ (Rarity and Unique Value) คุณค่าด้านจิตวิญญาณของชุมชน (Spiritual Value) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value) คุณค่าด้านสังคม (Social Value) คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Value) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value) คุณค่าด้านการใช้สอยร่วมสมัย (Contemporary Functional Value) คุณค่าด้านการศึกษา (Education Value) คุณค่าด้านอื่นๆ (Others) (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันกำหนดคุณค่าโดยเจ้าของวัฒนธรรมเองซึ่งแตกต่างกันไปตามบริบทของวัฒนธรรมนั้นๆ อีกด้วย

2.3 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความแท้ (Authenticity)

เพื่อให้การศึกษาครั้งนี้มีความสมบูรณ์ เนื่องจากกรณีศึกษาของการวิจัย ได้แก่ ประเพณีแข่งเรือ ที่จัดอยู่ประเภทมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งมีวิธีการในการจัดการโดยเฉพาะและเป็นที่ยอมรับในสากล จึงต้องให้ความสำคัญกับมิติของ “ความแท้ (Authenticity)” เพื่อการศึกษาต่อไป

2.3.1 การศึกษาและนิยาม

จุดมุ่งหมายของความแท้ หมายถึง ความเป็นของจริง (Realness) และ ความเป็นของดั้งเดิม (Genuineness) ของทั้งวิถีชีวิต เหตุการณ์ต่างๆ รวมถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรสำคัญของการท่องเที่ยว หากแต่นิยามและความหมายของความแท้นั้น ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน และเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาในทางวิชาการต่อไป ยกตัวอย่างเช่น การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์นั้น มีทั้งการนำเสนอความแท้โดยตัววัตถุเอง และมีทั้งการนำเสนอความแท้ผ่านเนื้อหาของตัววัตถุอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งในแต่ละกรณีนั้น ได้มีการพยายามแยกแยะระดับความแท้ด้วยเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว เกณฑ์เหล่านั้นไม่สามารถแบ่งแยกความแท้ของตัววัตถุอื่นๆ ได้อย่างชัดเจน เพราะยังต้องคำนึงถึงความหลากหลายของบริบททางวัฒนธรรมอีกด้วย Reisinger และ Steiner กล่าวว่า เป็นไปได้อย่างยากที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ และการยอมรับของการกำหนดความแท้ได้ เพราะแม้กระทั่งในระดับสังคม จนถึงในระดับปัจเจกบุคคลนั้น ยังมีระดับของความจริงที่หลากหลายซับซ้อนและไม่เท่าเทียมกันอยู่เสมอ MacCanell ตั้งข้อสงสัยว่า หากมีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดเป็นความแท้ในทุกอย่าง อาจทำให้การท่องเที่ยวไม่มีความหลากหลาย จนนำไปสู่การสูญเสียความแท้ของวัฒนธรรมดั้งเดิมไปในที่สุด (Linina Phuttitarn, 2011)

การดำรงอยู่ของความแท้ (Existential Authenticity) เป็นศาสตร์และศิลป์ที่เกิดจากจิตวิญญาณ ยกตัวอย่างเช่น ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานจากแรงขับภายใน ไม่ใช่การสร้างผลงานเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด เป็นต้น ซึ่งในทางจิตวิทยาแสดงให้เห็นว่า บุคคลนั้นๆ จะเลือกสร้างสรรค์ตามความต้องการจากภายในจิตใจ ไม่ใช่การทำเพื่อการตลาดและการยอมรับ อีกทั้งไม่ยึดติดกับกฎเกณฑ์ใดๆ อีกด้วย การดำรงอยู่ของความแท้นั้น มีความหมายโดยนัยว่า เป็นความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

ระหว่างตัวตนกับโลก โดยความแท้ในระดับปัจเจกนั้น จะเกิดจากการปรับเปลี่ยนตามสภาวะของโลก Heidegger กล่าวว่า การดำรงอยู่ของความแท้ในบุคคลนั้น มีฐานมาจากประสบการณ์ที่เกิดจากพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นเหตุให้เกิดการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแห่งโลกอยู่เสมอ ซึ่งจะถูกชี้นำให้ดำเนินไปตามครรลองของสังคมอันเป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ดังนั้น จึงไม่มีความแท้ถาวรที่ดำรงอยู่ในปัจเจกบุคคล มีเพียงความแท้ในช่วงขณะหนึ่งๆ เท่านั้น หากแต่มุมมองความแท้ที่เกิดจากการเชื่อมโยงประสบการณ์ของแต่ละบุคคล จะก่อให้เกิดโลกทัศน์เฉพาะตัวได้ในที่สุด (Linina Phuttitarn, 2011)

ในขณะที่ Heidegger มองว่า เนื้อแท้ของคุณค่าและศรัทธา มักถูกสังคมทำให้เปลี่ยนแปลง แต่ Erich Fromm เห็นว่า เสรีภาพในการตัดสินใจต่างๆ ตัวเองและเพื่อตัวเอง ทำให้เกิดการดำรงอยู่ของความแท้ในระดับปัจเจกได้ ถึงแม้ว่า การกระทำและความเชื่อเหล่านั้นจะถูกปฏิเสธโดยสังคมนั้นๆ แต่ก็ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือสร้างผลกระทบต่อบุคคลอื่น (Linina Phuttitarn, 2011)

การเกิดขึ้นใหม่ของความแท้ (Emergent Authenticity) เกิดจากแนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา การพิจารณาสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นความแท้ในปัจจุบัน ยังอาจเกิดความแท้ขึ้นได้ในอนาคตก็ว่าได้ จะเห็นได้จากผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวหลายประการในโลกตะวันออกนั้น ได้ถูกเติมเนื้อหาของความแท้จนกลายเป็นสิ่งที่มีความแท้ไปโดยลำดับ ยกตัวอย่างเช่น การรื้อฟื้นประเพณี การสร้างงานหัตถกรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หรือการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากการประดิษฐ์ขึ้นเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่จริงจังในที่สุด นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การเกิดขึ้นของสวนสนุกดิสนีย์แลนด์ ในสหรัฐอเมริกา และในปัจจุบันกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นสัญลักษณ์แห่งชนชาติอเมริกันในที่สุด (Linina Phuttitarn, 2011)

ความแท้บนฐานแห่งอุปสงค์ (Demand-Base Authenticity) งานประเพณีหรือเทศกาลต่างๆ ที่ถูกจัดขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เกิดจากแนวคิดของการสร้างผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และสนองตอบพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่แสวงหาความแท้จากตัวประเพณี

Mccanell กล่าวว่า เหตุที่ผู้คนแสวงหาประสบการณ์จากความแท้ในวัฒนธรรมต่าง ๆ นั้น เกิดจากการใช้ชีวิตที่ขาดความลุ่มลึกของจิตวิญญาณในสังคมปัจจุบัน โดยคนเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมในการพยายามเข้าสู่สังคม การแสวงหาเรื่องราวในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคมชนบท ด้วยความหวังว่าจะได้แนบชิดกับวิถีชีวิตในท้องถิ่นเหล่านั้น โดยการเรียนรู้ประสบการณ์จากวิถีชีวิตวัฒนธรรมนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง โดยละทิ้งความเป็นตัวตนออกพร้อมกับการเข้าถึงวิถีชีวิตเหล่านั้นอย่างเต็มที่

ด้วยแนวคิดดังกล่าวนี้ มักทำให้ความแท้ถูกทำลายลง เพราะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตวัฒนธรรมเหล่านั้น มักจะถูกจัดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวผู้กระหายความแท้ดังกล่าว ซึ่งพฤติกรรมของความกระหายความแท้ นั้น ส่งผลให้เจ้าของวัฒนธรรมเริ่มหันมาดำเนินวิถีชีวิตตามอย่างที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง และกลายเป็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ปรุงแต่งจากความดั้งเดิม นำมาสู่การพยายามทำให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเหล่านั้นกลายเป็นสินค้าและบริการ (Commoditization)

เกิดการตีมูลค่า และกลายเป็นกระบวนการที่เข้าสู่กลไกของการตลาด (Context of Trade) ตามมาด้วยความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม(Modification) จนวัฒนธรรมเหล่านั้นสูญเสียคุณค่ากลายเป็นความธรรมดา (Generalization) กลายเป็นทรัพยากรที่ตอบสนองต่อการท่องเที่ยวกระแสหลัก (Mass Tourism) จนสูญหายหรือเปลี่ยนรูปไปในที่สุด

ทั้งนี้สามารถยกตัวอย่างของกระบวนการดังกล่าวจากกรณีต่างๆได้ เช่น การจัดแพคเกจท่องเที่ยว ที่อ้างว่าสัมผัสกับประสบการณ์ความเป็นไทยแท้ ผ่านมื้ออาหารค่ำพร้อมกับการชมการแสดงไทยแท้ รับประทานต้มยำกุ้งที่เคยจัดจ้านแต่ปรับรสชาติให้เข้ากับชาวต่างชาติที่ไม่รับประทานอาหารรสจัด อีกทั้งนักท่องเที่ยวยังจะได้ชมการแสดงที่หลากหลายในเวลาสั้นลงจากการแสดงดั้งเดิม และสามารถแสดงได้หลากหลายในเวลาเพียงสองชั่วโมง เป็นประจำทุกวันโดยไม่ใช้การแสดงเฉพาะประเพณีอีกต่อไป

กระบวนการทำให้เป็นสินค้านั้นมีทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและสถานะของวัฒนธรรม ในขณะที่ด้านหนึ่งอาจเป็นผลกระทบด้านลบแต่ในกรณีเดียวกันอีกด้านหนึ่งอาจเป็นผลดีได้เช่นกัน (Linina Phuttitarn, 2011)

2.3.2 สรุป

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage ในพิธีสารฮอยอันเพื่อการมรดกวัฒนธรรมในเอเชียนั้นเป็นแนวทางรับรองและรักษาความเป็นของแท้ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแห่งเอเชีย ซึ่งพัฒนามาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับภูมิภาคของยูเนสโกในปี 2001 เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับแนวทางที่ถูกต้องในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในที่นี้ “ความเป็นของแท้” ได้ถูกกำหนดความหมายว่าเป็น “ระดับที่คุณค่าทางวัฒนธรรมได้แสดงออกมาอย่างแท้จริงและสนิทใจหรือน่าเชื่อถือหรือเป็นที่ยอมรับผ่านความหลากหลายของคุณลักษณะโดยรวมทั้งหมด (UNESCO, 2009)

ความแท้อาจแสดงออกโดยไม่จำกัดหรือเฉพาะเจาะจง เช่น แสดงออกมาในรูปแบบของการออกแบบวัสดุและการใช้งานและหน้าที่ (Function), ประเพณีดั้งเดิม, เทคนิคและระบบการจัดการ, ที่ตั้ง, รูปแบบภาษาและการแสดงออกอื่นๆ, ความรู้สึก, จิตวิญญาณ, พิธีกรรม และปัจจัยภายในและภายนอกอื่นๆ (UNESCO, 2009) สำหรับการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมนั้น มักจะสอดคล้องกับการทำนุบำรุงรักษาสภาพทางกายภาพของมรดกวัฒนธรรมให้มีลักษณะเช่นเดียวกับที่มันเคยเป็นมาแต่เดิม ในทางตรงกันข้าม ตามคำจำกัดความของยูเนสโกว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้คือมรดกที่มีชีวิตหรือสถานที่ที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มคนหรือสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมและแสดงออกว่ากลุ่มหรือสังคมของพวกเขามีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและประวัติศาสตร์” ดังนั้นมันจึงมีความเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา (R Kurin, 2007)

แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จึงควรสรรหาวิธีการที่แตกต่างหลากหลายเพื่อให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นอีกทั้ง ควรมุ่งไปที่การปกป้องคุณค่า และหาแนวทางปฏิบัติเพื่อช่วยให้การอนุรักษ์มีประสิทธิภาพ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพทางสังคม การเมืองหรือ

สิ่งแวดล้อม トラบเท่าที่ไม่ได้เป็นการทำลายคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั่น ทั้งนี้วิธีการที่พยายามที่จะจำกัดหรือแข่งขันมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อาจส่งผลต่อความยั่งยืนในทิศทางตรงกันข้ามแทน ดังนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะระบุว่าองค์ประกอบใดของมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรจะได้รับรักษาไว้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น นักอนุรักษ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะในชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมเอง ควรเคร่งครัดต่อการจัดการ และเน้นย้ำให้รู้ว่ามีมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นมีความสำคัญต่อพวกเขาอย่างไร พิธีสารฮอยอันฉบับปรับปรุง (2009) กล่าวว่าเทคนิคในการอนุรักษ์มรดกที่จับต้องไม่ได้แตกต่างกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพราะ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดำรงอยู่ในใจของผู้ที่ใส่ใจในวัฒนธรรมและอยู่ในชุมชนของตนเอง มันคือการอนุรักษ์ที่จะดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องไม่มีขอบเขต ดังนั้นวิธีการในการอนุรักษ์ต้องมีความยืดหยุ่นและให้ความสำคัญกับความรู้สึกของคนในชุมชนที่เป็นเจ้าของ (UNESCO, 2009)

Richard Kurin (2004) กล่าวเสริมว่าการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการตัดสินใจด้วยตัวเองนั้นหมายรวมถึงการบังคับให้คนรุ่นใหม่หรือผู้สืบทอดในชุมชนช่วยกันรักษาขนบประเพณีดั้งเดิมโดยไม่ขัดต่อหลักการด้านสิทธิมนุษยชน กล่าวคือจะต้องมีการยอมรับว่ากระบวนการของการอนุรักษ์ใด ๆ ไม่อาจจะสามารถป้องกันการเสื่อมสภาพของวัฒนธรรมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้า "เมื่อใดที่คนในชุมชนหยุดใช้ประโยชน์หรือเปลี่ยนการให้สัญลักษณ์ที่มีความหมายต่อชุมชน หลักการหรือข้อปฏิบัติเพื่อการดำรงรักษาไว้ซึ่งสิ่งเก่าแก่ที่มีมาแต่อดีตก็จะสูญไป" (R Kurin, 2004)

หากจะพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงเทศกาลหรือประเพณีบางอย่างแล้ว จะเห็นได้ว่าความทันสมัยอาจจะเป็นปัจจัยสำหรับการวิวัฒนาการของเทศกาลหรือประเพณีนั้นๆ โดยอาจเน้นกิจกรรมให้มีความสนุกสนานมากขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องทำลายคุณค่าของวัฒนธรรม อย่างที่ Robinson (2008) ได้กล่าวไว้ในการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ว่า ความทันสมัยเป็นการเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นหรือชุมชน ในขณะที่ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมและจัดให้มีการแลกเปลี่ยนภายในและระหว่างชุมชนมากขึ้นด้วย อังใน (Linina Phuttitarn, 2011)

"เป้าหมายของการอนุรักษ์" (Taylor, 2006) ได้กล่าวว่า "คือการอนุรักษ์หรือทำนุบำรุงรักษาโดยมีนัยสำคัญเพื่อสร้างความมั่นใจว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามขั้นตอนการตรวจสอบอย่างถูกต้องแท้จริงทุกประการ" ระดับของความสำคัญอาจถูกกำหนดโดยขั้นตอนดังนี้

- วิเคราะห์ทรัพยากรต้นทุนทางวัฒนธรรม
- การศึกษาประวัติศาสตร์และบริบท
- ระบุคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนเพื่อการดูแลเอาใจใส่ร่วมกันของคน

ในชุมชน

การกำหนดความสำคัญ (Significant) หรือคุณค่า (Values) นี้เองเป็นกุญแจสำคัญของวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์อย่างถูกต้องแท้จริง อย่างไรก็ตามมันอาจเป็นสิ่งที่ท้าทายในการจัดระดับความถูกต้องให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เกณฑ์ที่กำหนด เนื่องจากธรรมชาติของมรดกวัฒนธรรมมักจะค่อย ๆ พัฒนาหรือวิวัฒนาการขึ้นอย่างมีขอบเขตเสมอเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ

หรือชุมชนโดยรอบ มาตรฐานของวัฒนธรรมหนึ่งอาจไม่เหมาะสมในการปฏิบัติหรือในการตัดสิน มาตรฐานของอีกวัฒนธรรมหนึ่ง กล่าวคือมาตรฐานหนึ่ง ๆ จะต้องได้รับการตัดสินหรือวิพากษ์วิจารณ์ ภายในชุมชนนั้น ๆ เองและกฎเกณฑ์/หลักการในการอนุรักษ์ต้องมีการทบทวนอย่างต่อเนื่อง (เอกสาร ความแท้ของนารา, 1994: ออนไลน์)

2.4 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม

2.4.1 การศึกษาและนิยาม

ในที่ประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. 1975 นักวิชาการให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น คำที่ไม่อาจกำหนดนิยาม ความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละ ประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้น การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ควรจะมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้ (กรม อนามัย, 2550)

ประเด็นที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่กระบวนการ พัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์ จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตย เป็นการเอื้อให้เกิดการพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมร่วมกัน

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรในการ พัฒนา และได้รับประโยชน์จากการลงทุนดังกล่าวร่วมกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยง ระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของ ประชากร การมีส่วนร่วมของ ประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (1977) กล่าวว่า "การมีส่วนร่วม ได้แก่การ มีส่วนร่วมของผู้คนในกระบวนการตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินการร่วมกัน แบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมกัน การพัฒนาแผนการและความพยายามที่จะประเมินแผนการดังกล่าวร่วมกันด้วย"(Cohen, 1977)

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วม (participation) คือ ความเห็นพ้องกันในเรื่องของการต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนทำให้เกิดความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ ในขั้นต้น หรือก้าวแรกที่จะทำให้เกิดการรวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์กร (organization) ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้ (ยุพาพร รูปงาม, 2545:5)

นอกจากนี้ Erwin (อ้างใน(ยุพาพร รูปงาม, 2545) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของ บุคคล แก้ไขปัญหาพร้อมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527)

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้า ร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิศราภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2546)

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธรได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนได้ขั้นตอน หนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย(ชิต นิลพานิชและกุลธนา ธนาพงศธร, 2532)

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมี ส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531)

โกวิท พ่วงงาม (2545: 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็น

อย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่ เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะ ยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาว ชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและ ประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับ ผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะ ประสบความยากลำบาก (โกวิทย์ พวงงาม, 2545)

2.4.2 ขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชน

John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (อ้างถึงใน (สุชิน แสงละออ, 2551)ยังได้ อธิบายกระบวนการมีส่วนร่วมในสี่มิติ ได้แก่

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ขั้นตอนแรกของกระบวนการการมีส่วนร่วมในชุมชน เริ่มต้นโดยการระบุและการกำหนดวิธีการมีส่วนร่วม ระดับในการเข้าร่วม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คน ในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดทั้งกระบวนการ ซึ่งการตัดสินใจในการดำเนินงานนี้ว่า พวกเขาจำเป็นที่จะต้องร่วมกันทำตั้งแต่เริ่มแรกของการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน และการตัดสินใจฉบับพลันที่อาจจะเกิดขึ้นและแตกต่างกันในแต่ละขั้นตอนของดำเนินงาน การประชุม/อภิปรายนั้นควรเปิดกว้างและสะดวกในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก ซึ่งทุกคนต้องมีสิทธิเท่าเทียม กันและมีโอกาสในการแสดงและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน มีความคาดหวังและมีเป้าหมาย ร่วมกันซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้มั่นใจว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และเป็น ประชาธิปไตย

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ผู้เข้าร่วมสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยดำเนินการ โครงการหรือการจัดการ โดยการช่วยเหลือด้านแรงงาน การให้ความรู้ การสนับสนุนด้านการเงินและ แหล่งวัสดุอุปกรณ์ พวกเขายังสามารถมีส่วนร่วมโดยการเป็นคณะกรรมการการบริหารจัดการเพื่อช่วย อำนวยความสะดวกในการประสานงานหรือดำเนินการของโครงการ การมีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านต่างๆ เหล่านี้จะส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิก อย่างไรก็ตามมีข้อควรสังเกตว่า การมีส่วนร่วมใน การสนับสนุนทรัพยากรดังกล่าวหรือมีส่วนร่วมด้านใดก็ตามจะต้องไม่การบีบบังคับ แต่ควรจะเป็น ความสมัครใจของคนในชุมชนมากกว่าเพื่อให้แน่ใจว่าจะไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การจัดสรรที่เป็นธรรมและโปร่งใสของผลประโยชน์ที่ ได้รับจากการมีส่วนร่วมดังกล่าว ควรสร้างให้มีขึ้นในทุกๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมเพื่อ สร้างความไว้วางใจและให้กำลังใจกันและกันในการดำเนินงานในชุมชนเอง ประโยชน์ของการมีส่วน

ร่วมรวมถึง วัตถุประสงค์ (รายได้ที่เพิ่มขึ้นในสินทรัพย์) สังคม (สวัสดิการที่ดีขึ้นและสภาพของสังคม) และผลประโยชน์ส่วนบุคคล (ความภาคภูมิใจ)

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ชุมชนควรส่งเสริมสมาชิกในชุมชนและผู้สอบบัญชีภายนอกในการประเมินผลการดำเนินงาน และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของตนเพื่อให้สิ่งที่ได้อยู่แล้วมีการปรับปรุงเพิ่มเติมต่อไปและจุดอ่อนหรือความขัดแย้งได้รับการแก้ไข

ต้องกล่าวเน้นย้ำว่า คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมจะในทุกขั้นตอนของการจัดการมรดกวัฒนธรรมตั้งแต่เริ่มต้นการวางแผนการจนถึงขั้นตอนการประเมินผล สมาชิกจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะแสดงออกโดยไม่คำนึงถึงเพศ อาชีพเชื้อชาติ อายุหรือสถานะทางสังคม ผลประโยชน์ที่เกิดจากการจัดการดังกล่าวยังเป็นส่วนประกอบที่ส่งเสริมสังคมมีความเปิดเผย โปร่งใส มีผลประโยชน์ที่ออกมาและน่าเชื่อถือซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นไป

2.4.3 บทบาทและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

Cohen และ Uphoff เสนอว่าชุมชนอาจจะได้รับการกระตุ้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกันตามประเภทของผู้เข้าร่วม ตามภูมิหลังของพวกเขา และตามคุณสมบัติด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่นอกจากนี้ ปัจจัยโดยรอบอื่น ๆ เช่นความรู้ด้านประวัติศาสตร์ธรรมชาติ ทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจยังอาจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคส่วนต่างๆ มักจะมีบทบาทที่ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆดังนี้ (Cohen, 1977)

1) รัฐ ในทางอุดมคติ รัฐบาลและองค์กรของตนจะพัฒนา ประยุกต์ใช้และดำเนินการตามนโยบายเพื่อส่งเสริมความปรารถนาดีของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสและการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายของคนในชุมชน ความสำคัญของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยระบุว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอาจจะประสบความสำเร็จด้วยการสนับสนุนให้ประชาชนจัดตั้งหรือกำหนดวิธีการในการรักษามรดกวัฒนธรรมกับผู้เชี่ยวชาญและมีการประเมินผลงานร่วมกัน เช่น ความสามารถหรือศักยภาพของโครงการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อการอนุรักษ์ท้องถิ่น การสร้างโปรแกรมสำหรับหน่วยอนุรักษ์ท้องถิ่น จัดหาเวทีสำหรับการให้คำปรึกษาหารือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย/ผู้มีส่วนร่วมทั้งหลาย และพิจารณาสภาพคล่องทางด้านเงินทุนเพื่อความสมดุลในการอนุรักษ์และการพัฒนาโครงการ

2) ประชาชน เกิดจากการรับรู้ของชุมชนที่ต้องการจะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของพวกเขา รวมถึงร่วมรับผลประโยชน์ผ่านการสนับสนุนด้านต่างๆที่จะได้รับ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเงินหรือทางปัญญา ผ่านการรับรู้ร่วมกันผ่านเครือข่ายชุมชนอันเป็นบทบาทและปัจจัยของภาคประชาชนและชุมชน

3) นักพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือองค์กรใดก็ตาม นักพัฒนาจะมีบทบาทเป็นหลักในการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการพัฒนาชุมชน โดยสนับสนุนในเรื่องการระดม

แหล่งเงินทุน การช่วยจัดสรรบุคลากร และการแบ่งปันข้อมูลแก่ชุมชน นอกจากนี้พวกเขายังสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนได้อีกด้วยอันเป็นปัจจัยจูงใจในการมีส่วนร่วมของนักพัฒนา

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ผู้มีส่วนได้เสีย/ผู้มีส่วนร่วมทั้งหลาย ล้วนมีบทบาทที่เกิดจากปัจจัยที่ต่างกัน เช่น ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นักอนุรักษ์ ชุมชนและนักกิจกรรมควรต้องทำงานร่วมกันในการให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของพวกเขาและวิธีที่พวกเขาจะสามารถมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทำนุบำรุงและผลประโยชน์ของการอนุรักษ์นี้(UNESCO, 2009)

ปิยะ เชาวลิต (2007) สรุปผลประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังต่อไปนี้

-สมาชิกในชุมชนได้รับการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ ความคิดและประสบการณ์ของพวกเขาจากการปฏิสัมพันธ์กันในชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีในกันและกันของคนในชุมชน และเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

-ความพยายามร่วมกันและแบ่งปันการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรในชุมชน จะทำให้การดำเนินงานที่ย่างยากสำเร็จได้

-ช่วยให้คนในชุมชนมีอิสระจากการครอบงำของรัฐบาลในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์การที่จะพัฒนาชุมชนและแหล่งทรัพยากรของตนเอง

-ในกระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชน คนในชุมชนควรแสดงความต้องการและชี้ปัญหาของตนเองออกมาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ตรงเป้าหมายและสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของพวกเขา และเป็นการลดปัญหาหรือสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้อีกด้วย

-ส่งเสริมความรู้สึกของความเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

-ช่วยให้แนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ ของสมาชิกในชุมชนเป็นไปอย่างสมบูรณ์และเหมาะสม

-มติหรือความเห็นร่วมกันของคนในชุมชนจะต้องถูกสร้างขึ้นมาส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีและความสามัคคีในสังคม

-ช่วยเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น เพราะชุมชนที่เข้มแข็งประกอบด้วยความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และมีส่วนร่วมของสมาชิกทุก ๆ ระดับในชุมชน

-ช่วยส่งเสริมความโปร่งใสเพราะมีการตรวจสอบการทำธุรกรรม/การดำเนินงานทุกขั้นตอนของคนในชุมชน

-เปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ได้เรียนรู้มากขึ้นผ่านการข้อถกเถียง/ข้อคิดเห็น/ข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ

การมีส่วนร่วมของประชาชนควรได้รับการสนับสนุนผ่านแนวคิด "ความคิดเห็นเชิงสาธารณะ" (Public Idea) ซึ่งธีระ บุญมี (2546) ได้ให้คำจำกัดความว่าหมายถึง "สังคมที่ประชาชนมี

การโต้ตอบกันในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมของพวกเขา" ซึ่งเกี่ยวข้องกับแง่มุมหลายประการดังต่อไปนี้ (ภิญญพันธ์ พงนะลาวัณย์, 2549)

- เป็นพื้นที่เปิดโล่งและเวทีในการกำหนดปัญหา ความคิดเห็นของประชาชน
- เกี่ยวข้องกับ การเข้าถึงของคนหลายระดับและหลากหลายความคิดเห็นในกระบวนการทางสังคม
- ทำให้เกิดกลไกทางสังคม เช่น ประชาพิจารณ์ การออกแบบสอบถาม การจัดองค์กรของประชาชนและระดับสังคม รวมทั้งการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคม
- ทำให้เกิดการต่อสู้เพื่อขยายตัวเกี่ยวกับสิทธิที่ควรได้รับมากขึ้น
- เป็นกระบวนการของการสร้างหรือกำหนดกฎหมายเพื่อจะทำหน้าที่เป็นเสมือนเครื่องมือสำหรับแก้ไขและบรรเทาความขัดแย้ง
- ทำให้เกิดแนวความคิดในการเปิดพื้นที่เพื่อการอภิปราย แสดงความคิดเห็นและค้นหาความยุติธรรม ความเสมอภาคและความชอบธรรม

การปฏิบัติดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการวิเคราะห์เชิงท้องถิ่นที่ว่า "การบริหารส่วนกลางในระดับประเทศไม่เพียงพอและไม่เหมาะสมสำหรับปัญหาที่ซับซ้อนในปัจจุบัน" (ภิญญพันธ์ พงนะลาวัณย์, 2549) ดังนั้นการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นมีความจำเป็นเพื่อแก้ไขปัญหาระดับท้องถิ่น แนวคิดนี้จะช่วยส่งเสริมเอกลักษณ์และอำนาจทางการเมืองในหมู่สมาชิกของชุมชนเองผ่านความร่วมมืออย่างต่อเนื่องของสมาชิกในการกำหนดหรือจัดตั้งการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนา การผลิต การใช้ประโยชน์และการประเมินผล ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของของพวกเขา ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม ความภาคภูมิใจและความสามัคคีควรสร้างให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งวิธีนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากนักวิชาการไทยเป็นจำนวนมาก เช่น สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เสน่ห์ จามริก ประเวศ วะสี ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และนิธิ เอียวศรีวงศ์ (กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, 2548)

2.4.4 สรุป

ในการปกป้องรักษาและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้น การรับรู้และมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสำเร็จที่จะนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของของคนในชุมชน ที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนและส่งเสริมให้พวกเขาร่วมมือร่วมใจกันที่จะอนุรักษ์และรักษาความถูกต้องแท้จริงของมรดกวัฒนธรรมนั้นไว้ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป (UNESCO, 2009) อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า แม้การเน้นย้ำหลัก ๆ จะถูกวางไว้บนหลักการของการแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขการจัดการขั้นตอนการอนุรักษ์ แต่การสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้เสียภายนอกก็มีบทบาทสำคัญในกระบวนการอนุรักษ์คุ้มครองเช่นกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2009) จึงพอจะสรุปได้ว่าการทำงานร่วมกันที่มุ่งไปสู่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหลายชุมชนและหลายผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการแบ่งปันความรู้และทรัพยากรซึ่งกันและกันอย่างสมดุลก็จะช่วยให้การอนุรักษ์และพัฒนาบรรลุเป้าหมายได้ อันจะเป็นจุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้

2.5 แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประเด็นการศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวนี้ เป็นหัวข้อสุดท้ายของการทบทวนวรรณกรรม เพื่อให้ทราบถึงแนวทางที่ผู้วิจัยจะสามารถนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวทางการจัดการประเพณีแห่งเรือเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

2.5.1 การศึกษาและนิยาม

จากการประชุมระดับโลกเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit) ในปี 2535 นับเป็นจุดเริ่มในการผลักดันความคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ส่งอิทธิพลถึงการให้ความสำคัญเรื่อง “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ กล่าวคือ

- กระแสความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้
- กระแสความต้องการในการพัฒนาคนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นความพยายามหนึ่งของการสร้างทางเลือกในการพัฒนาในประเด็นการท่องเที่ยวที่ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากท่องเที่ยว และมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2556)

ช่วงที่โลกตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ช่วงปี 2535 หลังจากนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) เริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการทำงานในระดับพื้นที่ของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ต่อมา REST ได้ร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จัดตั้ง สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในช่วงดังกล่าว ชื่อที่เรียกขานการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวสีเขียว (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2556)

หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540ปี รัฐบาลไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product -OTOP) หลังปี 2545 การท่องเที่ยวลงไปเป็นชนบทหลากหลายรูปแบบ ในปี 2547 มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ ปัจจุบัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่ยอมรับว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งซึ่งชุมชนเข้ามามีการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ได้มีการจัดตั้ง องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)หรือ อพท. ขึ้นเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ต้นแบบการ

ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามมติคณะรัฐมนตรีจะเห็นชอบให้ประกาศเขตพื้นที่พิเศษ และได้มีการจัดตั้งสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นเป็นหน่วยงานหนึ่งใน อพท. ด้วยมุ่งจะนำการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในจุดหมายของการบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เป็นต้นแบบของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยในแต่ละด้าน (ดลฤทัย โกวรรณะกุล : 2556)

Coccosis (2447) ได้ศึกษาการพัฒนาอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์สภาพภูมิทัศน์และการท่องเที่ยว ในเกาะเล็ก ๆ ของกรีก Coccosis ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานและการขยายของเมือง สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่เปิดโล่งสำหรับเกษตรกรรม หากจะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวควรมีการศึกษาถึงนโยบายด้านการท่องเที่ยวซึ่งควรคำนึงถึงการอนุรักษ์สภาพภูมิทัศน์ด้วย กลยุทธ์ที่จะนำมาใช้ต้องตระหนักถึงเศรษฐกิจพอเพียง ความเท่าเทียมกันในสังคม และการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อม นโยบายการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการพัฒนา ขณะเดียวกันก็ต้องทำให้ชุมชนท้องถิ่นอยู่ได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย (ดลฤทัย โกวรรณะกุล : 2556)

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนันชิตติ และจิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ (2547) ศึกษาโครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง โดยมีเป้าหมายเพื่อการศึกษาถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำ คู คลองในกรุงเทพมหานคร ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทหนึ่งได้เช่นกัน โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในเชิงสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งจะส่งผลประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ และการสืบทอดคุณค่าและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ไว้ ภายใต้การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) (ดลฤทัย โกวรรณะกุล : 2556)

การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกี่ยวกับภูมิทัศน์พบในงานของ Ringer, Greg (2540) ซึ่งได้ตั้งประเด็นไว้ 2 เรื่องคือ ทำอย่างไรถึงจะให้ภูมิทัศน์ของการท่องเที่ยวตอบสนองกับพื้นที่ของคนในท้องถิ่น และมุมมองด้านภูมิศาสตร์จะสามารถช่วยในการวางแผนแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนของ Kennikott และ McCarthy ได้หรือไม่ในด้านการท่องเที่ยว Ringer ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างเอกลักษณ์ และความหมายของสถานที่ท่องเที่ยวท้องถิ่น โดยเจาะลึกลงไปในภาพกว้างของภูมิภาคบริเวณรอบและเศรษฐกิจ (ดลฤทัย โกวรรณะกุล : 2556)

คำจำกัดความเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้ถูกพูดถึงโดยนักวิชาการ นักวิจัย หน่วยงาน และ องค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยแต่ละภาคส่วนให้คำนิยามที่แตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น องค์กรการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) PATA (Pacific Asia Travel Association) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand) David Weaver และรองศาสตราจารย์บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และจากส่วนที่ Butler (1999) ได้รวบรวมคำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้ (ดลฤทัย โกวรรณะกุล, 2556)

ตารางที่ 2 คำจำกัดความการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ที่มา : การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (ดลฤทัย โกวรรณะกุล, 2556)

ค.ศ.	พ.ศ.	บุคคล/ หน่วยงาน	คำนิยาม
2002		องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization)	การท่องเที่ยวที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในยุคปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ต้องปกป้องไว้เพื่ออนาคตด้วย (UNEP, 2002)
2006		David Weaver	การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันและ ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในอนาคตที่ใช้ในการตอบสนองความต้องการของตนเองหรือผู้อื่น
	2548	รองศาสตราจารย์บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน)	การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ อย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว
1992		Eber	การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการท่องเที่ยวที่รวบรวมโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่สามารถรองรับเพียงพอได้ทั้งสำหรับมนุษยชาติ ณ ปัจจุบันและอนาคตภายในศักยภาพของธรรมชาติ และผลิตผลของธรรมชาติในอนาคต โดยตระหนักถึงคน และชุมชนชนบทธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิต ก่อให้เกิดประสบการณ์ การท่องเที่ยว และกลุ่มคนเหล่านี้ได้รับการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกันสู่ชุมชนท้องถิ่นและชุมชนในบริเวณดังกล่าว
1993		Payne	การเสริมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสู่คนในพื้นที่โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ไม่รบกวนรูปแบบทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชน
n.d.		Woodley	ต้องอยู่ในขอบเขตของระบบนิเวศวิทยา
1995		Countryside Commission	สร้างความยั่งยืนสู่เศรษฐกิจท้องถิ่นโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
1996		Bramwell and others	การพัฒนาการท่องเที่ยวศักยภาพที่แพกแรม ประชากรท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และไม่ให้เกิดความสูญเสียต่อสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ
n.d.		David Weaver	การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบันโดยมีการปกป้องและสรวง รักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยวนี้ มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม

			และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย
--	--	--	---

2.5.2 หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Management)

ดลฤทัย โกวรธนะกุล ให้ความเห็นว่า องค์การการท่องเที่ยวโลก (2549) กล่าวถึงแนวทางและการจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องสอดคล้องกับการท่องเที่ยวทุกรูปแบบในแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงการท่องเที่ยวขนาดกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) และการท่องเที่ยวแบบเฉพาะกลุ่ม (Niche Tourism) หลักความยั่งยืนอ้างอิงถึงความสมดุลของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในระยะยาว โดยอาจมีแนวทางดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด และรักษากระบวนการของระบบนิเวศวิทยา ขณะที่ยังคงอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ
2. เคารพความมีเอกลักษณ์และคุณค่าด้านสังคมวัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งมรดกธรรมชาติ หรือ วัฒนธรรม และก่อให้เกิดความเข้าใจการยอมรับความต่างวัฒนธรรม
3. ศึกษาความเป็นไปได้ กระบวนการดำเนินเศรษฐกิจระยะยาว ผลประโยชน์ทางสังคม และเศรษฐกิจกระจายสู่ผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างเป็นธรรม มีการจ้างงาน และการสร้างโอกาสในการเกิดรายได้ การบริการสังคมสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน (ดลฤทัย โกวรธนะกุล)

กระบวนการสร้างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนี้เป็นไปในแนวทางเดียวกับที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดำเนินการอยู่ในพื้นที่จังหวัดน่าน รวมถึงการจัดการประเพณีแข่งเรือเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอีกด้วย

2.5.3 สรุป

จากกรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยออกเป็นประเด็นศึกษาต่างๆ ได้แก่ ประเด็นการศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณี อีกทั้งประเด็นการศึกษาคุณค่า (Values) และความแท้ (Authenticity) ของประเพณีอันจะนำไปสู่การกำหนดความสำคัญของประเพณีในมิติต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และพัฒนาารูปแบบการจัดการประเพณี นอกจากนี้ยังมุ่งศึกษาที่ประเด็นของกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเพณีนี้ยังคงดำรงอยู่ อีกทั้งยังมุ่งเน้นที่แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Management) และพบว่าปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ยืนอยู่บนพื้นฐานเดียวกับแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่เริ่มต้นจาก 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดทั้งกระบวนการ ซึ่งการตัดสินใจในการดำเนินงานนี้ว่าพวกเขาจำเป็นที่จะต้องร่วมกันทำตั้งแต่เริ่มแรกของการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน ถัดจากนั้นจะเกิด 2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือปฏิบัติ โดยการช่วยเหลือด้านแรงงาน การให้ความรู้ การสนับสนุนด้านการเงิน และแหล่งวัสดุอุปกรณ์ อีกทั้งยังสามารถมีส่วนร่วมโดยการเป็นคณะกรรมการการบริหารจัดการเพื่อ

ช่วยอำนวยความสะดวกในการประสานงานหรือดำเนินการของโครงการ การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้านต่างๆ เหล่านี้จะส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิก และเมื่อมีความสำเร็จเกิดขึ้นย่อมเกิด

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรที่เป็นธรรมและโปร่งใสของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมดังกล่าว ควรสร้างให้เพิ่มขึ้นในทุกๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความไว้วางใจและให้กำลังใจกันและกันในการดำเนินงานในชุมชนเอง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมรวมถึง วัตถุประสงค์ (รายได้ที่เพิ่มขึ้นในสินทรัพย์) สังคม (สวัสดิการที่ดีขึ้นและสภาพของสังคม) และผลประโยชน์ส่วนบุคคล (ความภาคภูมิใจ) และสุดท้ายจำเป็นต้องสร้าง **4) กระบวนการมีส่วนร่วมในการประเมินผล** เพื่อที่การตรวจสอบประเมินผล จะนำไปสู่การร่วมคิดร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์ความสำเร็จใหม่ได้เป็นพลวัต (Dynamic) ต่อไปได้ ซึ่งจะกล่าวถึงผลการเก็บข้อมูลที่เชื่อมโยงจากแนวคิดทฤษฎีที่ได้ทบทวนไว้แล้วนั้นในบทต่อไป

บทที่ 3

วิวัฒนาการและต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

บทที่ 3 นี้เป็นการเริ่มต้นของกระบวนการศึกษาที่ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นของการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ ความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือเมืองน่านที่มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ไว้พอสมควร และส่วนที่ 2 นำเสนอต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือเมืองน่านที่จำแนกตามลักษณะของมรดกวัฒนธรรมที่พบในการศึกษา กล่าวคือ แบ่งเป็นต้นทุนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ได้แก่ลักษณะของเรือแข่ง และต้นทุนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ประกอบด้วย ความหมายของประเพณี ลักษณะการแข่งเรือ การจัดการและปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการประเพณี ซึ่งลักษณะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น เป็นที่ยอมรับว่าไม่มีรูปลักษณะที่ตายตัว หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมแต่คุณค่ามันยังคงอยู่ การศึกษาจึงนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบวิวัฒนาการของต้นทุนทางวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นถึงสถานะที่แท้จริงของทั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยการแสดงเนื้อหาดังกล่าวเป็นข้อมูลที่พบและได้รวบรวมจากการวิจัย โดยวิธีการรวบรวมเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งการลำดับวิวัฒนาการที่ครอบคลุมในมิติอื่น ๆ นอกเหนือจากมิติเชิงประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 ช่วงเวลานั้น เป็นครั้งแรกของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน ทั้งนี้เพื่อแสวงหาแนวทางการอนุรักษ์ที่มุ่งปกป้องคุณค่าและหาแนวทางปฏิบัติเพื่อช่วยให้การอนุรักษ์มีประสิทธิภาพ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพทางสังคม การเมืองหรือสิ่งแวดล้อม トラบเท่าที่ไม่ได้เป็นการทำลายคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นต่อไป

3.1 ความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

การศึกษาภาคเอกสารทำให้ทราบถึงความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือ ซึ่งมีนักวิชาการได้ทำการค้นคว้าในประเด็นนี้ไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องความผูกพันของคนเมืองน่านกับสายน้ำน่าน โดย ยุทธพร นาคสุข กล่าวถึงความสัมพันธ์ที่หลากหลายมิติกับสายน้ำและสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ผสมผสานกับวิถีชีวิต กล่าวคือ จากประวัติศาสตร์ยุคแรกของเมืองน่านในสมัยของพญาสุคา (พญาพุกา) เชื้อสายของคนเมืองน่านซึ่งเป็นคนไทกลุ่มหนึ่งคือ “ชาวกวาน” หรือ “กวานไทย” ก็ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามลุ่มแม่น้ำแล้ว คือ ลำน้ำย่าง บริเวณเมืองย่าง เขต อ.ท่าวังผาในปัจจุบัน ต่อมาในราว พ.ศ. 1902 พญาครานเมือง ผู้ทรงพระนามที่มีความหมายถึง “ผู้ที่เป็นทั้งความดีและความงามของบ้านเมือง” หรือ “ผู้ที่มีอำนาจคับบ้านเมือง” หรือ พระนามของพระองค์อาจมาจากการที่โปรดให้เกณฑ์ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ย้ายเมืองจากเมืองวรรณครบริเวณ อ.ปัว ลงมาตั้งที่เวียงภูเพียง (เวียงพูเพียง) อันเป็นบริเวณที่พระองค์ได้ทรงสร้างพระธาตุเจ้าภูเพียงก่อนหน้านั้นก็เป็นได้ เพราะคำว่า “คราน” ยังหมายถึงการเกณฑ์ การบังคับอีกด้วย (ยุทธพร นาคสุข, 2553)

ย้ายเมืองครั้งนั้นทำให้เกิดตำนานของ “ซอล่องน่าน” ว่าระหว่างที่มีการขนย้ายผู้คนจากเมืองวรรณครลงมาตามลำน้ำน่านนั้น ปรากฏว่ามีศิลปิน 2 คนคือ “ปู่คำมากับย่าคำบี่” ได้ผลัดเปลี่ยนกันขับขานพรรณนาความรู้สึกห้วงหาอาลัยบ้านเกิดเมืองนอนที่ตัวเองจากมา ต่อมาจึงเรียกการขับขานเช่นนั้นว่า “ทำนองซอล่องน่าน” (ยุทธร นาคสุข, 2553)

3.1.1 เมืองน่านกับความเชื่อเรื่องพญานาค

ศาสนสถานต่างๆ ในเมืองน่านมักจะมีประติมากรรมรูปพญานาคประดับไว้ในส่วนต่างๆ ของอาคาร มีทั้งงานไม้ งานปูนปั้น งานโลหะ (สีกส์สีห์ พลสันติกุล, 2551) นักท่องเที่ยวมักจะพูดเป็นเสียงเดียวกัน เมื่อไปตามวัดต่าง ๆ ในเมืองน่านว่าพญานาคของเมืองน่านดูน่ากลัวกว่าที่เคยเห็นจากที่อื่นๆ พญานาคที่สร้างโดยช่างเมืองน่านในสมัยก่อนจะไม่ได้มีลำตัวกลมเป็นต้นตาลอย่างที่เห็นกันดาษดื่นในปัจจุบัน หากแต่จะมีลำตัวอ้วนใหญ่ กิ่งกลมกิ่งแบน มีกิริยาประดุจว่าจะเลื้อยได้จริง แยกเขี้ยว หน้าตาตาโปน ดูขึงขัง อย่างเช่นพญานาคที่วัดภูมินทร์ วัดพระธาตุแช่แห้งที่ฐานชุกชีพระประธานวัดหัวขวง หรือที่คันทวยวิหารหลวงวัดพระธาตุช้างค้ำ เป็นต้น (ยุทธร นาคสุข, 2553)

น้อยคนนักที่จะทราบว่าเมืองน่านถือกับกำเนิดมาพร้อมกับ “นาคนาม” ตามระบบภูมิทักษา ซึ่งกำหนดให้ดาวพระเคราะห์ทั้ง 8 องค์ มีนามเป็นชื่อสัตว์ต่างๆ จำนวน 8 ชื่อ และใช้อักษรนามตามรูปแบบอักษรในภาษาบาลี ดังนี้ (ยุทธร นาคสุข, 2553)

วันอาทิตย์	เป็นครุฑนาม	ได้แก่	อักษร	อ อา อิ อี อุ อู
วันจันทร์	เป็นพยัคฆนาม	ได้แก่	อักษร	ก ข ค ฆ ง
วันอังคาร	เป็นสีหนาม	ได้แก่	อักษร	จ ฉ ช ฌ ญ
วันพุธ	เป็นโสณนาม	ได้แก่	อักษร	ฎ ฐ ฑ ฒ ณ
วันเสาร์	เป็นนาคนาม	ได้แก่	อักษร	ด ถ ท ธ น
วันพฤหัสบดี	เป็นมุสิคนาม	ได้แก่	อักษร	ป ผ พ ภ ม
วันราหู	เป็นคชนาม	ได้แก่	อักษร	ย ร ล ว
วันศุกร์	เป็นอชนาม	ได้แก่	อักษร	ส ห พ

เมืองน่านมีชื่อขึ้นต้นด้วยอักษร “น” จึงตรงกับ “นาคนาม” พอดี จะเป็นด้วยเหตุนี้หรือไม่ที่ทำให้นักปราชญ์ในอดีตได้เรียกเมืองน่านว่าเมือง “นาเคนทร” ซึ่งหมายถึง เมืองแห่งพญานาค แต่ทั้งนี้ก็อาจจะแปลว่าเมืองแห่งพญาช้างได้ด้วย ในประเด็นนี้ยังไม่ทราบที่มาของชื่ออย่างชัดเจน คงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมกันต่อไป (ยุทธร นาคสุข, 2553)

หากดูจากตำนานที่เกี่ยวข้องกับการกำเนิดแม่น้ำน่านในเอกสารของทางล้านนาแล้ว ไม่ปรากฏว่ามีฉบับใดกล่าวถึงไว้เลย แต่กลับพบที่ภาคอีสานคือ “ตำนานวังนาคินทร์คำชะโนด” หรือเมืองชะโนด ตั้งอยู่ที่ อ. บ้านดุง จ.อุดรธานี อย่างไรก็ตามตำนานนี้ก็แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างคนเมืองน่านกับคนล้านช้างในเมื่อครั้งอดีต จนถึงขั้นการผูกเรื่องราวเป็นตำนานเข้าไว้ด้วยกันตามตำนานเล่าไว้ว่าพญานาคสองตนคือ สุทโธนาค กับสุวรรณนาค ต่างก็เป็นเจ้าปกครอง เมืองหนองกระแสนหรือหนองแสนละครึ่ง ทั้งสองปกครองบ้านเมืองร่วมกันอย่างสงบสุขมาเป็นเวลานาน โดยมี

ข้อตกลงกันว่าเวลาออกไปหาอาหารจะไม่ออกไปพร้อมกัน เนื่องจากเกรงจะกระทบกระทั่งกัน และทุกครั้งทีล่ำสัตว์หรือหาอาหารมาได้นั้นก็จะต้องแบ่งกันคนละครึ่ง วันหนึ่งสุวรรณนาคได้ออกไปหาอาหารและได้เนื้อข้างกลับมา จึงนำไปแบ่งให้กับสุทโธนาคเหมือนทุกครั้ง พร้อมกับได้นำขนของข้างไปยี่นยั่นด้วยว่าเป็นเนื้อข้างจริง ๆ ผ่านไปอีกไม่นานสุวรรณนาคก็ได้ออกไปหาอาหารอีก คราวนี้ได้เนื้อเม่นกลับมา สุวรรณนาคก็ยังคงทำตามที่ได้ตกลงกับสหายไว้เช่นเดิม คือได้แบ่งเนื้อเม่นให้ครึ่งหนึ่ง พร้อมกับนำขนของเม่นไปยี่นยั่นด้วยเช่นเคย แต่สุทโธนาคกลับไม่พอใจเพราะเมื่อเทียบระหว่างขนของเม่นกับขนของข้างแล้วขนของเม่นใหญ่กว่ามาก แต่เหตุใดจึงได้เนื้อน้อยกว่า สุทโธนาคพาลคิดว่าสุวรรณนาคไม่ซื่อสัตย์ ทำผิดข้อตกลงที่เคยให้แกกัน แม้สุวรรณนาคจะพยายามอธิบายอย่างไรก็ไม่เป็นผล ในที่สุดจึงเกิดสงครามระหว่างนาคทั้งสองตนกินเวลาถึง 7 ปี ยังความเดือดร้อนแก่สรรพสัตว์นานา จนเรื่องเข้าถึงหูพระอินทร์ พระองค์จึงคิดหาทางที่จะให้พญานาคทั้งสองยุติสงคราม จึงเสนอนำนาคทั้งสองสร้างแม่น้ำแข่งขัน หากใครสร้างถึงทะเลก่อนพระอินทร์จะประทานปลาบึกให้อยู่ในแม่น้ำนั้น สุทโธนาคจึงได้สร้างแม่น้ำมุ่งไปทางทิศตะวันออกของหนองกระแสนด้วยความที่เป็นพญานาคใจร้อนมุทะลุ เมื่อพบเจอภูเขาหินขวางก็จะเลี้ยวหลบโค้งไปโค้งมาจึงเกิด “แม่น้ำโค้ง” หรือ “แม่น้ำโขง” ฝ่ายสุวรรณนาคได้สร้างแม่น้ำขึ้นทางทิศใต้ของหนองกระแสน ด้วยความเป็นนาคที่มีความละเอียดและใจเย็น จึงค่อยๆ บรรจงสร้างด้วยความประณีต แม่น้ำที่สร้างขึ้นจึงมีความตรงกว่าแม่น้ำทุกสายซึ่งก็คือ “แม่น้ำน่าน” ในการแข่งขันครั้งนั้นสุทโธนาคได้สร้างแม่น้ำโขงเสร็จก่อน พระอินทร์จึงได้ประทานปลาบึกให้ตามข้อตกลง ดังนั้นในแม่น้ำโขงจึงมีปลาบึกอาศัยอยู่ดังที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน สุทโธนาคยังได้ขอทางขึ้น-ลง ระหว่างเมืองบาดาลกับเมืองมนุษย์ไว้อีก 3 แห่งคือ

1. พระธาตุหลวงนครเวียงจันทน์
2. หนองคันแท
3. พรหมประกายโลก (คำชะโนด)

พรหมประกายโลกเชื่อกันว่าเป็นสถานที่ที่พรหมลงมากินวันดินจนหมดฤทธิ์กลายเป็นมนุษย์ พระอินทร์ได้ให้สุทโธนาคหรือพญาศรีสุทโธนาคไปครอบครองอยู่ที่นั่นและให้มีต้นชะโนดขึ้นเป็นสัญลักษณ์ ลักษณะของต้นชะโนดเหมือนกับต้นไม้สามชนิดผสมกันคือต้นมะพร้าว ต้นหมาก และต้นตาล (ยุทธพร นาคสุข, 2553)

จะเห็นได้ว่าเมืองน่านมีความผูกพันกับพญานาคเป็นอย่างมากบางคนก็เชื่อว่า “ขุนนุ่น” และ “ขุนฟอง” ราชบุตรบุญธรรมของพญาภูคาก็ถือกำเนิดมาจากไขพญานาค จึงมีการกล่าวว่ราชบุตรทั้งคู่มี “เชื้อสายมาจากนาคเป็นปฐม” ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่จะพบรูปพญานาคอยู่ทั่วไปในเมืองน่าน และไม่แปลกที่หัวเรือและหางเรือของเมืองน่านจะสร้างเป็นรูปพญานาค แต่ที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่เกี่ยวกับเมืองน่านกับพญานาคก็คือ มักมีการอ้างชื่อของเมืองน่านจากพื้นเมืองน่าน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยให้ ความหมายของคำว่า “นัคราช” ว่าหมายถึง “นัคราช” นั้น น่าจะเป็นความเข้าใจผิด แท้จริงแล้ว ถ้าหากไปดูเอกสารต้นฉบับท่านเขียนเป็น “เทพบุรี ศรีสัตตินนัคราชชัยนันทบุรี” คำว่า “นัคราช” (ไม่ใช่ นัคราช) ก็เป็นคำเดียวกับ “นคร” หรือ “นครา” ซึ่งหมายถึง เมือง นั่นเอง หากแต่เป็น

การออกเสียงตามความนิยมของคนท้องถิ่น และถ้าดูจากบริบทก็จะพบคำว่า บุรี และ นคร ซึ่งหมายถึง เมือง เช่นกัน (ยุทธร นาคสุข, 2553)

3.1.2 วิธีชีวิตของคนเมืองน่านกับเรือ

ในอดีตคนเมืองน่านใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญในการเดินทาง ถึงกับมีการตรากฎหมายที่ว่าด้วยเรือเอาไว้อย่างละเอียดลออ ดังปรากฏใน “อาณาจักรหลักคำ” กฎหมายโบราณของเมืองน่านว่า ถ้าผู้ใดขโมยเรือของผู้อื่นไปหากถูกจับได้จะต้องเสียค่าปรับ 110 น้ำผ้า (น่าจะเป็นมาตราเงินสมัยโบราณ) แต่ถ้าเรือที่ขโมยไปเกิดความเสียหายก็ให้จ่ายค่าเสียหายตามราคาจริงของเรือและถูกปรับอีก 110 น้ำผ้า ถ้ามีความจำเป็นต้องใช้เรือจริง ๆ ก็ให้เช่าหรือยืมจกเจ้าของให้ถูกต้องเสียก่อน ในกฎหมายยังบัญญัติอีกว่าถ้าหากเรือของผู้ใดหลุดไหลไปตามน้ำ ถ้ามีผู้เก็บได้จะต้องให้รางวัลแก่ผู้นั้นตามระยะทางที่เรือไหลไป เช่น ถ้าเรือไหลจากท่าเวียงไปถึงเมืองสาให้จ่าย 50 ถือก (มาตราเงินสมัยโบราณ) ถ้าผู้เก็บได้หมายจะครอบครองไว้เสียเอง ถ้ารู้ภายหลังก็ต้องเสียเงินให้แก่เจ้าของเรือ 220 น้ำผ้า แต่ถ้าเจ้าของเรือไปเอาโดยพลการโดยไม่แจ้งผู้เก็บได้เสียก่อน เจ้าของเรือก็ต้องเสียค่าปรับให้แก่ผู้เก็บได้ 52 น้ำผ้า จะเห็นได้ว่าอาณาจักรหลักคำได้ให้ความเป็นธรรมแก่ราษฎรอย่างเสมอหน้า (ยุทธร นาคสุข, 2552)

ตามประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน พบว่ากษัตริย์น่านได้ใช้เรือเป็นพาหนะในการหลบหนีราชภัยหลายครั้งหลายครา เช่น ในสมัยพระญาอินทะแก่นท้าวได้ถูกน้องชายคือท้าวแพงและท้าวเหาะชิงราชบัลลังก์ ภายหลังได้หลบหนีไปขอความช่วยเหลือจากสังฆปาละผ้าขาว ท่านก็ได้ช่วยเหลือพระญาอินทะแก่นท้าวโดยการ “ลักเจ้าเอาเข้าใส่เรือทุ้มตี พายล่องไปเมืองไต้รอดแห่เสียงไปที่เพ็งสัวสดี” คือช่วยโดยการเอาใส่ในเรือที่ปกปิดอย่างดี จนถึงเมืองแห่เสียง (เมืองเซียง) โดยสวัสดิภาพ(ยุทธร นาคสุข, 2552)

ในระดับโลกุตตรธรรม คนเมืองน่านมีความเชื่อว่าความสุขสูงสุดและเป็นนิรันดรก็คือความสุขที่ได้พบกับพระนิพพานหรือนิรพาน โดยเชื่อว่า “เวียงแก้วยอดนิรพาน” เป็นเมืองที่อยู่กลางมหานครที่ต้องว่ายข้ามไป บางครั้งก็อาจต้องไปด้วย “เรือ” หรือ “สำเภา(สะเพา)” แต่ผู้ที่จะข้ามไปได้นั้นจะต้องหมั่นรักษาศีล เจริญภาวนาทำบุญทำทานให้ปัจจุบันชาติให้จงหนัก แล้วกุศลผลบุญที่ได้กระทำจะส่งผลให้ได้พบกับพระนิพพานสมดังคำอธิษฐานที่ว่า “จุงจักหื้อบังเกิดเป็นยานเรือสำเภาคำลำใหญ่ กว้างนำตนตัวผู้เข้าทั้งหลายหื้อได้ตามหน้า คือเมืองฟ้าและนิรพานแท้ดีหลี” ด้วยเหตุนี้เวลาที่มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในพระธาตุนเจดีย์คนสมัยก่อนจึงนิยมสร้างเรือที่ทำจากเงินหรือทองคำพร้อมเขียนคำอธิษฐานบรรจุเอาไว้ด้วย (ยุทธร นาคสุข, 2552)

3.1.3 ความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือ

ประเพณีแข่งเรือของเมืองน่านคงเหมือนกับประเพณีอื่นๆ ที่ไม่อาจบอกได้ว่าเริ่มตั้งแต่เมื่อใด แต่พอจะกำหนดคร่าวๆ ได้ว่าน่าจะมีมาไม่ต่ำกว่า 200 ปีแล้วดังมีหลักฐานที่ยังหลงเหลืออยู่ได้แก่เรือโบราณของหมู่บ้านต่างๆ ที่มีการจดบันทึกปีที่สร้างหรือเล่าสืบๆ ต่อกันมา เรือที่เก่าที่สุดในเมืองน่าน

คือ เรือเสือเผ่าท่าล้อ ชุดเมื่อ พ.ศ.2359 ถ้านับจนถึงปัจจุบันก็มีอายุเกือบ 200 ปีแล้ว นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวของประเพณีแข่งเรือเมืองน่านซึ่งในนี้ขอยกมาเฉพาะหลักฐานที่สำคัญและน่าสนใจดังนี้ (ยุทธพร นาคสุข, 2553)

ตารางที่ 3 หลักฐานสำคัญของประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน

ลำดับ	หลักฐานเกี่ยวกับเรือแข่ง	อายุ(ปี) (ถึงปี 2556)	รายละเอียด
1	เรือเสือเผ่าท่าล้อ	197	ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2359 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านท่าล้อ ต.ฝายแก้ว อ.ภูเพียง จ.น่าน
2	เรือจักแตนบ้านหนองบัว	190	ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2366 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านหนองบัว ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา จ.น่าน
3	เรือเสือเผ่าบุญเรือง	176	ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2380 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านบุญเรือง ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน
4	เรือคำแดงเทวี	166	ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2390 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านนาเตา ต.ริม อ.ท่าวังผา จ.น่าน
5	เรือคำปิว (แม่คำปิว)	156	ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2400 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านเชียงแล ต.ริม อ.ท่าวังผา จ.น่าน แต่ตัวเรือชำรุดมาก ไม่สามารถใช้ในการแข่งขันได้แล้ว
6	คำสู่ขวัญเรือฉบับใบลานในความครอบครองของพระพนัส ทิพพเมธี วัดน้ำลัด ต.นาปัง อ.ภูเพียง จ.น่าน	155	เนื้อหาในคัมภีร์ใบลานผูกนี้ประกอบไปด้วย หนังสือสู่ขวัญข้าว สู่ขวัญช้าง สู่ขวัญเรือ สู่ขวัญทุ (พระสงฆ์) และธรรมดาสอนโลก ในท้ายเรื่องธรรมดาสอนโลกบันทึกไว้ว่า “หนังสือหนานกัณนิการ์แต่มไวยามเมื่อศักราชได้ 1220 (พ.ศ.2401) ตัว ปีเปิกสะง่า เดือนยี่ ออกคำ 1 วัน 7 (เสาร์) ปริบูรณ์แล้วแล” การที่มีคำสู่ขวัญเรือเมื่อ 151 ปีมาแล้วนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าพิธีการสู่ขวัญเรือและประเพณีแข่งเรือต้องมีมาก่อนหน้านั้นแล้ว เพราะคำสู่ขวัญเรือฉบับนี้คงเป็นเพียงฉบับคัดลอกอีกทอดหนึ่งเท่านั้น
7	ภาพจิตรกรรมที่วัดตำมอน	ประมาณ 135 ปี	จิตรกรรมวัดตำมอน เดิมอยู่ภายในวิหารไม้ของวัดตำมอน ต.เวียงต้า อ.ลอง จ.แพร่ ต่อมาได้ผาติกรรมไปอยู่ที่ไร่แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

	(จิตรกรรมเวียงต้า)		ภาพในจิตรกรรมวัดต้าม่อนนี้มีรูปเรือแข่งเมืองน่านอยู่ด้วย จากการวิเคราะห์ด้วยศาสตร์ทางศิลปะของ อ.วินัย ปราบริปู ผู้อำนวยการหอศิลป์ริมน่าน และจากการวิเคราะห์ทางด้านอักษรและอักษรวิธีของผู้เขียนเห็นไปในทางเดียวกันว่าผู้วาดภาพจิตรกรรมเวียงต้าน่าจะเป็นช่างกลุ่มเดียวกับช่างที่วาดภาพจิตรกรรมที่วัดหนองบัวและวัดภูมินทร์ (แต่คงวาดหลังสองวัดแรก) จึงได้สอดแทรกวัฒนธรรมของทางเมืองน่านลงไปในภาพด้วย
9	ภาพถ่ายเจ้ามหาพรหมสุรธาตาฯ ฟ้อนบนเรือแข่ง	96	ภาพถ่ายนั้นนับว่าเป็นหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับการแข่งเรือเมืองน่านอีกชิ้นหนึ่ง ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2460 เมื่อครั้งที่สมเด็จพระนครสวรรค์วรพินิต เสด็จมาตรวจราชการที่เมืองน่าน เจ้ามหาพรหมสุรธาตาเป็นเจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าอุปราชและเจ้านายฝ่ายเหนือได้ลงไปฟ้อนในเรือลำที่ชนะเลิศเพื่อเป็นการถวายเป็นการต้อนรับ
10	ไม้แกะสลักที่หอพระไตรปิฎก วัดหัวข่วง ต.ในเวียง อ.เมือง	83	หอพระไตรปิฎกวัดหัวข่วงนี้ เจ้ามหาพรหมสุรธาตาฯ โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2473 บริเวณขอบประตูด้านล่างทั้งซ้ายและขวาทางด้านทิศใต้ของหอพระไตรปิฎกมีไม้แกะสลักรูปหัวเรือแข่งประดับอยู่ด้วยนับเป็นไม้แกะสลักที่มีคุณค่าและงดงามตามแบบศิลปะพื้นเมืองน่าน

ที่มา : ยุทธพร นาคสุข

3.2 วิวัฒนาการของต้นทุนทางวัฒนธรรมประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน

ประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน ไม่ปรากฏหลักฐานการเริ่มต้นที่ชัดเจน หากแต่เป็นประเพณีที่สืบทอดและดำรงอยู่คู่กับสังคมเมืองน่านมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผลจากการศึกษาทำให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาจากอดีตถึงปัจจุบัน ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวกและด้านลบในมิติต่างๆ อันเป็นผลมาจากการจัดการทางวัฒนธรรมที่มีปัจจัยและเงื่อนไขของบริบททางวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลานั้นๆ เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ การศึกษาครั้งนี้จึงได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ช่วงเวลา ตามเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญได้แก่ การเปลี่ยนรูปแบบเรือแข่ง การเปลี่ยนรูปแบบการแข่งเรือ และการเปลี่ยนความหมายของประเพณี ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลาดังนี้

- ช่วงที่1 ตั้งแต่อดีตจนถึง พ.ศ.2521 ปรากฏหลักฐานบันทึกการสร้างเรือเสือเผ่นทำล้อเก่าที่สุด เมื่อ พ.ศ.2359และหลักฐานภาพถ่ายเก่าที่สุดใน พ.ศ.2460 ที่เรือแข่งยังคงเป็นเรือ “ซี้ชะง่า” แบบโบราณ ด้วยกติกาอย่างง่าย แข่งขันกันเพื่อสามัคคีธรรมและการละเล่น
- ช่วงที่2 ตั้งแต่ พ.ศ.2522 ถึง พ.ศ.2550 เป็นปีแรกที่เริ่มมีการปรับรูปแบบเรือซี้ชะง่ามาเป็นแบบ “เรือหงส์” อีกทั้งมีการตั้งกติกาอย่างเข้มงวดขึ้นเป็นปีแรกการแข่งขันจึงเป็นไปเพื่อชัยชนะและรางวัล และเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ มาตลอดช่วงเวลาดังกล่าว

- ช่วงที่3 ตั้งแต่ พ.ศ.2550 ถึงปัจจุบัน เป็นช่วงเวลาต่อเนื่องจากช่วงที่2 หากแต่มีการเริ่มปรับรูปแบบเรือแข่งในรูปแบบใหม่และต่อยอดภูมิปัญญาขึ้นไป ที่ผู้วิจัยเรียกว่า “เรือแข่งนวัตกรรมใหม่” เป็นครั้งแรก อีกทั้งประเพณีแข่งเรือ ยังถูกตีความและใส่ความหมายใหม่เข้าไป เช่น การแข่งเรือปลอดเหล้า การส่งเสริมการท่องเที่ยว และ เรือเอกลักษณ์น่าาน เป็นต้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยขอชี้แจงว่า องค์ประกอบในแต่ละช่วงเวลานั้นมิได้เปลี่ยนแปลงอย่างสุดซึ้งและตัดขาดชัดเจนกันในแต่ละช่วงสมัย หากแต่มีการถ่ายทอดสืบทอดกันอยู่ตลอดเวลา องค์ประกอบเดิมหลายประการยังคงแสดงออกอยู่มาจนถึงปัจจุบัน หรือการปรับเปลี่ยนในช่วงเวลาหนึ่ง ยังคงมีผลเรื่อยมาจนถึงอีกช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจจะคงเหลืออยู่ในปริมาณที่น้อยมากหรือบางประการอาจเพิ่มขึ้นมากจนเห็นภาพที่แตกต่างอย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน การแบ่งช่วงเวลานั้นผู้วิจัยมุ่งหวังเพื่อให้สะดวกต่อการทำความเข้าใจภาพรวมของต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีและมองเห็นความเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบต่าง ๆ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้จำแนกองค์ประกอบของประเพณีแข่งเรือได้ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะเรือแข่ง
ในมิติของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้(Tangible Cultural Heritage)
2. ความหมายของประเพณี
ในมิติของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)
3. การแข่งเรือ
ในมิติของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)
4. การจัดการและปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการประเพณี
ในมิติของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

3.2.1 ช่วงที่ 1 ประเพณีแข่งเรื่อนับแต่อดีต จนถึง พ.ศ. 2522

ลักษณะเรือแข่ง

ลักษณะของเรือแข่งในอดีตนั้น ยุทธพร นาคสุข ได้ชี้ให้เห็นในการศึกษาว่า “เรือแข่งของเมืองน่านเดิมทีเดี๋ยวกไม่ได้ตั้งใจขุดเพื่อแข่งขันอย่างเช่นในปัจจุบันแต่คงเป็นพาหนะของส่วนกลางที่พระและชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้นใช้สำหรับขนย้ายผู้คนเมื่อเกิดอุทกภัยร้ายแรงหรือใช้บรรทุกพระสงฆ์และชาวบ้านไปทำบุญต่างหมู่บ้านเมื่อคราวมีงาน...” ซึ่งเรือในช่วงเวลาแรกนี้ จะมีลักษณะที่แตกต่างจากเรือในช่วงเวลาต่อมาอย่างเห็นได้ชัด ผลจากการศึกษาของ ราเชนทร์ กาบคำ แสดงให้เห็นขั้นตอนของการขุดเรือ(ลักษณะการเจาะหรือแต่งไม้ซุงทั้งท่อนให้เป็นรูปลำเรือ)ดังนี้

“...การขุดเรือแข่งแบบเก่าแก่ของ จังหวัดน่านที่ขุดโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อได้ไม้ซุงมาแล้วก็พิจารณารูปทรง โดยทั่วไปมักจะใช้ด้านโคนของซุงเป็นหัวเรือ แต่ก็มีช่างบางคนที่ใช้ส่วนปลายซุงเป็นส่วนหัวเรือ การขุดเรือแบบดั้งเดิม หลังจากเปิดปีกไม้เป็นรูปสี่เหลี่ยมแล้วจะขุดด้วยสิ่วขนาดใหญ่หรือขวานโยน หรือขวานมะหลู โดยจะทำการถากไม้ซุงด้านนอกให้เป็นรูปทรงกลมของท้องเรือแข่งซึ่งลักษณะของ ท้องเรือแข่งแบบนี้จะไม่ราบเรียบ เนื่องจากมีรอยขวานถากไว้และจะเริ่มเจาะขยายด้านในให้เป็นร่องของเรือ ลักษณะเหมือนรางใส่อาหารหมู และตรงร่องกลางจะ

ทำเป็นสันนูนหนากว้าง 6-10 นิ้ว ตลอดลำเรือ ซึ่งลักษณะคล้ายกับกระดูกงูของเรือแข่งในยุคปัจจุบัน เรือแข่งแบบดั้งเดิมของเมืองน่านจะมีท้องร่องของเรือตลอดถึงความกว้างของ เนื้อไม้ระหว่างกราบ ด้านนอกถึงกราบด้านในกว้างและหนามาก หลังจากนั้นช่างจะใช้ไม้เนื้อแข็งหนา 2 นิ้ว กว้าง 4 นิ้ว ยาว 10 นิ้ว ประกบยึดติดกับด้านในของท้องเรือ ทั้งซ้ายและขวา เรียกว่า ไม้ขึ้นต้น และใช้ไม้ลูก ประสัก คือ การถากไม้ให้แหลมเล็กมีรูปร่างคล้ายตะปูยาวประมาณ 3-5 นิ้ว ตอกสลักยึดไว้ หลังจากนั้นใช้ไม้ที่มีความหนา 1 นิ้ว กว้าง 8-10 นิ้ว มีความยาวเท่ากับความกว้างของเรือวางพาดบนไม้ที่มี สลักยึดไว้ เพื่อใช้เป็นที่นั่งของฝีพายเรือแข่ง (ราเชนทร์ กาบคำ, 2552)

เรือแข่งเมืองน่าน จะไม่มีการวางรางเรือหรือตอม่อเรือ แต่จะมีกราบเรือประกบทั้งสองข้าง และนำ “ขี้ชะง่า” คือ การนำเอาท่อนไม้ (ยางไม้ชนิดหนึ่งมีสีน้ำตาล) และน้ำมันยางมาต้มให้ ละลายเข้าด้วยกัน ถ้าต้องการให้ขี้ชะง่าเป็นสีขาวก็จะนำไปต้มกับไม้ผลที่มีรสเปรี้ยว เช่น มะกรูด มะนาว มะเฟือง ฯลฯ ในการต้มนั้นต้องสังเกตว่าขี้ชะง่าเหลวหรือข้นไปหรือไม่ ถ้าข้นก็ต้องเติมน้ำมันยางลงไป ถ้าไม่เหนียวหรือเหลวเกินไปก็เติมน้ำมันลงไป ถ้าเห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว ต้องรอให้ ขี้ชะง่าเย็นลงแต่ต้องไม่รีบร้อนหรือเย็นเกินไปเพราะจะสามารถปั้น ให้กลมยาวเรียวยาว และ นำไปทาบ ปิดแนวไม้ขอบด้านนอกลำเรือระหว่างลำเรือกับกราบเรือ และส่วนที่เป็นการต่อของไม้หรือ รุกที่เกิด จากการขุดเรือเพื่อกันไม่ให้ น้ำรั่วซึมเข้ามาในตัวเรือ ซึ่งต่อมาคนเมืองน่านนิยมเรียกเรือแข่งแบบ ดั้งเดิมของเมืองน่านว่า “เรือขี้ชะง่า” (ราเชนทร์ กาบคำ, 2552)

เนื่องจากเรือขี้ชะง่าเป็นเรือที่มีความหนาระหว่าง กราบเรือด้านนอกและกราบเรือ ด้านในของลำตัวเรือค่อนข้างจะหนา (6 – 10 นิ้ว) โดยเฉพาะท้องเรือ ทำให้น้ำหนักของเรือมี

ภาพที่ 10 เรือขี้ชะง่า (เรือเจ้าแม่บัวเรียว บ้านเมืองเส้น อ.เมืองน่าน จ.น่าน)

น้ำหนักมาก ดังนั้นในสมัยก่อนชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีเรือแข่งจึงนิยมทำโรงเก็บเรือติด กับตลิ่ง เวลาจะเอาเรือลงหรือขึ้นก็ใช้แรงคนลากให้ลื่นไหลโดยใช้ต้นกล้วย กาบมะพร้าว หรือท่อนไม้ขนาดเท่าขาเป็นหมอนหนุนเพื่อให้เรือไหลลื่นง่ายขึ้น...”(ราเชนทร์ กาบคำ, 2552)

ความหมายของประเพณี

ประเพณีแข่งเรือนั้นมีลักษณะเป็นการละเล่นที่แฝงความหมายไว้อย่างลึกซึ้ง จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม ต่างเห็นพ้องกันว่าความหมายแท้ของประเพณีแข่งเรือในช่วงต้นนี้ เป็นไปเพื่อ “สามัคคีธรรม” เป็นแก่นแท้ ดังที่ สมเจตน์ วิมลเกษม ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า “...การแข่งเรือเป็นนโยบายอย่างหนึ่งของรัฐเพื่อให้เกิดสามัคคีธรรมความร่วมมือร่วมใจ ซึ่งสามัคคีธรรมที่เกิดจากประเพณีนั้นส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐในการกสิกรรมอีกด้วย...” ซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของ วรลัญจก์บุญสุรัตน์ ที่ว่า “...คุณค่าที่สำคัญที่สุดของประเพณีแข่งเรืออยู่ที่การดูแลกันและกันในสังคมอย่างสามัคคี...”

ประเพณีแข่งเรือในช่วงต้นยังมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับ โลกุตระธรรม ดังทรรศนะของ ยุทธพร นาคสุข ที่ว่า คนเมืองน่านมีความเชื่อว่าความสุขสูงสุดและเป็นนิรันดร์ก็คือความสุขที่ได้พบกับพระนิพพานหรือเนรพาน โดยเชื่อว่า “เวียงแก้วยอดเนรพาน” เป็นเมืองที่อยู่กลางมหานครที่ต้องว่ายข้ามไป บางครั้งก็อาจต้องไปด้วย “เรือ” ซึ่งอันที่จริงนั้น เรือมีส่วนในการเข้าถึงความสุขในระดับโลกุตระธรรมของชาวน่านเพราะเรือมีหน้าที่หลัก คือขนส่งผู้คนไปเพื่อการบำเพ็ญบุญสละกถาโดยแท้

นอกจากนี้ ความหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของประเพณี ได้แก่ “การละเล่น” จากการสัมภาษณ์ นายผัด เทพเสน อายุ 84 ปี บ้านเลขที่ 83 หมู่ 5 บ้านหนองบัว ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา จ.น่าน กล่าวว่า ในเมืองน่านนั้น ส่วนใหญ่ ชุดเรือแข่งขันเพื่อการละเล่นโดยเฉพาะ มักมีการละเล่นระหว่างชุมชนอย่างหนึ่งเรียกว่า “กินข้าวตั้ง” หรือการกินเลี้ยง กล่าวคือ ชุมชนหนึ่งๆเมื่อว่างเว้นจากการทำนา จะนัดหมายกันเป็นการภายใน ชักชวนกันตีฆ้องกลอง พายเรือไปยังชุมชนใกล้เคียงในลักษณะที่เรียกว่า “หลอนไป” หรือ ไปโดยไม่บอกนัดหมายไว้ล่วงหน้า เมื่อไปถึงชุมชนนั้นๆแล้ว ก็จะบรรเลงฆ้องกลองพอรำเพื่อเรียกให้คนบนฝั่งได้รู้ว่า คณะชุมชนของตน “หลอนมา” เพื่อชักชวนกัน “กินข้าวตั้ง” ส่วนคนที่อยู่บนฝั่งนั้นเมื่อรู้แล้วก็จะรีบนำข้าวไปแจ้งกับสมาชิกในชุมชนของตนเพื่อจัดเตรียมข้าวปลาอาหารและเหล้าตามแต่จะหาได้ในเวลานั้นเพื่อมา “ตั้ง” หรือมาจัดเลี้ยงกัน เมื่อร่วมกันกินเลี้ยงแล้วก็จะมีการแข่งเรือเป็นการละเล่นประกอบกันไปตลอดระยะเวลาที่ “กินข้าวตั้ง” เป็นที่สนุกสนานอีกด้วย

การแข่งเรือ

การแข่งเรือจะจัดแข่งในฤดูน้ำขึ้นราวเดือนสิงหาคม ถึง ตุลาคม เป็นการแข่งด้วยระบบสามัคคีธรรม กล่าวคือ ทำ การแข่งขันเพื่อการละเล่น ไม่ได้หวังผลแพ้ชนะ ไม่มีรางวัล และไม่มีกรรมการจัดการแข่งขัน ซึ่งในเวลาของการแข่งจะเรียกว่า “ล่อเรือ” หรือการประกบคู่แบบง่ายๆ

ตามแต่จะตกลงกัน ไม่คำนึงถึงขนาดความยาว หรือจำนวนฝีพาย และแข่งกันเพียงครั้งเดียวต่อหนึ่งคู่ เป็นการแข่งเพียงเพื่อชื่นชมยินดี หลังจากเสร็จสิ้นการทำบุญ

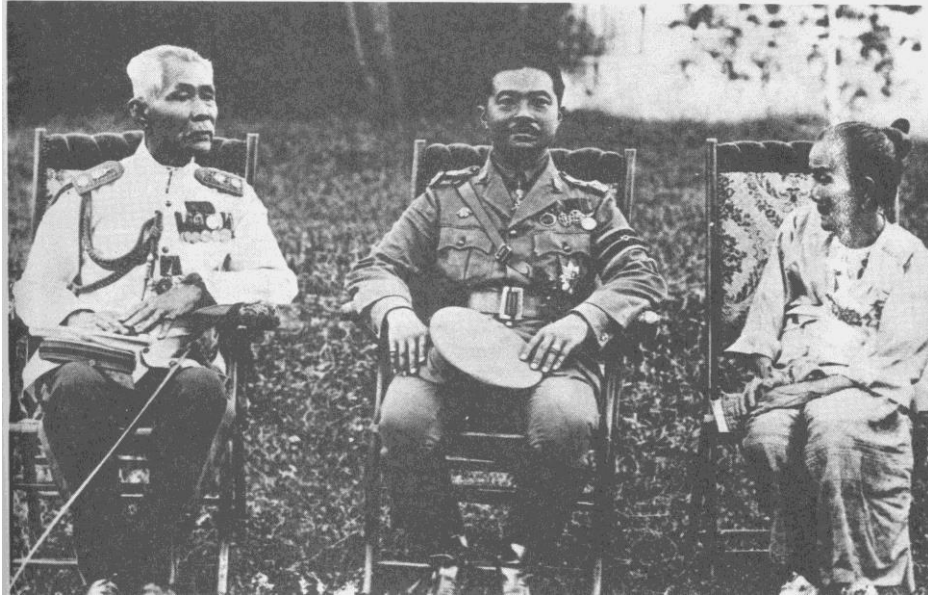
เนื่องจากเรือแข่งแบบเดิมหรือที่เรียกว่า เรือซี้ชะง่า นั้นเป็นเรือที่มีความหนา ระหว่างของเนื้อไม้มาก ประมาณ 6 – 10 นิ้ว ซึ่งมีความแข็งแรงและมีน้ำหนักมาก ส่งผลให้เกิดการ พายที่เหมาะสมกับลำเรือ กล่าวคือ นอกจากจะมีฝีพายนั่งอยู่เต็มลำเรือแล้ว ยังมีฝีพายที่ทำหน้าที่ “ห่มเรือ” หรือลักษณะการยื่นข้อมบริเวณท้ายเรือ จำนวนตั้งแต่ 4 - 7 คน รวมถึงทำหน้าที่คัดท้าย และบังคับทิศทางเรือด้วย ทั้งนี้เกิดจากเรือที่มีน้ำหนักมาก เมื่อมีการข้อมเป็นจังหวะสม่ำเสมอจะทำให้เรือทะยานไปข้างหน้าได้เร็ว แม้ในบางครั้งจะทำให้เรือเสียทิศทางได้ แต่ก็มีผู้ทำหน้าที่คัดท้ายอยู่ จำนวนมาก จึงมักไม่ก่อให้เกิดปัญหาเรือการบังคับทิศทางเรือ มีสำนวนที่เรียกอาการเช่นนั้นว่า “ไปอย่างงู พูอย่างห่าน” หมายถึงอาการที่เรือไหลไปข้างหน้าดังงูเลื้อยคือบิดไปมาและทะยานขึ้นเหนือน้ำ เป็นจังหวะเหมือนห่านที่กำลังเล่นน้ำนั่นเอง นอกจากนี้ยังเป็นพรรณนะของความงามของช่วงเวลานั้น ที่มองว่า การที่เรือวิ่งไปด้วยอาการทะยานและส่ายไปมานั้น เป็นภาพในอุดมคติของพญานาคที่กำลัง เล่นน้ำเหมือนเรือนั้นมีชีวิตจริงๆเป็นที่น่าเกรงขามยิ่งนัก

นอกจากนี้ ในลำเรือแต่ละลำนั้น จะพบว่ามีเครื่องดนตรีอยู่ประจำเรือเสมอ เข้าใจว่า ในอดีตนั้นมีการบรรทุกคนจำนวนมากเพื่อเข้าร่วมงานประเพณีสลากภัต จึงมีการร้องรำทำเพลงเพื่อความสนุกสนานระหว่างการเดินทาง ซึ่งประกอบด้วย ซออง กลอง และ ปาน(ลักษณะคล้ายซอแต่ไม่มีลูกซอตรงกลาง เป็นแต่โลหะเรียบคล้ายถาด) ซึ่งจะมีการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์ เรียกว่า ดีซออง ล่องน่าน ดีปานเรือแข่ง ซึ่งจะบรรเลงเสมออย่างเป็นธรรมชาติไม่มีการบังคับหรือว่าจ้าง กล่าวคือ จะบรรเลงในช่วงเวลาที่มีการล่องเรือากชุมชนต่างๆ เข้าสู่บริเวณทำน้ำ บรรเลงระหว่างพายเรือทวน น้ำกลับหลังจากการแข่งในรอบนั้นๆ หรือบรรเลงเพื่ออวดโฉมไปมาในบริเวณสนามแข่ง เป็นที่ สนุกสนานตามชนบทซึ่งดงาม

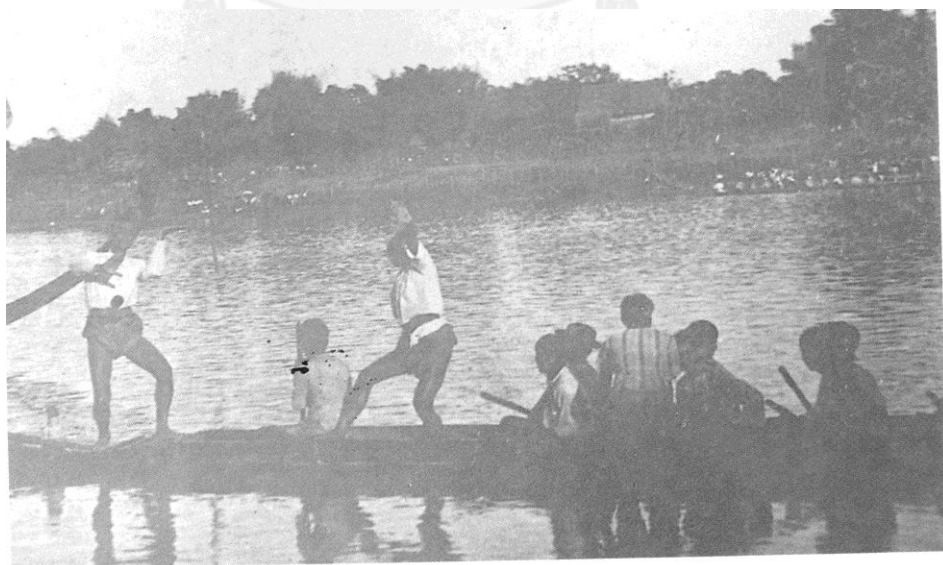
การจัดการและปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการประเพณี

การแข่งขันเรือของเมืองน่านในอดีตจะจัดขึ้นหลังจากออกพรรษาและจะต้องมีประเพณี ถวายทานสลากภัตเท่านั้น และยึดถือธรรมเนียมที่จะต้องให้วัดหลวงกลางเวียง หรือ วัดพระธาตุช้าง ค้ำวรวิหาร ได้จัดพิธีถวายสลากภัตเป็นปฐม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เหนือ (ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของภาคกลาง) แล้วหมู่บ้านราษฎร์อื่นจึงจะสามารถจัดพิธีนี้ได้ ซึ่งการเดินทางเข้าร่วมพิธี ของราษฎร์ในหมู่บ้านต่างๆ คราวละมากมายนั้น จะจำเป็นต้องใช้เรือขนาดใหญ่ในการเดินทาง จึงเป็นเหตุ ให้มีเรือยาวหลายลำ มาชุมนุมกันที่ท่าหน้าบริเวณวัดที่มีการจัดพิธีถวายทานสลากภัตนั่นเอง ซึ่งแข่ง เรือในช่วงแรกๆเป็นแต่เพียงการละเล่นหลังจากเสร็จสิ้นงานบุญ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงที่จัดกันเอง โดยราษฎร์ และก็มีจัดการแข่งขันเป็นการเฉพาะกิจดังเช่นพระเจ้าสุริยพงษ์ ผลิตเดชฯ ได้โปรดให้ มีการแข่งขันเรือขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2460 เพื่อรับเสด็จ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ วรพินิต ที่เสด็จมาตรวจราชการเมืองน่าน หรือในบางปีที่ฝนฟ้าไม่อำนวยต่อการอุปโภคบริโภคและ แห้งแล้ง ก็จะมีเชิญเรือมาแข่งกันแม้ไม่มีงานสลากภัต เพื่อเป็นการสมมติว่า พญานาคได้เล่นน้ำเพื่อ บันดาลให้ฝนตกนั่นเอง จะเห็นได้ว่าการแข่งเรือในช่วงเวลานี้จะถูกจัดขึ้นได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ จัด

ขึ้นโดยราชสำนักเมืองน่านและผู้ปกครองเมืองน่าน อีกประการหนึ่งคือ จัดกันเองโดยราษฎร ซึ่งจะได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญในช่วงที่ 1 นี้ ดังนี้

ภาพที่ 11 ภาพเจ้ามหาพรหมสุนธาดาและแม่เจ้าศรีโสภา ในการรับสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้จัดให้มีการแข่งเรือเพื่อรับเสด็จด้วย

ภาพที่ 12 ภาพเจ้ามหาพรหมสุนธาดาพ็อนบนเรือแข่งเพื่อรับเสด็จสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

พ.ศ. 2460 เจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่าน ได้จัดให้มีการแข่งขันเรือเพื่อรับเสด็จ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตซึ่งมีหลักฐานภาพถ่าย เจ้ามหาพรหม ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอุปราชมืองน่าน พ่อนบนลำเรือเพื่อรับเสด็จและเพื่อเป็นเกียรติแก่เรือที่ชนะ

พ.ศ. 2467 พระยารวิชัยวุฒิกร (เลื่อน สนธิรัตน์) ปลัดมณฑลประจำจังหวัดน่านได้ริเริ่มให้มีการทอดกฐินสามัคคีขึ้นอย่างเป็นทางการ นับเป็นครั้งแรกของจังหวัดน่านในงานนี้ได้จัดให้มีการแข่งเรือประเพณีเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองกฐิน จึงเป็นประเพณีสืบทอดกันมาทุกปี จนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. 2479 พระเกษตรสรรพกิจ (นุ่น วรณโกมล) ข้าหลวงประจำจังหวัดน่านได้จัดให้มีกฎกติกาการแข่งขันเรือขึ้นเป็นครั้งแรกเป็นกติกาง่าย ๆ เช่น มีจุดปล่อยและเส้นชัยส่วนรางวัลก็มีธง (ช่อ) ปักหัวเรือ มอบให้เรือที่ได้รับรางวัลที่ 1 เท่านั้น เรือที่ได้รับรางวัลในปีนั้นคือ “เรือบัวพาคมขึ้น” ของบ้านน้ำบัว อ.เวียงสา

พ.ศ. 2498 นายมานิต บุรณพรรค ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ได้จัดให้องค์การดุริยางค์ นาฏศิลป์ กรมศิลปากร มาถ่ายทำภาพยนตร์ สารคดี เพื่อเป็นหลักฐานด้านมนุษยชาติ วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน การแข่งเรือประเพณีในปีนั้นจึงจัดอย่างยิ่งใหญ่

พ.ศ. 2501 หลวงอนุมิตราชกิจ (อัน อนุมิตติราชกิจ) ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านได้ขอพระราชทานผ้าพระกฐินพระราชทาน เรียกกันว่า “กฐินหลวง” นำไปทอด ณ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร การแข่งเรือประเพณีในปีนั้นจึงเป็น การแข่งเรือกฐินพระราชทานปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการประเพณีในช่วงเวลานี้ ล้วนสอดคล้องและส่งผลกับความหมายของประเพณีดังกล่าวมาข้างต้น ดังพรรณนะของ อ.สมเจตน์ วิมลเกษม กล่าวว่า “..ประเพณีแข่งเรือเป็นเกษมเมือง หรือพิธีหลวงของราชสำนักน่าน ที่ประกอบไปด้วย ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีขึ้นพระธาตุ และประเพณีแข่งเรือ ที่เป็นนโยบายมุ่งหวังให้เกิดสามัคคีธรรมในหมู่ประชาชน อันจะส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐ เพราะหากประชาชนแตกความสามัคคี จะส่งผลให้ทำนาไม่สำเร็จ ไม่มีข้างสำหรับ “หล่อฉาง” ซึ่งเป็นยุทธปัจจัยสำคัญ เมื่อไม่มีข้าว บ้านเมืองก็ไม่มี ความมั่นคง...” ดังนั้นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งอยู่ที่การส่งเสริมโดยรัฐมาแต่โบราณ

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการประเพณี คือ วิถีชีวิตและพระพุทธศาสนา กล่าวคือ สภาพวิถีชีวิตในระยยะเวลานั้นๆ เป็นตัวกำหนดให้เกิดการใช้เรือในการสัญจรโดยเฉพาะในโอกาสพิเศษที่ต้องเดินทางคราวละหลายๆกั้ทั้งบรรทุกักวดยสลากอีกจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องใช้เรือในการขนส่งเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาส่งผลให้เกิดการแข่งขันเรือขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวนอกจากนี้วิถีชีวิตยังส่งผลให้เกิดการละเล่นแข่งเรือ กล่าวคือ คนในชุมชนเกษตรกรรมแทบทั้งหมดนั้นจะมีเวลาว่างหลักจากการเก็บเกี่ยวหรือว่างเว้นจากการดูแลไร่นา ทำให้เกิดการละเล่นที่ใช้จำนวนคนมาก และใช้เวลาหลายๆได้ อย่างเช่นประเพณีแข่งเรือ เป็นต้น

ในช่วงเวลาของการแข่งเรือในยุคแรกนี้ วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ ได้ให้ความเห็นว่าการจัดแข่งเรือรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์จากกรุงเทพมหานครนั้น เป็นการแสดงสัญลักษณ์ของการเคารพและศโรราบต่ออำนาจการปกครองจากส่วนกลาง ปัจจัยข้อนี้อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านไปสู่วัฒนธรรมของสยามมากขึ้นหากแต่ยังไม่ส่งผลชัดเจนเท่านั้น

3.2.2 ช่วงที่ 2 ประเพณีแข่งเรือตั้งแต่ พ.ศ.2522 – 2550

ลักษณะเรือแข่ง

จากข้อมูลในหนังสือที่ระลึก คราวที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินจังหวัดน่านในงานแข่งเรือประเพณี 14 ตุลาคม 2527 นั้น ได้กล่าวว่า “การขุดเรือแบบใหม่(เรือหงส์) เริ่มมีวิธีขุดเรือแบบใหม่โดยช่างจากจังหวัดพิจิตร อ่างทอง ประมาณ พ.ศ.2521 บ้านน้ำบัว อำเภอสาเป็นลำแรก ต่อมาเป็นที่นิยมแพร่หลายมาทางบ้านป่าหัด ม่วงดีศรีบุญเรือง อำเภอเมือง บ้านป่าสัก ตาลชุม ฯลฯ บางแห่งก็ใช้เรือเก่ามาดัดแปลงจู่ฝิพายได้มาก ตั้งแต่ 40-70 คน ค่าใช้จ่ายการขุดสูงมาก ค่าแรงฝีมือช่างคิดเป็นว่า วาละประมาณ 3,000 – 4,000 บาท รวมค่าอุปกรณ์ ค่าไม้ ค่าซักลากแล้วลำหนึ่งตกประมาณหนึ่งแสนบาท(พ.ศ.2527)”

จากกระบวนการเปลี่ยนรูปเรือดังกล่าว อันเป็นผลจากการมุ่งหวังความเร็วทำให้จำนวนเรือแบบเก่า หรือเรือซึ่ชะยา ได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว จนในปัจจุบัน เหลือเพียงไม่เกิน 10 ลำเท่านั้นจากจำนวนเรือทั้งจังหวัดกว่า 200 ลำ

ความหมายของประเพณี

ช่วงเวลา 2 นี้ ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนรูปของประเพณีอย่างรุนแรง กล่าวคือ การเกิดขึ้นของประเพณีนั้นได้ถูกจัดการในรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิม ส่งผลให้ความหมายของประเพณีต่อสังคมเปลี่ยนไปดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. เนื่องจากการจัดการให้ประเพณีแข่งเรือ แยกออกจากพิธีทางศาสนาเช่นเดิม กล่าวคือ ให้มีการแข่งเรือในวันเสาร์-อาทิตย์ ก่อนหรือหลังพิธีถวายทานสลากภัต และพิธีทอดกฐินพระราชทาน มาเป็นการจัดแข่งเรือที่เรียกว่า “นัดเปิดสนาม” และ “นัดปิดสนาม” ทำให้ความหมายในเชิงโลกุตระธรรมหายไป กลายเป็นการกีฬาอย่างเต็มรูปแบบ

2. การจัดให้มีกติกากฎกรรม และองค์ประกอบต่างๆของการแข่งขัน รวมถึงเงินรางวัลและถ้วยรางวัล ทำให้ความหมายในเชิงสามัคคีธรรมระหว่างชุมชนลดน้อยและจำกัดวงลงเหลือเพียงแต่สามัคคีธรรมภายในชุมชนเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นแรงขับให้เกิดความหมายใหม่ขึ้นในสังคม กล่าวคือ การพยายามอย่างยิ่งที่จะรักษา “ศักดิ์ศรี” ของแต่ละชุมชนให้ได้อย่างแข็งขัน

3. นอกจากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งประกอบกันทำให้เกิดความหมายใหม่ในมุมมองของคนท้องถิ่นอีกประการหนึ่งคือ งานแข่งเรือประเพณี คืองานจับจ่ายสินค้าราคาถูกและเที่ยวเล่นสวนสนุก ที่พ่วงมากับคาราวานสินค้า ทั้งนี้จำเป็นต้องมองย้อนให้ทราบว่า เนื่องจากต้องมีการใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดการ จึงต้องจัดให้มีคาราวานสินค้าราคาถูกที่จำเป็นการได้มาซึ่งงบประมาณจำนวนหนึ่งเพื่อขับเคลื่อนงานในส่วนอื่นๆอีกด้วย

การแข่งเรือ

ลักษณะวิธีการแข่งเรื่อนั้น ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยเกื้อหนุนต่างๆ เช่น หลังจากเริ่มมีการกำหนดให้การแข่งเรือในงานสลากภัตวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารเป็นการแข่งเรือนัด

เปิดสนาม และกำหนดให้พิธีทอดกฐินพระราชทานหรือกฐินหลวง เป็นการแข่งเรือนัดปิดสนาม มีการกำหนดระเบียบกติกาของการแข่งขันขึ้นอย่างจริงจัง มีการแยกประเภทเรือออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทเรือใหญ่ จำนวนฝีพาย เกินกว่า 41-58 คน
2. ประเภทเรือกลาง จำนวนฝีพาย ระหว่าง 31-40 คน
3. ประเภทเรือเล็ก จำนวนฝีพายไม่เกิน 30 คน

มีการจับสลากแบ่งสายกันล่วงหน้า และทำการแข่งขันอย่างการกีฬาสากล กล่าวคือ แข่งแบบแพ้คัดออก แล้วยำที่ 1 ของแต่ละสายประเภทเดียวกันมาไขว้สาย เพื่อชิงที่ 1-2 และนำที่ 2 ของแต่ละสายมาชิงที่ 3-4 ของแต่ละประเภท ตามระบบสลับสายน้ำตะวันออกตะวันตก มีการตั้งกรรมการออกเป็น 3 คณะ ได้แก่ กรรมการปล่อยเรือ กรรมการจัดล่องน้ำ และ กรรมการตัดสินเส้นชัย อีกทั้งมีการให้รางวัลเป็นถ้วยพระราชทานจากพระบรมวงศานุวงศ์ ถ้วยรางวัลจากผู้มีตำแหน่งต่างๆ และเงินสด ซึ่งค่อยๆเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนปัจจุบัน สนามแข่งเรือจังหวัดน่าน มีถ้วยรางวัลพระราชทานมากที่สุดในประเทศไทย อีกทั้งเงินรางวัลก็สูงขึ้นเรื่อยๆเช่นกัน

นอกจากนี้ ราว พ.ศ.2541 ได้เริ่มมีการว่าจ้างฝีพายเรือจากจังหวัดพิจิตร และจังหวัดอื่นๆในภาคกลางเข้ามาพาย ส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่สูงมากขึ้น กล่าวคือ นอกจากการแข่งขันในเรื่องความเร็วแล้วยังส่งผลให้เกิดการพายแบบใหม่ ตามแบบฝีพายรับจ้างจากภาคกลางที่ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ของการแข่งเรือเมืองน่าน ที่มีการนั่งพายทั้งหมด(ไม่มีการยืน “ห่มเรือ” แบบเดิม) เปลี่ยนไม้พายจากแบบเดิมเป็นไม้พายแบบใบโพธิ์ที่มีพื้นที่ต้านแรงน้ำได้มากกว่า ทำให้เรือแล่นเร็วมากขึ้น โดยหมู่บ้านแรกๆ ที่เริ่มมีการว่าจ้างฝีพายนั้น ได้แก่ บ้านท่าล้อ บ้านศรีบุญเรือ และบ้านบุญยืน ซึ่งถือว่าเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีกำลังทรัพย์มาก ประชาชนส่วนมากทำอาชีพอื่นนอกจากเกษตรกรรม เช่น รับราชการ ค้าขาย เป็นต้น อาจส่งผลให้การเกณฑ์ชายฉกรรจ์ภายในหมู่บ้านเข้าเป็นฝีพายทำได้ยาก จึงเป็นเหตุให้เกิดการออกทุนทรัพย์แทนการออกแรง และเป็นผลให้เกิดการว่าจ้างฝีพายภาคกลางในที่สุด

จากเหตุการณ์ในช่วงดังกล่าวส่งผลให้หมู่บ้านที่มีทุนทรัพย์น้อย หรือหมู่บ้านที่ยังไม่ได้ปรับรูปแบบเรือ ส่วนหนึ่งเร่งปรับรูปแบบเรือเพื่อเข้าแข่งขัน แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่แสดงความไม่พอใจที่ไม่สามารถเอาชนะกำลังของฝีพายภาคกลางที่เป็นฝีพายมืออาชีพได้ หลายหมู่บ้านเริ่มมีการว่าจ้างผู้ฝึกสอนจากภาคกลางขึ้นมาสอนเป็นระยะเวลาแรมเดือนเพื่อแข่งขันความเร็วและมุ่งเอาชนะกันอย่างดุเดือดสถานการณ์ในช่วงเวลานี้เป็นไปด้วยความสับสนเพราะอยู่ในช่วงปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างวัฒนธรรมเก่าที่มอดลงอย่างรวดเร็ว สวนทางกับวัฒนธรรมใหม่ที่เฟื่องฟูอย่างดุเดือด จนมีการออกกติกาใหม่ๆออกมาเป็นระยะ เช่น การออกกติกาให้แยกประเภทระหว่างเรือที่ใช้ฝีพายในหมู่บ้านกับเรือที่เปิดกว้างไม่จำกัดที่มาของฝีพาย การออกกติกาห้ามเรือแข่งจากต่างจังหวัดเข้าทำการแข่งขันหรือแม้แต่การออกกติกาให้ฝีพายต้องเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดน่านเท่านั้น ซึ่งก่อนการแข่งขันจะมีการตรวจสอบอย่าเข้มขันเพื่อป้องกันการปลอมแปลงหรือแอบแฝงของคนภายนอกและก็พบผู้ละเมิดกติกาอยู่เนืองๆ เป็นต้น

การจัดการและปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการประเพณี

จากการจัดการประเพณีในตอนปลายของช่วงแรกนั้น มีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลให้เกิดการค่อยๆเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบต่างๆของประเพณี ตั้งแต่การเริ่มปรับนโยบายการจัดการประเพณีที่เพิ่มลักษณะความเป็นกีฬาไปบนพื้นฐานของการละเล่นแข่งเรือในปี พ.ศ. 2522 และค่อยๆปรับอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นกีฬาอย่างเต็มรูปแบบ การเริ่มจัดการประเพณีโดยหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการเริ่มดัดแปลงเรือจากเดิมที่เป็นเรือซึ่ชะง้า มาเป็นรูปแบบ “เรือหงส์” เพื่อมุ่งหวังความเร็ว ของหมู่บ้านต่างๆ ดังจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไปในประเด็นลักษณะเรือแข่ง ประกอบกับปัจจัยภายนอกที่ถ้าโถมเข้ามาอย่างหนักและต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดจนเรียกว่าจากหน้ามือเป็นหลังมือในช่วงเวลาเพียง 30 ปี เท่านั้นซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านลบและด้านบวกต่อรูปแบบของประเพณีแข่งเรือในระยะเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปเหตุการณ์สำคัญในช่วงเวลานี้ดังนี้(ยุทธพร นาคสุข, 2552)

พ.ศ. 2522 พท.นพ.อุดม เพชรศิริ ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ได้กำหนดให้มีการแข่งเรือประเพณีนัดเปิดสนามในงานประเพณีทานสลากภัตของวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 น่าน ประมาณเดือนกันยายน และให้มีการแข่งเรือประเพณีนัดปิดสนามในงานทอดกฐินพระราชทาน ซึ่งกำหนดในวันเสาร์ - อาทิตย์ หลังออกพรรษาประมาณ 1 - 2 สัปดาห์ ประมาณช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน

พ.ศ. 2525 นายชัยวัฒน์ หุตะเจริญ ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานถ้วยรางวัลประเภทเรือใหญ่จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นรางวัลให้กับเรือแข่งที่ชนะเลิศ ในปี พ.ศ. 2526 ซึ่งเรือขุนน่านบ้านศรีบุญเรือง อ.ภูเพียง ได้รับพระราชทานถ้วยรางวัลเป็นปีแรก

พ.ศ. 2526 นายประกอบ แพทยกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานถ้วยรางวัลชนะเลิศเรือกลางจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และขอพระราชทานถ้วยรางวัลชนะเลิศเรือเล็กจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. 2527 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชเนนเป็นองค์ประธานในพิธีปิดการแข่งขันเรือประเพณีจังหวัดน่าน และได้พระราชทานถ้วยรางวัลให้แก่เรือแข่งที่ชนะเลิศในการแข่งขันดังนี้

ประเภทเรือใหญ่ คือ เรือขุนน่าน บ้านศรีบุญเรือง อ.ภูเพียง

ประเภทเรือกลาง คือ เรือดาวทอง บ้านม่วงตึ๊ด อ.ภูเพียง

ประเภทเรือเล็ก คือ เรือศรนารายณ์ บ้านดอนแก้ว อ.เมือง

พ.ศ. 2536 สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานถ้วยรางวัลชนะเลิศประเภทเรือสวยงามจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ในปีนี้วิทยาลัยสารพัดช่างน่าน ร่วมกับ กศ.บ.ป.ศุนย์น่าน ได้ครองถ้วยพระราชทาน

พ.ศ. 2541 สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานด้วย ราชวัลชนะเลิศกองเชียร์จากพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ในปีนี้กองเชียร์บ้านท่าล้อ อ.ภูเพียง ได้รับพระราชทานด้วยรางวัลเป็นปีแรก

พ.ศ. 2547 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ร่วมกับ สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน อ.ภูเพียง และสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ได้จัดการแข่งขันเรือยาวชน อายุไม่เกิน 18 ปี(ต่อมา เปลี่ยนเป็นอายุไม่เกิน 20 ปี) นับเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ในปีแรกนี้เรือเทพสุวรรณของเยาวชน บ้านท่าคำ อ.ท่าวังผา เป็นผู้ครองถ้วยรางวัลชนะเลิศ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการประเพณีในช่วงเวลานี้สามารถแยกออกเป็นประเด็น ต่างๆได้ดังนี้

1. นโยบายของหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติ ต่างๆ ตั้งแต่การพยายามเปลี่ยนระยะเวลาในการแข่งออกจากพิธีทางศาสนา การจัดทำมีกติกาอย่าง เข้มงวด การหารายได้เพื่อขับเคลื่อนงาน รวมถึงการปรับภูมิทัศน์ ล้วนเป็นผลมาจากการกำหนด นโยบายทั้งสิ้น

2. สื่อประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ ส่งผลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนรูปของ ประเพณี กล่าวคือ มีการถ่ายทอดการแข่งขันเรือในกลุ่มน้ำต่างๆ รวมถึงแข่งเรือจังหวัดน่านด้วย ทำให้เกิด ภาพเปรียบเทียบระหว่างการแข่งขันเรือในหลายๆแห่ง และเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นตัวเร่งให้หลายชุมชนใน จังหวัดน่าน พยายามเอาอย่างภาคกลาง กล่าวคือ การพยายามปรับรูปเรือแข่งให้มีลักษณะใกล้เคียง กับภาคกลาง

3. ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทรงพลังต่อการเปลี่ยนรูปของ ประเพณีคือ “การพนัน” ซึ่งพบว่าในช่วงเวลาที่มีการแข่งเรื่อนั้น มีการพนันเกิดขึ้นอย่างโจ่งแจ้ง ด้วย เงินเดิมพันที่สูง จึงเป็นแรงขับอย่างรุนแรงให้ต้องทำทุกวิถีทางในการเอาชนะกันอย่างดุเดือด เช่นการ พยายามจับเวลาให้เรือแข่งนั้นวิ่งให้เร็วที่สุด จนหลายชุมชนลืมหายใจถึงความหมายของประเพณีในแบบเดิม ไปอย่างสิ้นเชิง ปัจจัยข้อนี้ยังส่งผลให้การใช้กติกาในสนามแข่งยิ่งเข้มงวดขึ้นไปอีกด้วย

3.2.3 ช่วงที่ 3 ประเพณีแข่งเรือตั้งแต่ พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน(พ.ศ.2556)

ลักษณะเรือแข่ง

ลักษณะเรือแข่งในช่วงเวลาที่ 3 นี้ กล่าวได้ว่า เป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอีก คับหนึ่ง ซึ่งสามารถจำแนกลักษณะเรือแข่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ เรือหงส์ที่นิยมในช่วงเวลา ที่2 เรือโบราณที่ยังคงสภาพ และสุดท้ายคือเรือแบบ “นวัตกรรมใหม่” เป็นการพัฒนาเรือแข่งที่มีการ นำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างเรือ เช่นการคำนวณ น้ำหนักเรือ การออกแบบรูปทรงเรือวิธีการต่อเรือแบบใหม่ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนในการสร้างแบบ สมัยใหม่ เช่นการวางกระดูกงูเรือการวางแบบเรือ หรือบล็อกเรือการขึ้นไม้ตัวเรือ หรือมาดเรือเป็นต้น

นอกจากนี้หลายหมู่บ้านยังใช้ระบบวิทยาศาสตร์การกีฬาเข้ามาพัฒนากระบวนการ ฝึกฝายเรือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโภชนาการ ไปจนถึงสรีระวิทยา ยกตัวอย่างเช่นการฝึกซ้อมฝาย นั้น หลายชุมชน-หมู่บ้าน ได้พัฒนาการฝึกซ้อมโดยนำวิชาการความรู้สมัยใหม่ วิทยาศาสตร์การกีฬา แบบ

ฝึกซ้อม โภชนาการสำหรับนักกีฬา ตลอดจนถึงการนำกฎ-กติกาสากลมาใช้ในการเตรียมการเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันค่อนข้างมาก และจะใช้ผู้ฝึกสอนที่มีความรู้ ประสบการณ์ในการพายเรือแข่งมาเป็นผู้ฝึกสอนฝึกพายเรือแข่ง ซึ่งผู้ฝึกสอนจะต้องประยุกต์จัดทำแบบฝึก สำหรับการฝึกซ้อมเรือแข่ง โดยมีตารางการฝึกซ้อมเป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน แล้วแต่กรณีซึ่งจะแตกต่างกันไป โดยส่วนใหญ่จะเน้นการเสริมสร้างสมรรถภาพของร่างกาย (Physical Fitness) โดยใช้หลักวิทยาศาสตร์การกีฬาเข้ามาร่วมด้วย เช่น การฝึกความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ (Muscular Strength) ความทนทาน (Endurance) ของการหายใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการพายเรือ และความทนทานของกล้ามเนื้อ พลังหรือขีดจำกัดของกล้ามเนื้อ (Power) ความเร็ว (Speed) ความคล่องตัว (Agility) ความอ่อนตัว (Flexibility) ความสัมพันธ์ของอวัยวะและประสานกับความรู้สึก (Co-Ordination) เป็นต้น

ความหมายของประเพณี

ความหมายของประเพณีในช่วงเวลา 5 ปีให้หลังนี้พบว่ายังคงมีความหมายของประเพณีที่ยังคงสืบเนื่องมาจากช่วงก่อนหน้านี้ ทั้งความหมายในเชิงที่เป็นการศึกษา เป็นศักดิ์ศรีของชุมชนและประชาชนส่วนหนึ่งยังติดอยู่กับภาพของเทศกาลซื้อของราคาถูกที่มีระยะเวลายาวนานถึง 10 วัน ต่อการจัดประเพณี 1 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีความหมายใหม่ที่ส่งผลอย่างมากต่อการจัดการประเพณีแข่งเรือ คือ ความหมายเรื่องการท่องเที่ยวแบบอัตลักษณ์นาน โดยที่สังคมเริ่มเห็นพ้องกันว่า การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะเกิดประโยชน์ต่อการสืบทอดประเพณีที่สามารถเป็นต้นทุนในการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

การแข่งขันเรือ

การแข่งขันเรือในช่วงที่ 3 นี้ มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง กล่าวคือเริ่มมีการรวมตัวกันในรูปแบบใหม่ เช่น การจัดตั้งฝ่ายกีฬาเรือพาย โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อให้เยาวชนจากบ้านพักเด็ก และสถานพินิจเข้าร่วมแข่งขัน มีการก่อตั้งกลุ่มเรือใหม่ๆโดยไม่อิงกับชุมชนแบบเดิมเข้มข้นมากขึ้นโดยการจัดการแบบสมัยใหม่ เช่น เรือแม่ป้อม ของนายอชิปัตย์ สายสูง เป็นต้น ในท่ามกลางที่กระแสการแข่งขันที่มุ่งเอาชนะ หลายต่อหลายหมู่บ้านเร่งปรับรูปแบบเรือเพื่อเป้าหมายคือการแข่งความเร็ว เกียรติยศ ศักดิ์ศรี และถ้วยรางวัล โดยที่การจัดการแข่งขันนั้นยังเข้มงวดขึ้นเรื่อยๆ แต่ก็มีปรากฏการณ์หนึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นคือ **ความโหยหาอดีต** กล่าวคือเริ่มมีประเด็นถกเถียงในวงสังคมเรื่องความเสื่อมไปของรูปแบบเรือแข่งและลักษณะการแข่งขันที่มุ่งเอาชนะแต่เพียงอย่างเดียว โดยละเลยศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าไปแทบจะหมดสิ้นจนกลายเป็นกระแสฟื้นฟูเรือโบราณให้กลับมาสู่ประเพณีแข่งเรืออีกครั้ง กระแสดังกล่าวเริ่มเข้มข้นขึ้นและปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อปี 2553 กล่าวคือ มีการฟื้นฟูการจัดการแข่งเรือแบบโบราณขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ในงานประเพณีแข่งเรืออำเภอท่าวังผา จัดโดยอำเภอท่าวังผา และสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าวังผา (ห่างจาก อ.เมืองน่าน ประมาณ 45 กิโลเมตร เป็นการแข่งเรือประเพณีในอำเภอรอบนอกซึ่งไม่ใช่การแข่งขันขนาดใหญ่ที่จัดโดยจังหวัด) โดยใช้ชื่อว่า “แข่งเรือเอกลักษณ์น่าน” โดยการรณรงค์ให้มีการนำเรือโบราณเท่าที่ ยังคงเหลืออยู่ในชุมชนออกมาแข่งขันตามแบบโบราณหรือ แบบสามัคคีธรรม ซึ่งใช้ฝีพายที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปอีกด้วย

การแข่งขันเรือเอกลักษณ์น่านในครั้งนั้น เป็นการจุดประกายให้สังคมเริ่มหันกลับมาใส่ใจกับเรือแบบดั้งเดิมอีกครั้ง จนถึงปี 2554 องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว

อย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าแก่นาน ได้จัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุนการแข่งขันเรือ เอกลักษณ์น่าน จำนวน 20,000 บาท เป็นครั้งแรกโดยความร่วมมือของสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เทศบาลเมืองน่าน สมาคมเรือแข่งจังหวัดน่าน และในปีนั้นมีการนำเรือโบราณออกมาแข่งขันจำนวนเพียง 4 ลำ จากจำนวนเรือที่เข้าร่วมกว่า 200 ลำเท่านั้น และทำการแข่งเฉพาะ 4 ลำแยกประเภทออกจากเรือปกติ ซึ่งเงินงบประมาณจำนวนนั้นได้ถูกใช้ไปเพื่อเป็นรางวัลตอบแทนแก่เรือเอกลักษณ์น่านที่เข้าร่วม

หลังจากนั้นในปี 2555 ได้มีการจัดแข่งขันเรือเอกลักษณ์น่านขึ้นอีกครั้ง ซึ่งได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนโดยจัดสรรงบประมาณมากขึ้น เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่าแก่นาน จำนวน 50,000 บาท องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน จำนวน 50,000 บาท และจังหวัดน่าน จำนวน 100,000 บาท เป็นต้น ซึ่งในปีนี้มีเรือเอกลักษณ์เข้าร่วมแข่งขันเพิ่มจากเดิมเป็นจำนวนทั้งหมด 13 ลำ อีกทั้งยังมีเรืออีกกว่า 20 ลำที่ได้รับการปรับปรุงให้มีลักษณะใกล้เคียงเรือโบราณหรือเรือเอกลักษณ์น่านอีกด้วย

และในปี 2556 ได้มีการจัดการแข่งเรือเอกลักษณ์น่านขึ้นต่อเนื่อง ด้วยงบประมาณขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน) โดยต่อยอดออกไปเป็นการประกวดเรือเอกลักษณ์น่านจำลอง ที่เป็นการขยายมิติของประเพณีไปสู่การท่องเที่ยวในรูปแบบของที่ระลึก(Souvenir) โดยในปีนี้ใช้เงินงบประมาณของ อพท.จำนวนเกือบ 2 แสนบาทในการจัดการ ซึ่งได้ผลตอบรับเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง นอกจากนี้ โดยการส่งเสริมของ อพท. ที่ใช้เครื่องมือจัดการองค์ความรู้ ในรูปแบบชุมชนต้นแบบนักปฏิบัติ(Community of Practice) สามารถทำกระบวนการจัดการองค์ความรู้ไปสู่การประกาศใช้ระเบียบข้อบังคับเรือเอกลักษณ์น่านอย่างเป็นทางการได้ในสนามแข่งเรือประเพณีนี้ครั้งแรกอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว การจัดการแข่งเรือได้แยกประเภทการแข่งขันเรือออกจากกันอย่างชัดเจน กล่าวคือมีการแข่งขันเรือแบบกีฬาควบคู่ไปกับการแข่งเรือเอกลักษณ์น่านในเวลาเดียวกัน

ภาพที่ 13 การแข่งเรือเอกลักษณ์น่าน ปี 2555

การจัดการและปัจจัยที่มีผลต่อการจัดประเพณี

การจัดการประเพณีในช่วงเวลาที่ 3 นี้มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือถึงแม้ว่าการจัดการยังคงยืนยันพันธนาการจัดการในช่วงที่ 2 หากแต่ยังมีภาคส่วนอื่นๆ ที่เริ่มเห็นถึงความแปรเปลี่ยนที่ส่งผลกระทบต่อในด้านลบของประเพณี ยื่นมือเข้ามาร่วมมากขึ้น เช่น สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้พยายามรณรงค์ให้การแข่งเรือเมืองน่านเป็นการ “แข่งเรือปลอดเหล้าเบียร์” โดยมีการกวดขันการจำหน่ายและการดื่มสุรกายในบริเวณงาน และสามารถสร้างเป็นต้นแบบงานประเพณีปลอดเหล้าเบียร์ที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังมีส่วนงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม เริ่มหันมาใส่ใจกับการอนุรักษ์และ “อัตลักษณ์” มากขึ้น เช่น สภาวัฒนธรรม และ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. โดยเริ่มรณรงค์ให้มีการแข่งเรือแบบโบราณเป็นกรณีพิเศษก่อนที่จะเริ่มแข่งขันตามปกติอีกด้วย อีกทั้งยังมีการพยายามแสดงข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นเรือแข่งอัตลักษณ์น่านเพื่อการแข่งขันเพื่อประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้หันกลับมาปรับรูปแบบเรืออีกด้วย ดังนั้นในการจัดการประเพณีในส่วนของการแข่งเรือ จะเห็นได้ชัดว่า มีภาพของการแข่งเรือแบบอนุรักษ์ปะปนอยู่กับการแข่งเรือแบบใหม่

อนึ่ง ในปี 2556 สภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน มีแนวจากจะขยายผลจัดการแข่งขันเรือเอกลักษณ์น่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในการจัดสรรงบประมาณ และมีแนวคิดในการขยายผลต่อไปในการเพิ่มจำนวนเรือเอกลักษณ์น่าน และขยายผลต่อไปยังการแข่งขันเรือในท่าหรือสนามอื่นๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการนำประเพณีแข่งเรือในปัจจุบันกลับคืนสู่การแข่งเรือที่เรียกว่า “เอกลักษณ์น่าน” ทั้งนี้ มีการจูงใจโดยการมอบเงินสนับสนุนให้กับเรือที่ปรับให้เข้าเกณฑ์อีกด้วย

ส่วนประกอบของหัวเรือเอกลักษณ์น่าน

หัวเรือ เป็นรูปร่างลักษณะ คล้ายหัวพญานาค เจาะด้วยไม้และแกะสลักลวดลาย ทาสีให้สวยงาม โดยมีส่วนประกอบดังนี้

- เขี้ยวพ้อง จะมีสองแบบ คือ เป็นเขี้ยวสิบซี่ และ เขี้ยวสิบสี่ซี่ โค้งงอเหมือนปากนกแลบนแก้วน้ำกินน้ำ
- เขี้ยวคาง คือเขี้ยวสี่เหลี่ยมติดกัน อยู่ระหว่างเขี้ยวพ้อง ต้องทำ(หนา) ปังออกความแข็งแรง ใหญ่
- เขี้ยวหนอย เป็นเขี้ยวพ้องซี่ในสุดจะโค้งงอขึ้นหรือลงก็ได้
- แก้ม จะต้องมีลักษณะยาวกลม เหมาะสมกับหัวเรือ ให้มีสีแดงเป็นร่อง หรือเชื่อมกับเหมือนเกล็ดปลา
- หมวกขี้หมา (จุก) ขนาดใหญ่สูง มีร่องรอบเป็นก้นช้อน ใ้มน มีรูเสียบดอกไม้พื้นเมืองรูปทรงจอกจกด้านหน้าและออกเล็กน้อย
- พงอน อยู่ระหว่างหมวกขี้หมา มีความสูงเสมอกับหมวกขี้หมา ต้องแกะสลักจากไม้และต้องถอดประกอบได้
- กาบรอง กาบจั่ว หรือหางเมงตา จะอยู่บริเวณใต้พงอนเพื่อล็อกหัวเรือไม่ให้สั่นคลอน
- เขี้ยวคาง (เขี้ยวคาง) จะอยู่ด้านล่างตรงข้ามกับ กาบจั่ว ทำหน้าที่ล็อกหัวเรือไม่ให้สั่นคลอน
- มะตั่ง (กระตัง) แขนงไว้ในปาก
- กระฉกคาง จะใช้ลักษณะกลวงหรือเหล็กทรงพีพี ติดเข้ากับไม้คาง

ภาพที่ 14 ภาพแสดงตัวอย่างเอกสารหลักเกณฑ์เรือแข่งอัตลักษณ์น่าน โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 15 การพยายามฟื้นฟูเรือแข่งแบบ “เรือซึ่ชะย้า” ให้อยู่ควบคู่ไปกับเรือแบบสมัยใหม่ ที่มา : ผู้วิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการประเพณีในช่วงเวลานี้สามารถแยกออกเป็นประเด็นต่างๆได้ดังนี้

1. กระแสการอนุรักษ์และโหยหาอดีตของสังคม สามารถสร้างแรงขับไปถึงระดับนโยบายของหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ เช่น การแข่งเรือเอกลักษณ์น่าน การรณรงค์แข่งเรือปลอดเหล้าเบียร์ เป็นต้น
2. กระแสการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน ที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยว ที่ต้องการมาสัมผัสเอกลักษณ์ของเมืองน่าน อีกทั้งภาคประชาคมจังหวัด ยังเห็นพ้องให้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดน่านให้เป็น “เมืองเก่าที่มีชีวิต” ส่งผลให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และโหยหาอดีต ที่แพร่หลายไปในแหล่งมรดกวัฒนธรรมต่างๆ หลายชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน เกิดการฟื้นฟูและให้ความสำคัญกับอาคารเก่ามากขึ้น รวมถึงการพยายามฟื้นฟูเรือแข่งเอกลักษณ์น่าน อีกด้วย
3. ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาจะมีปัจจัยเรื่องการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาท แต่ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นแรงขับเคลื่อนต่อการเปลี่ยนรูปของประเพณีคือ “การพนัน” ในระดับต่างๆซึ่งยังคงทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมุ่งหวังการเอาชนะอย่างจริงจัง
4. การพัฒนาของศาสตร์ด้านกีฬาเรือพาย มีบทบาทอย่างยิ่งที่เข้ามาเสริมให้เกิดรูปแบบเรือประเภท “เรื่อนวัตกรรมใหม่” ที่สามารถพัฒนารูปแบบเรือแข่งให้มีสมรรถนะสูงขึ้นและประหยัดทรัพยากรมากขึ้น อีกทั้งการต่อยอดไปสู่การเป็นนักกีฬาระดับชาติของฝีพายเรือ อีกด้วย

ภาพที่ 16 การต่อยอดประเพณีแข่งเรือสู่การกีฬาในระดับชาติ โดยการนำเรือแข่งจากเมืองน่านเข้าร่วมแข่งขันเรือยาวชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทย ณ เชียงสะพานพระราม 8 ที่มา: www.nanlongboat.com

ตารางที่ 4 สรุปผลการศึกษาด้านทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือเปรียบเทียบกับวิวัฒนาการ

	ช่วงที่ 1 (อดีต - พ.ศ. 2522)	ช่วงที่ 2 (พ.ศ.2522 – 2550)	ช่วงที่ 3 (พ.ศ.2550 - 2555)
ลักษณะเรือแข่ง	-เรือขุดแบบดั้งเดิมที่ใช้ในการเดินทางเข้าร่วมประเพณีระหว่างชุมชน	-เรือขุดแบบดั้งเดิมลดจำนวนลง -เรือแบบภาคกลางที่ใช้แข่งขันโดยเฉพาะเพิ่มปริมาณขึ้น -กำหนดการเปิดสนามและปิดสนาม	-ร้อยละ 5 เป็นเรือขุดแบบดั้งเดิม -ร้อยละ 95 เป็นเรือแบบภาคกลางที่ใช้แข่งขันโดยเฉพาะ
ความหมายของประเพณี	-พิธีกรรมสำคัญของบ้านเมือง -สามัคคีธรรม -โลกุตระธรรม -การละเล่น	-การกีฬา -ศักดิ์ศรีของชุมชน -เทศกาลซื้อสินค้าราคาถูก	-การกีฬา -ศักดิ์ศรีของชุมชน -เทศกาลซื้อของราคาถูก -การท่องเที่ยวแบบอัตลักษณ์นำ
รูปแบบการแข่งเรือ	-ระบบสามัคคีธรรม -รางวัลเป็นสุรา หรือ ธง 1 ผืน หรือได้รับเกียรติจากเจ้านายลงไปพ้อนในเรือ	-ระบบกีฬา -รางวัลถ้วยพระราชทาน -เงินรางวัล -เงินสนับสนุนในกระบวนการต่างๆ เช่น ค่าล่อง ค่าชกลาก เป็นต้น	-ระบบกีฬา -ต่อยอดไปสู่กีฬาสากล -รางวัลถ้วยพระราชทาน -เงินรางวัลสูงขึ้น -เงินสนับสนุนในกระบวนการต่างๆ เช่น ค่าล่อง ค่าชกลาก เป็นต้น -เริ่มโยยหาการแข่งเรือแบบสามัคคีธรรมโดยเริ่มจัดให้มีแข่งเรือโบราณแบบสาธิต
ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการประเพณี	-ศาสนา -วิถีชีวิต -ราชสำนักและผู้ปกครองเมือง	-สื่อโทรทัศน์ -นโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบ -การพนัน	-สื่อโทรทัศน์ -นโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบ -การพนัน -กระแสการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์

ที่มา : ผู้วิจัย

3.3 บทวิเคราะห์ต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ

จากการเก็บข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือตามแนวคิดที่ได้ทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คุณค่าของต้นทุนใช้งาน (Use Value) และคุณค่าของต้นทุนไม่ใช้งาน (Non-Use Value) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ต้นทุนใช้งาน (Use Value) ของประเพณีแข่งเรือ หมายถึงมูลค่าที่เกิดจากการใช้สอยองค์ประกอบของประเพณี ประกอบด้วย **มูลค่าใช้งานผลิตภัณท์ (Productive Use Value)** หมายถึงมูลค่าที่เกิดจาก “เรือแข่ง” โดยตรงเนื่องจากเรือแข่งแต่ละลำนั้นมีการลงทุนผลิตและซ่อมบำรุงอยู่เป็นประจำทุกปีซึ่งการผลิตหรือสร้างเรือขึ้น ใช้ทุนทรัพย์ตั้งแต่สามแสนบาทขึ้นไปและการซ่อมบำรุงในแต่ละปีก็ต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนหลายหมื่นบาทจนถึงหลักแสนขึ้นอยู่กับความยากง่ายของการซ่อมบำรุงและตามแต่ความประสงค์ของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมูลค่าตั้งแต่กระบวนการสร้างรวมไปถึงการซ่อมบำรุงในแต่ละครั้งนั้นควรจะถูกนับให้เป็นต้นทุนที่มีมูลค่าได้ ประการต่อไปได้แก่ **มูลค่าใช้งานโดยบริโภค (Consumptive Value)** ที่เป็นมูลค่าที่เกิดจากการบริโภคผ่านประเพณีแข่งเรือหรือมูลค่าที่สืบเนื่องมาจากการใช้งานเรือแข่งโดยตรง กล่าวคือ ในแต่ละชุมชนจะมีการเรียรายทุนทรัพย์เพื่อการซ่อมบำรุงและการฝึกซ้อมเป็นเงินหมุนเวียนในชุมชนไม่ต่ำกว่าครึ่ง 1 แสนบาทต่อชุมชน อีกทั้งการใช้จ่ายงบประมาณของทางราชการครึ่งละไม่น้อยกว่า 5 ล้านบาทต่อการจัดประเพณี 1 ครั้ง รวมถึงการที่ประเพณีแข่งเรือได้รับความนิยมจากประชาชนแต่ละชุมชนอย่างแพร่หลาย การมีเรือแข่งมากกว่า 200 ลำจากชุมชนมากกว่า 100 ชุมชน มีกระบวนการมีส่วนร่วมมากที่สุดของจังหวัดน่าน เป็นเหตุให้มีการสนับสนุนประเพณีเพื่อการโฆษณา ประชาสัมพันธ์สินค้ารวมถึงการหาคะแนนเสียงของนักการเมือง ทั้งในระดับชุมชนโดยบริษัทห้างร้าน นักการเมืองท้องถิ่นไปจนถึงระดับการสนับสนุนหลักอย่างเป็นทางการโดยบริษัททุนขนาดใหญ่ เช่น ธุรกิจน้ำเมา ธุรกิจเบหมีก็่งสำเร็จรูป ธุรกิจเครื่องดื่มชูกำลัง เป็นต้น รวมถึงการสนับสนุนโดยนักการเมืองระดับประเทศ นอกจากนี้ประเพณีดังกล่าวยังมี**มูลค่าใช้งานโดยไม่บริโภค (Non-Consumptive Use Value)** ของประเพณี ได้แก่มูลค่าที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง เช่นมูลค่าการใช้จ่ายใช้สอยของประชาชนกับคาราวานสินค้าราคาถูก ธุรกิจที่พักโรงแรม ร้านอาหาร อันเป็นมูลค่าที่เกิดจากการที่ประเพณีนั้นเป็นที่ดึงดูดใจ (Attraction) ให้เกิดการเดินทางมาเพื่อชมของทั้งคนในจังหวัดและนักท่องเที่ยวต่างถิ่นที่จะกลับไปพร้อมกับความทรงจำและความประทับใจในแต่ละมุมที่ได้สัมผัส ถือเป็นต้นทุนที่เกิดจากการไม่บริโภคแต่เกิดจากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับประเพณีอีกด้วย

ต้นทุนทางวัฒนธรรมในอีกประเภทหนึ่งได้แก่ **ต้นทุนไม่ใช้งาน (Non-Use Value)** ประกอบด้วย **มูลค่าของการดำรงอยู่ (Existence Value)** ที่เป็นต้นทุนที่ชัดเจนที่สุดของประเพณี กล่าวคือ การดำรงอยู่ของประเพณีและลักษณะเรือแข่งพญานาค เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ สัญลักษณ์แห่งบรรพบุรุษของชาวน่าน ฯลฯ ล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างจากแห่งอื่นๆ และด้วยความโดดเด่นของเรือแข่ง ลักษณะดังกล่าวจึงถูกนำไปใช้งานในฐานะสัญลักษณ์ของจังหวัด ปรากฏตามที่ต่างๆ เช่น เสไฟฟ้า ป้ายสถานที่ราชการ ป้ายถนน ของที่ระลึก เป็นต้นจะเห็นได้ว่า การมีอยู่ของประเพณีเป็นคุณค่าต่อสังคมอย่างกว้างขวางออกไป และหากประเพณีสูญหายไปคุณค่าเหล่านี้ก็จะหายไปด้วยในที่สุด ประการถัดไปได้แก่ **มูลค่าที่สวอนไว้ในอนาคต (Option Value)** ด้วยความที่ประเพณีนั้นได้ดำรงมาอย่างยาวนาน มีความสัมพันธ์ที่หลากหลายมิติ ทำให้เกิด

ความหมายต่างๆของประเพณี นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ความหมายที่เป็นพิธีกรรมสำคัญของบ้านเมือง ความหมายเชิงสามัคคีธรรมและโลกุตระธรรม ความหมายเชิงการละเล่นและการกีฬา ความหมายที่เป็นศักดิ์ศรีของชุมชน และความหมายเพื่อการท่องเที่ยวแบบอัตลักษณ์น่าน ซึ่งต้นทุนทางความหมายเหล่านี้ ล้วนมีศักยภาพในการนำมาใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต และประการสุดท้ายได้แก่**มูลค่าของการสืบทอด (Bequest Value)** ต้นทุนทางวัฒนธรรมของชาวน่าน ที่ยาวนานหลายร้อยปี ผูกพันกับทั้งประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) เช่น การที่เจ้าผู้ครองนครน่านได้กำหนดให้เป็นประเพณีเป็นหนึ่งในเกษมเมือง (สมเจตน์ วิมลเกษม,2556) และเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ชาติ (National history) ในยุครัตนโกสินทร์อย่างชัดเจน เช่น การจัดแข่งเรือถวายสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ในคราวเสด็จตรวจราชการต่างพระเนตรพระกรรณล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 เป็นการถวายพระเกียรติและเจริญพระราชมติ เป็นต้น อีกทั้งยังเกี่ยวพันกับตำนาน (Legend) ที่สำคัญได้แก่ ตำนานเรือพายหล้าตาทอง และเรื่องเล่า (Story telling) เช่น ความเป็นมาของเรือเสือเต่าทำล้อ เรื่องลี้ลับของเรือหมู่บ้านต่างๆ หรือความเชื่อเกี่ยวกับเรือในวรรณกรรมคำข่อย อีกด้วย ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นภูมิหลังที่จะทำหน้าที่บอกเล่าคุณค่าในระดับต่างๆของประเพณีจากรุ่นสู่รุ่นของชาวน่านได้เป็นอย่างดีและมูลค่านี้อาจมีคุณค่าที่สุดต่อเจ้าของวัฒนธรรมอันหมายถึงชาวน่านทุกเพศทุกวัยนั่นเอง

บทที่ 4

คุณค่าและความแท้ของประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

ในบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึง คุณค่า (Value) และ ความแท้ (Authenticity) รวมถึงการสงวนรักษา ของประเพณีแข่งเรือตามหลักการและแนวคิดที่ได้ทบทวนวรรณกรรมมาในบทที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยพบว่าเป็นประเพณีที่ทรงคุณค่าหลากหลายมิติและคุณค่าเหล่านั้น ยังเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการทางสังคมในมิติต่างๆอีกด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมุ่งให้ความสำคัญต่อการรักษาคุณค่าแท้ของประเพณี อีกทั้งได้ทำการประเมินระดับของความแท้ในมิติต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 คุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ

4.1.1 คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Value)

ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน เกิดจากการละเล่น และวิถีชีวิตที่แนบแน่นกับพระพุทธศาสนา และโลกุตรธรรมมาแต่โบราณ ที่จะมีการแข่งเฉพาะในพิธีถวายทานสลากภัต ผสานเข้ากับนาาคติ แสดงออกมาในรูปแบบเรือพญานาคที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ ที่แสดงออกถึงความ เป็นสังคมเกษตรกรรมอย่างแท้จริง

พิธีกรรมต่างๆที่แสดงออก ล้วนมีความหมายที่ลึกซึ้ง ซึ่งสมเด็จพระ วิมลเกษม ได้ให้ข้อมูลว่าการแข่งเรือเป็น “เกษมเมือง” ที่เป็นหนึ่งในสามของประเพณีสำคัญสำหรับบ้านเมือง อันประกอบด้วย ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีขึ้นธาตุ(นมัสการพระธาตุต่างๆในแต่ละเดือน เช่น วันเพ็ญเดือนหก ขึ้นนมัสการพระธาตุแช่แห้ง วันเพ็ญเดือนเจ็ด ขึ้นนมัสการพระธาตุท่าล้อ วันเพ็ญเดือนแปด ขึ้นนมัสการพระธาตุเขาน้อย เป็นต้น) และประเพณีแข่งเรือ ที่เป็นกุศโลบายในการสร้างความสามัคคีให้เกิดในหมู่ประชาชนพลเมืองกำลังสำคัญในการผลิตทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงเมือง เพราะความมั่นคงของเมืองในสมัยโบราณนั้นมีปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ ปริมาณข้าว “หล่อฉาง” หรือการส่งข้าวจากหัวบ้านหัวเมืองต่างๆเข้าฉางหลวงของเมือง หากทำนาไม่สำเร็จย่อมนำมาซึ่งความไม่มั่นคงของเมืองเช่นเดียวกัน

ในการแข่งเรือแต่ละครั้งนั้น ชาวน่านมีความเชื่อว่า ทรายใดที่ให้พญานาคได้เล่นน้ำ จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองจะมีความสงบร่มเย็นเป็นสุขเสมอ จากทรรศนะของ สำราญ ผัดผลต่อกรณีการประกาศงดประเพณีแข่งเรือหลังอุทกภัยครั้งใหญ่ ใน พ.ศ.2549 ได้ชี้ให้เห็นว่า นั้นภาครัฐมีเจตนาที่ดีในการตั้งใจงดประเพณีเนื่องจากเห็นว่าเกิดการสูญเสียมามากจากภัยธรรมชาติ สมควรที่ประชาชนจะได้งดเว้นการใช้สอยทรัพยากรในชุมชนลง แต่กลับไม่เป็นผล และมีการต่อต้านจากประชาชนหลายชุมชนจนทำให้การงดประเพณีในปีนั้นไม่สำเร็จ และเป็นที่น่าสังเกตว่าชุมชนที่คัดค้านจำนวนมากเหล่านั้น ล้วนเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน อันเป็นพื้นที่ได้รับอุทกภัยและเป็นชุมชนที่มีเรือแข่งแทบทั้งสิ้น จากเหตุการณ์นั้น อาจชี้ให้เห็นว่าคุณค่าของประเพณีมีผลต่อจิตวิญญาณของสังคมที่แนบแน่นมาแต่โบราณ และมีความสำคัญเหนือนโยบายของรัฐอีกด้วย

4.1.2 คุณค่าเชิงสังคม (Social Value)

ในทุกกระบวนการของประเพณีล้วนมีส่วนในการกลมเกลียวจิตใจของผู้คนทั้งสิ้น จากพรรณนาของ สง่า อินยา กล่าวว่าเริ่มตั้งแต่การ “ร่วมกันคิด” ในชุมชนจนเกิดฉันทามติยินยอมพร้อมใจกันจากคนในชุมชนในการจะสร้างเรือลำหนึ่งซึ่งต้องใช้กำลังคนจำนวนมากตั้งแต่เริ่มต้น และทุกคนในชุมชนล้วนมีบทบาทในประเพณีทั้งสิ้น เช่น พระสงฆ์ทำหน้าที่ผู้นำ และช่างฝีมือ ช่างฉลุไม้เป็นแรงงานหลัก ผู้สูงอายุมีบทบาทมากในส่วนของพิธีกรรม สตรีทำหน้าที่เป็นกองเสบียงของชุมชน เยาวชนทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์และเรียนรู้เพื่อสืบทอดประเพณีในอนาคต เป็นต้น

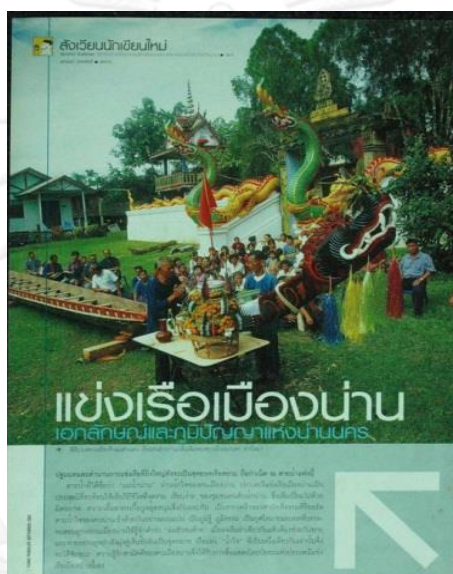
“การร่วมปฏิบัติ” ของคนในชุมชนที่สะท้อนผ่านความร่วมมือร่วมใจในขั้นตอนต่างๆ เช่น การเริ่มลงมือเข้าป่าเพื่อตัดไม้ จำเป็นต้องใช้ช่างฉลุไม้จำนวนมากคนเหล่านั้นช่วยกันเลือกฟันต้นไม้ที่ต้องลักขณาตามตำราต่างๆ ของแต่ละชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการนับตาไม้ สถานที่อยู่ของต้นไม้นั้นๆว่าอยู่ริมน้ำ หรือ อยู่ตำแหน่งใดของป่า ล้วนส่งผลต่อการตัดสินใจทั้งสิ้น ก่อนจะนำต้นไม้กลับสู่ชุมชน จะมีการพูดคุยต่อรองกับต้นไม้อหรือเทพารักษ์ที่รักษาต้นไม้ใหญ่ต้นนั้นๆด้วยวิธีการ ว่าไม่เสี่ยงหายไปเรื่อยๆ ถึงข้อจำกัดต่างๆในการอยู่ร่วมกันในอนาคต เช่น หากไปอยู่ร่วมกันแล้วจะส่งเว่ยอะไร เทพารักษ์ปรารถนาจะนุ่งผ้าแบบใด และจะใช้ชื่ออะไรในการเรียกขาน เป็นต้นเมื่อได้ต้นไม้ที่เหมาะสมแล้ว จะร่วมกันขอขมาและทำการโค่นในที่สุด หลังจากนั้นต้องใช้กำลังคนในการชักลากต้นไม้กลับสู่ชุมชนเพื่อเข้าสู่กระบวนการสร้างเรือ ซึ่งในอดีตนั้นจะใช้ช่างฝีมือและแรงงานจากในชุมชนทั้งหมดเมื่อสำเร็จเป็นเรือแข่งแล้ว จะมีการ “สู่ขวัญเรือ” เพื่อเป็นการปลอบประโลม “ขวัญ” ที่อาจจะบอบช้ำ หรือตื่นตกใจของไม้ให้กลับมาสถิตอยู่กับเรือหลังจากที่ต้องตรากตรำออกมาจากป่าและต้องถูกตัดถูกลื้อถูกละเลียดในกระบวนการสร้างเรือที่ผ่านมา อีกนัยหนึ่ง สมเจตน์ วิมลเกษมให้ความเห็นว่า เพื่อเป็นการร่วมกันต้อนรับสมาชิกใหม่ของชุมชน มาทำหน้าที่เป็นเรือของ “หน้าหมู” หรือของเป็นสาธารณะสมบัติของชาวบ้านทั้งหมดอีกด้วย

ในการนำเรือลงแข่งนั้น เป็นภาพที่แสดงออกชัดเจนถึงความร่วมใจในการ “ร่วมปฏิบัติ” ของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีต สมกับสุภาษิตที่ว่า “ลงเรือลำเดียวกัน” หากได้รับชัยชนะก็รับร่วมกันหรือถ้าหากแพ้ ก็ต้องร่วมกันรับความพ่ายแพ้เช่นกัน อันเป็นการ “ร่วมรับผลประโยชน์” ของทุกคนในชุมชนในทางตรง ส่วนในทางอ้อมนั้นเป็นประโยชน์ที่เกิดจากความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่ความมั่นคงของสังคมและย้อนกลับมาที่ความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนอีกด้วย

ท้ายที่สุดของกระบวนการนั้น เมื่อสิ้นสุดเทศกาลลงแล้ว กระบวนการ “ร่วมรับผิดชอบ” จะเริ่มขึ้น กล่าวคือคนในชุมชนจะรับผิดชอบในหน้าที่ต่างๆของตน เช่น ช่างฉลุไม้จะร่วมกันขนย้ายเรือกลับเข้าสู่โรงเรือของชุมชน หากมีความเสียหายเกิดขึ้นกับเรือก็จะร่วมกันซ่อมบำรุงให้อยู่ในสภาพดี สตรีจะรับผิดชอบในการเก็บกวาด ชักล้าง และจัดเก็บพัสดุอุปกรณ์ต่างๆจำนวนมากที่ใช้งานแล้ว เช่น ถ้วยชาม เครื่องครัว อุปกรณ์ตกแต่งต่างๆ เป็นต้น ผู้สูงอายุจะรับผิดชอบพิธีกรรมต่อเนื่อง เช่น การแก้บนกับ เทวดาอารักษ์บ้าน เทวดาอารักษ์วัด เทวดารักษาทำน้ำ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆที่ได้ขอพร และบนบานให้ได้รับชนะตามแต่การนับถือของชุมชนนั้นๆ อีกทั้งหลายหมู่บ้านยังทำการ “สู่ขวัญลูกเรือ” เพื่อเป็นการปลอบประโลมขวัญและกำลังใจของฝีพายเรือที่ตรากตรำพายเรือมาหลายวัน หรืออีกนัย

หนึ่งเป็นการฉลองความสำเร็จและปลอบใจหากได้รับความพ่ายแพ้ในการแข่งขันอีกด้วย ส่วนพระสงฆ์ จะทำหน้าที่ในการสั่งสอนให้คนในชุมชนเห็นถึงสามัคคีธรรม และกฎไตรลักษณ์จากประเพณี อีกทั้งยัง ทำหน้าที่เก็บรักษาพัสดุดุภรณ์อีกส่วนหนึ่งที่น่าไปใช้ในประเพณี เช่น เครื่องประโคมดนตรีต่างๆ ไม่ว่าจะปาน หรือ พับพาง ฆ้อง กลอง รวมถึง พัสตุที่ใช้ในพิธีกรรมอีกด้วย

จากกระบวนการต่างๆ ทำให้เห็นว่าประเพณีแข่งเรือมีคุณค่าเชิงสังคมแฝงอยู่โดยตลอดตั้งแต่ เริ่มต้น ทำให้ชุมชนได้ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไปอีกทั้งประเพณียังแสดงออกให้เห็นว่า ชุมชนมีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลเป็นสังคมแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ดังพรรณนะของ วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ ที่ว่า “...คุณค่าที่สำคัญที่สุดของประเพณีแข่งเรืออยู่ที่การดูแลกันและกันในสังคมอย่างสามัคคี...”

ภาพที่ 17 พิธีสู่วัฒนเรือคำแดงเทวี บ้านนาเตา เผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ ที่มา : นิตสาร อสท.

ภาพที่ 18 การฟ้อนล่องน่านประกอบการตีฆ้องล่องน่านตีปานแข่งเรือบน เรือสวายงาม หรือ เรือโซ่ว ที่มา : ผู้วิจัย

4.1.3 คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์และเอกลักษณ์พื้นถิ่น (Aesthetic and Unique Value)

เรือแข่งเมืองน่านมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นประการหนึ่งคือ เป็นเรือรูปพญานาค กล่าวคือ ในอดีตตัวเรือจะทำจากไม้ซุงทั้งที่ท่อนซุงคล้ายเรือชล่า(เรือหาปลาชนิดหนึ่ง)ส่วนที่ต่อออกจากเรือเป็นคอปญานาคเรียกว่า “กัญญาหัว” หรือ “โงนหัว” ทำเป็นรูปโค้งงอนยาวรับกับหัวพญานาคที่แกะสลักอย่างวิจิตรบรรจงส่วนท้ายเรือก็ระกอบด้วย “กัญญาหาง” หรือ “โงนหาง” ที่โค้งงอนยาวรับกับ “หางวัน” หรือหางพญานาคที่แกะสลักอย่างวิจิตรบรรจงเช่นเดียวกัน ตลอดลำเรื่อนั้นจะเขียนลวดลายพื้นเมืองสีสันสวยงาม บางลำประดับกระจกแวววาวงดงามยิ่งนัก ขณะที่ทำการแข่งเปรียบเสมือนพญานาคชูคอแยกเขี้ยวโง้ง กำลังซบเคี้ยวกันอยู่กลางลำน้ำ เป็นภาพที่งดงามอย่างยิ่ง

นอกจากคุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ที่เกิดจากตัวเรือแข่งแล้ว ยังมีคุณค่าในองค์ประกอบอื่นๆ อีกด้วย ได้แก่ นาฏกรรม “ฟ้อนล่องน่าน” ที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เพราะพบเพียงแห่งเดียวที่ จ.น่านจากการเก็บข้อมูล อำพินวรรณวิไล ให้ข้อมูลว่า เป็นการฟ้อนที่ถอดแบบมาจากการฟ้อนในราชสำนักน่าน ที่แต่เดิมฟ้อนโดยเจ้านายผู้ชาย แล้วนำมาประดิษฐ์เป็นการฟ้อนบนเรือแข่งโดยผู้หญิงที่นุ่งซิ่นยาว ห่มสไบเกล้าผมมวยเหน็บดอกไม้บนเกล้าผม ยืนเรียงรายบนเรือสวยงาม หรือเรียกว่า “เรือโห่” ที่จะตกแต่งเป็นรูปต่างๆตามแต่ละหมู่บ้านจะสร้างสรรค์ การฟ้อนล่องน่านนั้นมีการประยุกต์ปรับแต่งท่วงท่าไปตามแต่ละชุมชนจะเรียนรู้และสืบทอดไว้ได้ เช่น ท่ากาตากปี ท่าบิดบัวบาน ท่าปลาเลียบาด เป็นต้น ซึ่งจำนวนท่ารำในแต่ละชุมชนนั้นแตกต่างกัน บางชุมชนมี 7 ท่า บางชุมชนมี 5 ท่า แต่ลักษณะร่วมประการสำคัญคือการฟ้อนเข้ากั๊ววง “กลองล่องน่าน” ที่จะประกอบด้วย ฆ้อง กลอง ปี่แฉ และ “พับพาง” หรือ “ปาน” ที่มีลักษณะคล้ายฆ้องแต่ไม่มีลูกฆ้องตรงกลางเป็นแต่โลหะแบบเรียบให้เสียงแหบพร่า จะตีเป็นจังหวะที่เป็นเอกลักษณ์ใกล้เคียงกันทุกชุมชนรวมเรียกว่า “ฟ้อนล่องน่าน” และ “ตีกลองล่องน่าน ตีปานเรือแข่ง”

อีกประการหนึ่งที่เป็นสีสันของประเพณีได้แก่ การตั้งกองเชียร์ของแต่ละชุมชนที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจอย่างแท้จริง มักมีการประดับตกแต่งให้เป็นรูปสัญลักษณ์ต่างๆ ตามแต่ที่ต้องการนำเสนอ เช่น รูปพระธาตุแช่แห้ง พระบรมสาทิสลักษณ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ตามแต่่วโรกาสในปีนั้นๆ เป็นต้น ซึ่งจะตั้งใจประดับตกแต่งอย่างสวยงาม เพื่อเป็นกำลังใจแก่ฝีพายเรือของชุมชนตนเอง จะเห็นได้ว่าประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน มีคุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ที่แฝงฝังอยู่ในกระบวนการของประเพณีอย่างหลากหลายและเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดการปลุกฝังวรรณคดีเรื่องความงามแก่คนในชุมชนอีกด้วย

สุนทรียศาสตร์ทั้งหมดนี้ ยังเป็นคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นถิ่น (Rarity and Unique Value) ซึ่งไม่พบองค์ประกอบของประเพณีเช่นนี้ในที่แห่งใดของประเทศไทย

ภาพที่ 19 การตั้งกองเชียร์ของแต่ละหมู่บ้านเรียงรายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน

ภาพที่ 20 กองเชียร์ของหมู่บ้านไหล่น่าน อ.เวียงสา

4.1.4 คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historic and Cultural Value)

“คุณค่า” ของประเพณีแข่งเรือเมืองน่านในเชิงประวัติศาสตร์นั้นเป็นที่ยอมรับอย่างชัดเจน หากแต่ไม่อาจบอกได้ว่าเริ่มตั้งแต่เมื่อใด ซึ่งพอจะกำหนดคร่าวๆ ได้ว่ามีมาไม่ต่ำกว่า 200 ปีแล้วดังมีหลักฐานที่ยังหลงเหลืออยู่ได้แก่เรือโบราณของหมู่บ้านต่างๆ ที่มีการจดบันทึกปีที่สร้างหรือเล่าสืบๆ ต่อกันมา เรือที่เก่าที่สุดในเมืองน่านคือ เรือเสือเผ่นทำลื้อ ชุดเมื่อ พ.ศ.2359 ถ้านับจนถึงปัจจุบัน (2556) ก็มีอายุถึง 197 ปีแล้ว เรือจักแตนบ้านหนองบัวอายุ 190 ปี ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2366 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านหนองบัว ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา เรือเสือเผ่นบุญเรืออายุ 176 ปี ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2380 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านบุญเรือ ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา เรือคำแดงเทวีอายุ 166 ปี ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2390 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านนาเตา ต.ริม อ.ท่าวังผา เรือคำปิว (แม่คำปิว) อายุ 156 ปี ชุดเมื่อปี พ.ศ. 2400 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่บ้านเชียงแล ต.ริม อ.ท่าวังผา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน ควบคู่กับประวัติศาสตร์น่านมาโดยลำดับ เช่น ภาพถ่ายเจ้ามหาพรหมสุรธาตาฯ ฟ้อนบนเรือแข่ง ซึ่งภาพถ่ายนี้นับว่าเป็นหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับการแข่งเรือเมืองน่านอีกชิ้นหนึ่ง ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2460 เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสด็จมาตรวจราชการที่เมืองน่าน เจ้ามหาพรหมสุรธาตาฯ เป็นเจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าอุปราชและเจ้านายฝ่ายเหนือได้ลงไปฟ้อนในเรือลำที่ชนะเลิศเพื่อเป็นการถวายการต้อนรับ เป็นต้น

นอกจากคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์แล้ว ยังมี “คุณค่าเชิงวัฒนธรรม” อันเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความต่อเนื่องและแนบแน่นของประเพณีที่อยู่คู่กับสังคมมาโดยตลอด ยกตัวอย่างเช่น คำสู่ขวัญเรือฉบับโบราณในความครอบครองของพระพนัส ทิพพะเมธี วัดน้ำลัด ต.นาปัง อ.ภูเพียง จ.น่านมีคำสู่ขวัญเรือเมื่อกว่า 150 ปีมาแล้วนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมการสู่ขวัญเรือและประเพณีแข่งเรือต้องมีมาก่อนหน้านั้นแล้ว เพราะคำสู่ขวัญเรือฉบับนี้เป็นเพียงฉบับคัดลอกอีกทอดหนึ่งเท่านั้น อีกทั้งยังพบภาพจิตรกรรมที่วัดตำมอน (จิตรกรรมเวียงต้า) อายุประมาณ 135 ปี เดิมอยู่ภายในวิหารไม้ของวัดตำมอน ต.เวียงต้า อ.ลอง จ.แพร่ ต่อมาผาติกรรมไปเก็บรักษาที่ไร่แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย จากการวิเคราะห์ด้วยศาสตร์ทางศิลปะของ อ.วินัย ปราบริปู ผู้อำนวยการหอศิลป์ริมน่าน และจากการวิเคราะห์ทางด้านอักษรและอักษรวิธีของผู้เขียนเห็นไปในทางเดียวกันว่าผู้วาดภาพจิตรกรรมเวียงต้า น่าจะเป็นช่างกลุ่มเดียวกับช่างที่วาดภาพจิตรกรรมที่วัดหนองบัวและวัดภูมินทร์ (แต่คงวาดหลังสองวัดแรก) จึงได้สอดแทรกวัฒนธรรมของทางเมืองน่านลงไปในภาพด้วย

4.1.5 คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Value)

ประเพณีแข่งเรือ สามารถประเมินคุณค่าได้ในมิติต่างๆดังต่อไปนี้

คุณค่าเชิงเศรษฐกิจที่เกิดจากการใช้งานประเพณีโดยตรง(Productive Use Value) ได้แก่ คุณค่าเชิงเศรษฐกิจที่หมุนเวียนในชุมชนต่างๆ ในกระบวนการตั้งแต่การสร้างเรือแข่ง การจ้างงานช่างและแรงงานในการสร้างเรือ การระดมทุนของชุมชนเพื่อใช้จ่ายในชุมชน เช่น จัดซื้ออาหารเลี้ยงฝีพาย

เรือตลอดระยะเวลาการฝึกซ้อม จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการประดับตกแต่งกองเชียร์ ค่าจ้างฝึกพายเรือ ค่าปรับปรุงซ่อมแซมเรือ ค่าใช้จ่ายในการเฉลิมฉลอง เป็นต้น ซึ่งในกระบวนการเหล่านี้ พบว่ามีปริมาณเงินหมุนเวียนในประเพณี เฉลี่ยประมาณ 2 แสนบาทต่อชุมชน หรือประมาณ 20 ล้านบาทต่อการจัดประเพณี 1 ครั้ง นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงงบประมาณที่หน่วยงานรับผิดชอบจัดสรรลงไปในการกระบวนการต่างๆ เช่น เงินรางวัล ค่าจัดสถานที่ ค่าเบี้ยเลี้ยงเจ้าหน้าที่ ค่าสนับสนุนเรือแข่งประเภทต่างๆ รวมแล้วเป็นเงินหมุนเวียนที่มีมูลค่ากว่า 2 ล้านบาทในการจัดประเพณี 1 ครั้ง

คุณค่าเชิงเศรษฐกิจที่เกิดจากการบริโภคคุณค่าของประเพณี (Consumptive Use value) ได้แก่ การนำต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีไปสร้างให้เกิดรายได้ เช่น การจำหน่ายของที่ระลึกรูปเรือแข่ง จำหน่ายเรือแข่งจำลอง จำหน่ายเสื้อยืดรูปเรือแข่ง ใช้ประเพณีเป็นตรา(Brand)สินค้าเพื่อบอกภูมิประเทศของสินค้า เกิดผลประโยชน์แก่ธุรกิจท่องเที่ยว ธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร และการบริการ เป็นต้น ซึ่งยังไม่มีการศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับมูลค่าทางเศรษฐกิจหมุนเวียนที่เป็นรูปธรรม

4.1.6 คุณค่าเชิงการศึกษา (Education Value)

ประเพณีแข่งเรือเมืองน่านมีคุณค่าเชิงการศึกษาในฐานะเป็นประเพณีที่เป็นแกนหลักในการสืบทอด ภูมิปัญญาต่างๆของชุมชน ตลอดกระบวนการดังกล่าวมาแล้ว อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการที่ทำให้พลเมืองได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข คือ มีการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันรับผิดชอบ และร่วมกันรับผลประโยชน์ กลไกเหล่านี้ยังคงหมุนเวียนเป็นพลวัต (Dynamic) อยู่ในทุกชุมชนและในสังคมเมืองน่าน ส่งผลให้ในวันนี้เมืองน่านยังคงรักษามรดกวัฒนธรรมนี้ไว้ได้อย่างเข้มแข็ง

กระบวนการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความแท้ ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น และนักวิชาการด้านวัฒนธรรมตามระเบียบวิธีวิจัยที่ 2 โดยแยกระดับของคุณค่าทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับความสำคัญอย่างยิ่งยวด (Most difference) หมายถึงมีความสำคัญมากควรค่าแก่การสงวนรักษาไว้ให้คงอยู่และเมื่อสูญหายไปแล้วก็ยากที่จะกลับคืนดังเดิม 2) ระดับความสำคัญสามัญ (Indifference) หมายถึงความสำคัญที่เป็นพื้นฐานมีคุณค่าต่อสังคมและสามารถส่งเสริมให้ดำรงอยู่ได้ 3) ระดับความสำคัญที่เปลี่ยนแปลงได้ (Support Change) หมายถึงความสำคัญที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของแต่ละช่วงเวลา ดังจะแสดงผลการวิเคราะห์ของการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 5 ตารางสรุปการประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ

มรดกวัฒนธรรม	ความสำคัญของคุณค่า	ระดับของความสำคัญของคุณค่า
คุณค่าทางจิตวิญญาณ (Spiritual Value)	-ปลุกฝังโลกุตรธรรมที่แนบแน่นกับศาสนา -“เกษมเมือง” ประเพณีสำคัญสำหรับบ้านเมือง -ความเชื่อเรื่องพญานาคนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์	-สำคัญอย่างยิ่งยวด (Most Important)
คุณค่าเชิงสังคม (Social Value)	-กระบวนการมีส่วนร่วม “ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์” -เกิดสามัคคีธรรมในสังคม	-สำคัญระดับสามัญ (Indifferent)
คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ และเอกลักษณ์พื้นถิ่น (Aesthetic and Unique Value)	-เรือรูปพญานาคมีความงดงามเป็นเอกลักษณ์ -ได้มีการแสดงออกถึงนาฏกรรมฟ้อนล่องน่าน และวงเครื่องประโคม “ตีกลองล่องน่าน ตีปानเรือแข่ง” -มีแห่งเดียวในประเทศไทย	-สำคัญอย่างยิ่งยวด (Most Important)
คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historic and Cultural Value)	-เป็นประเพณีที่สืบทอดมาไม่ต่ำกว่า 200 ปี มีหลักฐานภาพถ่ายและบันทึกที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์เรื่อยมา -ปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมมากมาย เช่น วรรณกรรมคำสุ่ขวัญเรือ ภาพเรือแข่ง จิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น	-สำคัญอย่างยิ่งยวด (Most Important)
คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Value)	-คุณค่าเชิงเศรษฐกิจที่เกิดจากการใช้งานประเพณีโดยตรง -คุณค่าเชิงเศรษฐกิจที่เกิดจากการบริโภคคุณค่าของประเพณี	-สำคัญในระดับที่เปลี่ยนแปลงได้ (Support Change)
คุณค่าเชิงการศึกษา (Educational Value)	-ส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญา -ขัดเกลาสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข	-สำคัญอย่างยิ่งยวด (Most Important)

4.2 ความแท้ของประเพณีแข่งเรือ

การศึกษาความแท้ของประเพณีแข่งเรือนี้ เป็นไปเพื่อทราบถึงสถานะภาพที่ดำรงอยู่ของความแท้ นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์หาผลของของความเปลี่ยนแปลงในประเพณี ว่ากระทบกับความแท้และคุณค่าอย่างไรบ้าง อันจะนำไปสู่การออกแบบแนวทางการจัดการ

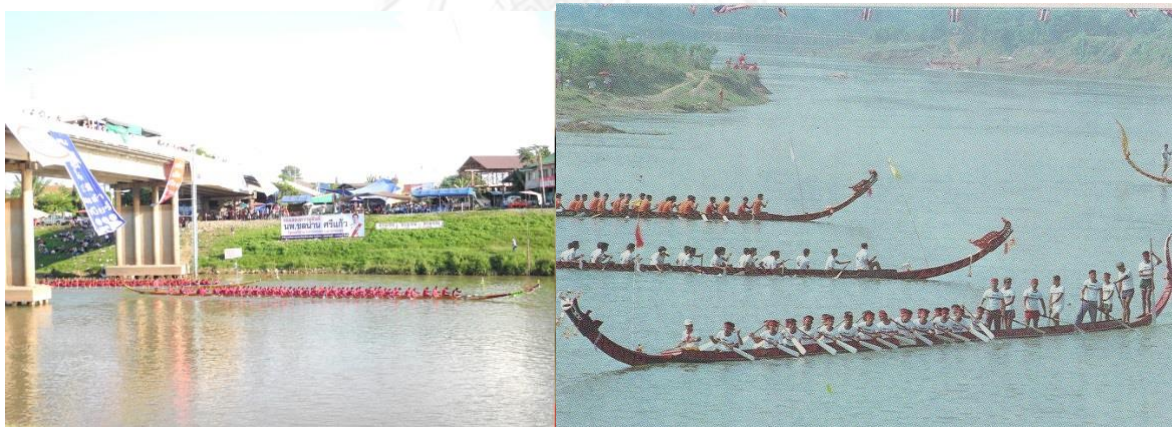
ประเพณีที่มีประสิทธิภาพต่อไป ผู้วิจัยได้จำแนกความแท้ออกเป็นประเด็นต่างๆ โดยประยุกต์จากแนวทางของพิธีสารฮอยอัน 2009 และเอกสารประกอบการประชุมนาราว่าด้วยความแท้ 1994 ดังนี้

4.2.1 ที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม

- สถานที่

ประเพณีแข่งเรือ แต่เดิมจะจัดในงานถวายทานสลากภัต ซึ่งมีธรรมเนียมว่าวัดหลวงกลางเวียง หรือวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารในปัจจุบันนั้น จะต้องเริ่มต้นจัดประเพณีถวายทานสลากภัตก่อน หลังจากนั้นวัดและหมู่บ้านอื่นๆ จึงจะเริ่มจัดได้โดยลำดับ ในการถวายทานสลากภัต ณ วัดหลวงนั้น มักมีการแข่งเรือที่ทำน้ำหน้าเมือง ส่วนหมู่บ้านและชุมชนอื่นๆ ก็จะจัดแข่งกันที่ทำน้ำของหมู่บ้านนั้นๆ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการตั้งชุมชนอยู่ในบริเวณริมแม่น้ำมาตั้งแต่อดีต

ประเพณีแข่งเรือในปัจจุบัน ยังคงจัดที่ทำน้ำหน้าเมืองเช่นเดิม ตลอดจนถึงชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ก็จัดแข่งกันในบริเวณทำน้ำของตนเองดังเช่นในอดีตหากแต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือสภาพภูมิทัศน์ที่ได้รับการปรับปรุงขึ้นใหม่ กล่าวคือมีการสร้างเขื่อนกันตลิ่งให้เป็นอ้อมจรรยขนาดใหญ่ให้ผู้ชมได้นั่งตลอดระยะทางของการแข่งเรือ แตกต่างจากเดิมที่สองฟากฝั่งแม่น้ำ เต็มไปด้วยต้นไม้ ต้นไผ่ และภูมิประเทศแบบธรรมชาติ การนั่งชมก็อาศัยร่มไม้และการปลูกปะรำอย่างง่าย เท่านั้น

ภาพที่ 21 สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปของการแข่งเรือในปัจจุบันเปรียบเทียบกับในอดีต

- เวลา

ในอดีตการแข่งเรือจะจัดในงานถวายทานสลากภัตดังกล่าวมาแล้วนั้น ซึ่งจะเริ่มต้นจัดครั้งแรกในวัน “สิบสองเป็ง” หรือวันเพ็ญเดือน 12 ตรงกับสารทเดือน 10 ของภาคกลางเป็นปฐม แล้วหมู่บ้านโดยทั่วไปก็จะเลือกจัดตามแต่จะกำหนดกันเองตลอดช่วงเดือนจนถึงวันออกพรรษา ซึ่งจะมีประเพณีแข่งเรืออีกครั้ง ที่ทำน้ำวัดบุญยืน พระอารามหลวง อ.เวียงสา จ.น่านในวันออกพรรษาเป็นประจำทุกปี ซึ่งในอดีตมีลำดับของประเพณีคร่าวๆ โดยเริ่มจาก เรือของแต่ละหมู่บ้านที่บรรทุกคนใน

ชุมชนและ “ก๋วยสลาก” สำหรับถวายพิธี จะทยอยลอมำเข้าเทียบท่าของวัดที่เป็นจุดหมายปลายทางในช่วงเช้าก่อนสายเพื่อร่วมพิธีทางศาสนาในช่วงเช้า บางแห่งพิธีทางศาสนาอาจล่วงเลยไปถึงช่วงบ่ายโดยไม่มีกำหนดเวลาตายตัว เมื่อเสร็จสิ้นจากศาสนากิจแล้วจึงเข้าสู่ช่วงเวลาของการ “กินหอมตอมม่วน” หรือร่วมสังสรรค์กันและนำเรื่องที่บรรทุกคนนั้นเองทำการแข่งขันกันเป็นที่ครึกครื้นเมื่อแข่งเสร็จแล้วจึงแยกย้ายกันกลับสู่หมู่บ้านของตนเองในช่วงเย็น เป็นอันเสร็จสิ้นการถวายทานลากภัตและแข่งเรือเพียงเท่านั้น

4.2.2 สัณฐานและวัสดุ (Form and Material)

- สัณฐาน

เรือแข่งเมืองน่านมีลักษณะคือ เป็นเรือรูปพญานาค ในอดีตตัวเรือจะทำจากไม้ซุงทั้งที่ท่อนซุงคล้ายเรือชล่า(เรือหาปลาชนิดหนึ่ง)ส่วนที่ต่อออกจากเรือเป็นคอปญานาคเรียกว่า “กัญญาหัว” หรือ “โงนหัว” ทำเป็นรูปโค้งงอนยาวรับกับหัวพญานาคที่แกะสลักส่วนท้ายเรือก็ระกอบด้วย “กัญญาหาง” หรือ “โงนหาง” ที่โค้งงอนยาวรับกับ “หางวัน” หรือหางพญานาคที่แกะสลักเช่นเดียวกัน ตลอดลำเรื่อนั้นจะเขียนลวดลายพื้นเมืองสีสันฉูดฉาด อาทิ แดง เหลือง เขียว และ ดำ บางลำประดับกระจกแวววาว ในท้องเรือมีการวางกระทงสำหรับนั่งได้ตั้งแต่ 30 คนขึ้นไป จนถึง 60 คน โดยเรือแข่งมักมีความยาวตั้งแต่ 13 วา ขึ้นไปจนถึง 20 วาอีกด้วย

- วัสดุ

วัสดุที่ใช้ในการสร้างเรื่อนั้น ได้แก่ ไม้ ซึ่งในอดีต เรือจะขุดจากไม้ซุงทั้งท่อนที่ตัดออกมาจากป่า นำมาสร้างเป็นเรือแข่ง ส่วนใหญ่เป็นไม้ตะเคียนเพราะมีคุณสมบัติที่ทนทานต่อความชื้น แต่ก็มีการใช้ไม้อื่นๆสร้างเรือ เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้จำปี เป็นต้น ไม้ที่เหลือจากการสร้างเรือคราวหนึ่งๆ จะถูกนำไปทำเป็นไม้พายจำนวนมาก และพอเพียงต่อการใช้งานของเรือแต่ละลำอีกด้วย

- สันฐานและวัสดุใหม่

จากการจำแนกต้นท่อนวัฒนธรรมข้างต้นนั้น ทำให้ทราบว่า ช่วงเวลานับตั้งแต่ พ.ศ. 2522 นั้นเริ่มมีการเปลี่ยนรูปแบบเรือแข่ง จากเรือ “ซี้ชะย้า” มาเป็นแบบ “เรือหงส์” กล่าวคือมีความเพรียวกว่าแบบเดิมที่เป็นซุงทั้งท่อนมาก เนื่องจากมีการบีบเนื้อไม้ให้แคบลงและใช้ไม้อีกชิ้นหนึ่งต่อลงไปบนเนื้อซุงเรียกว่ามาตเรือ ซึ่งโดยรวมแล้ว ทำให้รูปร่างของเรือแข่งเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม และยังคงเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ตามแบบเรือภาคกลางจนเห็นได้ชัด ยกตัวอย่างเช่น เมื่อตัวเรือบางลงและแคบลง ส่งผลให้ส่วน “กัญญา” หรือ “โงน” และ “หัวไอ้เรือ” ต้องเล็กลงไปโดยปริยาย อีกทั้งมีการพยายามเลียนแบบเรือภาคกลางคือทำให้กัญญาหัวมีความตรงและยาวเหมือนเรือแข่งภาคกลาง แตกต่างจากเดิมที่โค้งงอนอีกด้วย

ในปัจจุบัน มีการพยายามคิดค้นนวัตกรรมใหม่ เช่น หัวเรือจากกระดาษเหลือใช้ หัวเรือจากกระดาษใยข้าวโพด รวมถึงมีการพยายามคิดค้นหาวิธีแก้ปัญหาและปรับปรุงทรงสมัยใหม่ดังกล่าวให้มีสันฐานเรือที่โค้งงอนงามสง่าเหมือนเรือโบราณ โดยใช้วัสดุสมัยใหม่ที่มีน้ำหนักเบาแต่ให้ภาพเหมือนเรือโบราณ ซึ่งยังไม่เป็นที่ยอมรับโดยกติกาและโดยภาคสังคมทั่วไป

ภาพที่ 22 ลักษณะของสันฐานที่เปลี่ยนไปของเรือแข่งในปัจจุบันเมื่อเทียบกับสันฐานของเรือในอดีต

4.2.3 วัตถุประสงค์ (Objectives)

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของประเพณีแข่งเรื่อนั้น ในอดีตมีจุดมุ่งหมายแรกคือการเดินทางเข้าร่วมศาสนาพิธีร่วมกับหมู่บ้านอื่นๆ โดยใช้เรือแข่งเป็นพาหนะขนาดใหญ่สามารถบรรทุกคนไปได้จำนวนมาก ประการถัดมาคือหลังจากมีการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันแล้ว เรือแข่งใช้เป็นสื่อกลางของการละเล่นเพื่อความบันเทิงและชื่นชมยินดีหลังจากได้สร้างบุญกุศลร่วมกัน

เมื่อกาลเวลาล่วงไป การสัญจรด้วยวิธีอื่นสะดวกมากขึ้น การใช้เรือสัญจรจึงหมดความนิยมลงเรือแข่งจึงทำหน้าที่เฉพาะเป็นเรือสำหรับแข่งขันโดยเฉพาะเท่านั้น อีกทั้งการแข่งขันเรือยังถูกแยกออกจากพิธีถวายทานสลากภัตและมีวัตถุประสงค์ใหม่คือ การแข่งเรือชิงถ้วยพระราชทาน และชิงรางวัลอื่นๆตามแต่การจัดแข่งขันแต่ละสนามในแต่ละอำเภอ

4.2.4 กระบวนการ (Process)

ความแท้ของกระบวนการในการจัดการประเพณี อยู่ที่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ทุกคนในชุมชนมีบทบาทหน้าที่เป็นของตนเอง แต่เมื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ เปรียบเสมือนคำพังเพยที่ว่า “ลงเรือลำเดียวกัน” ซึ่งมีความหมายว่าต่างร่วมมือร่วมใจกันเพื่อกำหนดสู่ปลายทางเดียวกันนั่นเอง

รายละเอียดของกระบวนการนั้น จะอิงอยู่กับการดำเนินชีวิตที่เป็นธรรมชาติ และเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย พิธีกรรมการสู่ขวัญเรือก่อนการแข่งขันซึ่งเป็นกระบวนการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชุมชนโดยเฉพาะผีพาย ให้มีกำลังใจในการพายเรือ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านการสอนพี่น้องน้องน่านจากแม่ครูในหมู่บ้านสู่เยาวชนกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการตีกลองล่องน่านตีปานแข่งเรือในกลุ่มผู้สูงอายุฝ่ายชายไปยังสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนชาย หากแต่สิ่งที่เริ่มสูญหายไปจากชุมชนนั้นได้แก่กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสร้างและดูแลรักษาเรือแข่งซึ่งในอดีตจะมี “สลา” หรือช่างในชุมชนทำหน้าที่นี้ แต่เนื่องจากค่านิยมในการนำเรือไปปรับปรุงที่ภาคกลาง รวมถึงการนำเข้าช่างจากภาคกลางมาปรับปรุงและสร้างเรือนั้น ส่งผลให้ภูมิปัญญาเหล่านี้หายไปจนใกล้จะสูญหาย

4.2.5 มนุษย์ (People)

แต่เดิมนั้น มนุษย์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการประเพณีแข่งเรื่อนั้น จะประกอบด้วยคนทุกช่วงวัยในชุมชนดังที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ คุณค่าเชิงสังคม (Social Value) และในพลวัตของการมีส่วนร่วมของแต่ละชุมชนนั้น จะสอดคล้องประสานกับพลวัตของชุมชนอื่นๆไปในจังหวะเดียวกัน ทำให้เกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกันไปด้วยทั้ง “เมือง” ส่งผลให้คนในสังคมยอมรับปฏิบัติตามภารกิจต่างๆไปในทางเดียวกัน เปรียบเสมือนการลงม่านาวาล้ำใหญ่ด้วยกัน ในการนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุขอีกขั้นหนึ่งอีกด้วย

กระบวนการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความแท้ ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชาชนท้องถิ่น และนักวิชาการด้านวัฒนธรรมตามระเบียบวิธีวิจัยที่ 2 โดยแยกประเด็นออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1) ระดับความแท้ แยกย่อยเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย ความแท้ระดับดั้งเดิมเป็นที่ประจักษ์ชัดเจน ความแท้ระดับเปลี่ยนผ่าน หรืออยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ และความแท้ระดับใหม่ ที่เกิดการวิวัฒน์หรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมสิ้นเชิง

2) ระดับการยอมรับ แยกย่อยเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับยอมรับ คือยอมรับได้โดยสังคมสืบเนื่องจากระดับความแท้ที่คงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไป ระดับการยอมรับในขั้นระว่าง หมายถึงอยู่ในสถานะที่ให้การจับตามองเป็นพิเศษอาจจะยอมรับได้หากเป็นไปได้ในเชิงบวก หรืออาจจะยอมรับไม่ได้หากต้องสูญเสีย และระดับการยอมรับในระดับที่ไม่ยอมรับ หมายถึง สังคมรับไม่ได้ที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในความแท้เหล่านั้นๆ

3) ระดับการดำรงอยู่ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับดำรงอยู่ หมายถึงความแท้ต่างๆยังดำรงอยู่เป็นที่ประจักษ์ ระดับเสี่ยงสูญหมายถึงเป็นความแท้ที่อยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะสูญไป และระดับสูญหายหมายถึงความแท้ดั้งเดิมเหล่านั้นได้สูญหายไปแล้ว ซึ่งระดับการดำรงอยู่จะสืบเนื่องกับระดับการ

ยอมรับ และระดับการยอมรับนั้นจะขึ้นอยู่กับระดับความแท้ อีกทอดหนึ่งซึ่งเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลกันเสมอ ดังจะแสดงในรูปแบบตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 วิเคราะห์ความแท้(Authenticity) ของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

มิติความแท้	ประเด็น	ระดับความแท้			ระดับการยอมรับ			ระดับการดำรงอยู่		
		ดั้งเดิม	เปลี่ยนแปลง	ใหม่	ยอมรับ	ระวัง	ไม่ยอมรับ	ดำรงอยู่	เสี่ยงสูญ	สูญหาย
ที่ตั้งและเวลา	1.ทำน้ำหน้าเมือง (ท่าล่อ)	/			/			/		
	2.ทำน้ำของชุมชนต่างๆ	/			/			/		
	3.ช่วงเวลา พิธีเดือน 12 เหนือ			/	/				/	
สถานที่และวัสดุ	1.เรือ “ซึ่ซ๊ะย้า” แบบดั้งเดิม	/					/		/	
	2.เรือหงส์แบบภาคกลาง		/		/			/		
	3.เรือแบบนวัตกรรม			/		/		/		
	4.วัสดุอื่นแทนการใช้ไม้			/			/	/		
วัตถุประสงค์	1.ใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง คนละใหญ่	/					/			/
	2.ใช้เรือเพื่อการละเล่น	/				/			/	
	3.ใช้เรือเพื่อแข่งกันเป็นกีฬา			/	/			/		
	4.จัดประเพณีเนื่องใน พระพุทธศาสนา	/				/			/	
	5.จัดประเพณีเพื่อกีฬา			/		/		/		
กระบวนการ	1.การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	/			/			/		
	2.พิธีสู่ขวัญเรือ	/			/				/	
	3.พ็อนล่องน่าน	/				/			/	
	4.ตีกลองล่องน่าน ตีป่านเรือแข่ง	/				/			/	
มนุษย์	1.บทบาทของคนในชุมชน	/			/			/		
	2.ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน	/			/			/		
	3.การจัดการโดยองค์กรภาครัฐ			/	/			/		

ที่มา : ผู้วิจัย

4.3 การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือในปัจจุบัน

การศึกษาได้เก็บข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันของกระบวนการสงวนรักษาประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย ตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ของยูเนสโก (UNESCO) ฉบับปี 2546 ได้เสนอแนวทางในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ การรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วย การสืบค้นเอกลักษณ์ (Identification) การเก็บรวบรวม (Documentation) การขึ้นทะเบียน (Inventory) การสืบทอด ที่ประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Exchange) การถ่ายทอด (Transmission) การอนุรักษ์ ประกอบด้วย การปกป้อง (Protection) การฟื้นฟู (Revitalization) อีกทั้ง การพัฒนา (Development) รวมถึงการเผยแพร่ (Dissemination) เพื่อมุ่งปกป้องรักษาอีกทั้งพัฒนาคุณค่าและความแท้ของมรดกวัฒนธรรมอีกด้วย จึงได้ทำการเก็บข้อมูลประมวลสถานการณ์ปัจจุบันของกระบวนการดังกล่าวที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 สถานการณ์การรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการอนุรักษ์และซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

4.3.1.1 สืบค้นเอกลักษณ์ (Identification)

ในปัจจุบันสังคมเมืองน่านเริ่มปรับมุมมองต่อประเพณีใหม่ โดยที่สังคมเริ่มเห็นพ้องกันว่า การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะเกิดประโยชน์ต่อการสืบทอดประเพณีที่สามารถเป็นต้นทุนในการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการพยายามแสวงหาเอกลักษณ์ โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัด และสภาวัฒนธรรมแต่ละอำเภอ ร่วมกันชี้แนะสังคมให้ตระหนักรู้ถึงเอกลักษณ์ดังกล่าวซึ่งได้รับความร่วมมือจากหลายชุมชนที่พยายามปรับรูปแบบเรือแข่งให้คืนสู่ความเป็นของเดิม ประชาชนชาวอำเภอเวียงสา จ.น่าน ร่วมกันจัดประเพณีแข่งเรือแบราณโดยไม่อนุญาตให้เรือสมัยใหม่เข้าแข่งขัน และหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(อพท.) ฯลฯ ร่วมสนับสนุนงบประมาณในการจัดแข่งเรืออัตลักษณ์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การศึกษาเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ จะเป็นส่วนสำคัญในการบ่งบอกเอกลักษณ์ได้อย่างแท้จริงนั้น ซึ่งในปัจจุบัน พบว่าการศึกษาดังกล่าว ยังไม่เป็นที่แพร่หลายและยังไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมเท่าที่ควรและบุคคลประเภท “ปราชญ์ท้องถิ่น” ที่สามารถทำการศึกษาและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเข้าถึงได้นั้น ยังจำกัดอยู่แต่ในวงแคบๆเท่านั้น

4.3.1.2 การเก็บรวบรวม(Documentation)

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแข่งเรือ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารโบราณหลักฐานภาพถ่าย บันทึกเรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับประเพณีในอดีต ยังกระจัดกระจายอยู่ที่ นัก

ประวัติศาสตร์ นักวิชาการท้องถิ่น วัด หรือองค์กรภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ทำการศึกษา เฉพาะเรื่องเหล่านี้ไว้พอสมควร นอกจากนี้ ยังมีองค์ความรู้แฝงฝังในตัวบุคคล(Tacit Knowledge)อีกมากมาย หากแต่ยังไม่มีมีการเก็บรวบรวมไว้ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน ทำให้ยากต่อการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากข้อมูลเหล่านั้น

4.3.2 สถานการณ์การขึ้นทะเบียน(Inventory) ในปัจจุบัน

การขึ้นทะเบียนคือการจัดทำรายการที่เกี่ยวข้องมรดกทางวัฒนธรรมในมิติต่างๆ ทั้งที่เป็น มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้(Tangible Cultural Heritage) และ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เช่น ทะเบียนเรือแข่ง ทะเบียนช่างสร้างเรือ ทะเบียนช่างแกะสลัก ทะเบียนช่างฟ้อน ทะเบียนเครื่องดนตรี เป็นต้น

ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีการพยายามรวบรวมข้อมูลเป็นแขนงต่างๆไว้ในลักษณะการขึ้นทะเบียน เช่น ทำเนียบเรือแข่งเมืองน่าน โดยสมาคมเรือพายจังหวัดน่าน การรวบรวมทำฟ้อนล่องน่านจากแม่ครูทั่วจังหวัดเพื่อจัดทำเอกสารองค์ความรู้โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เนียบเรือแข่งที่ได้รับรางวัล โดยสมาคมเรือพายจังหวัดน่าน เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางที่ดี หากแต่ยังขาดการบูรณาการเชื่อมโยงต่อกัน ทำให้ข้อมูลที่มีอยู่นั้นกระจัดกระจายอยู่ ยากต่อการเข้าถึง นอกจากนี้ ประเพณีแข่งเรือ ยังมีองค์ประกอบอีกหลายแง่มุม รวมถึงทรัพยากรบุคคลสำคัญในมิติต่างๆ ยังไม่ได้รับการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบเท่าที่ควร

4.3.3 สถานการณ์การสืบทอดในปัจจุบัน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ได้แก่

4.3.3.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้(Exchange)

ในปัจจุบัน เรียกได้ว่า มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับน้อยมากกล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมภายในภาคส่วนต่างๆมีโอกาสน้อยมากที่จะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างมีคุณภาพ หมายถึงรวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างภาคส่วนต่างๆ นั้นยังมีโอกาสน้อยลงไปตามลำดับเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ในแต่ละชุมชนยังมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยธรรมชาติ ที่เป็นกลไกสำคัญในการดำรงอยู่ของประเพณีตลอดมา หากแต่ผู้วิจัยเห็นว่ากลไกเหล่านั้นขาดประสิทธิภาพนำมาซึ่งการจัดการที่ไม่เกิดประสิทธิผล เช่น ความสับสนเปลืองในการจัดการภายในชุมชนของประเพณี หรือการตัดสินใจของชุมชนโดยปราศจากข้อมูลในการตัดสินใจอย่างรอบด้าน เป็นต้น

4.3.3.2 การถ่ายทอด(Transmission)

ในปัจจุบัน พบว่ายังไม่มีกระบวนการถ่ายทอดที่เป็นระบบมากนัก เป็นแต่เพียงการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันเฉพาะในกลุ่มนักวิชาการหรือผู้สนใจเท่านั้น ทั้งนี้หลายหน่วยงาน เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมืองน่าน สภาวัฒนธรรม องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ

เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้พยายามตีพิมพ์เอกสารความเป็นมา และองค์ความรู้ต่างๆแจกจ่ายแก่สาธารณชนแต่เพียงเท่านั้น ยังไม่มีการจัดการกระบวนการนี้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

4.3.4 สถานการณ์การอนุรักษ์ในปัจจุบัน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ได้แก่

4.3.4.1 การปกป้อง(Protection)

ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของประเพณีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมาโดยลำดับ ซึ่งล้วนเกิดจากปัจจัยต่างๆที่เข้ามามีผลกระทบ ทั้งจากปัจจัยภายนอกจังหวัดและปัจจัยภายในตั้งแต่ระดับชุมชน ล้วนส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านบวกและลบต่อประเพณีเสมอ ซึ่งเราไม่สามารถปฏิเสธและห้ามไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่กระทบความแท้(Authenticity)ของประเพณีได้ ผู้วิจัยจึงมุ่งหมายแต่เพียงให้เกิดกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของประเพณีอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปกป้องคุณค่าหลัก(Core Value) ของประเพณีที่เกิดจากการตระหนักรู้ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

4.3.4.2 การฟื้นฟู

เริ่มมีประเด็นถกเถียงในวงสังคมเรื่องความเสื่อมไปของรูปแบบเรือแข่งและลักษณะการแข่งเรือที่มุ่งเอาชนะแต่เพียงอย่างเดียว โดยละเลยศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าไปแทบจะหมดสิ้นจนกลายเป็นกระแสฟื้นฟูเรือโบราณให้กลับมาสู่ประเพณีแข่งเรืออีกครั้ง กระแสดังกล่าวเริ่มเข้มข้นขึ้นและปรากฏผลอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2553 กล่าวคือ มีการฟื้นฟูการจัดการแข่งเรือแบบโบราณขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ในงานประเพณีแข่งเรืออำเภอท่าวังผา จัดโดยอำเภอท่าวังผา และสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าวังผา (ห่างจาก อ.เมืองน่านประมาณ 45 กิโลเมตร เป็นการแข่งเรือประเพณีในอำเภอรอบนอกซึ่งไม่ใช่การแข่งเรือชนิดใหญ่ที่จัดโดยจังหวัด) โดยใช้ชื่อว่า “แข่งเรือเอกลักษณ์น่าน” และการแข่งเรือ ณ อำเภอเวียงสา ได้มีการฟื้นฟูการแข่งเรือแบบโบราณขึ้นในระยะเวลาเดียวกันโดยการรณรงค์ให้มีการนำเรือโบราณเท่าที่ยังคงเหลืออยู่ในชุมชนออกมาแข่งขันตามแบบโบราณหรือ แบบสามัคคีธรรม ซึ่งใช้ฝีพายที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปอีกด้วย การแข่งเรือเอกลักษณ์น่านในครั้งนั้น เป็นการจุดประกายให้สังคมเริ่มหันกลับมาใส่ใจกับเรือแบบดั้งเดิมอีกครั้ง จนถึงปี 2554 องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน) โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน ได้จัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุนการแข่งขันเรือ เอกลักษณ์น่าน เป็นครั้งแรกโดยความร่วมมือของสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เทศบาลเมืองน่าน สมาคมเรือแข่งจังหวัดน่าน โดยแยกประเภทออกจากเรือปกติ หลังจากนั้นในปี 2555 ได้มีการจัดแข่งขันเรือเอกลักษณ์น่านขึ้นอีกครั้ง ซึ่งได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนโดยจัดสรรงบประมาณมากขึ้น เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน จำนวน 50,000 บาท องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน จำนวน 50,000 บาท และจังหวัดน่าน จำนวน 100,000 บาท เป็นต้น

4.3.5 สถานการณ์การพัฒนา(Development)ในปัจจุบัน

ปัจจุบันเริ่มมีการรวมตัวกันในรูปแบบใหม่ เช่น การจัดตั้งฝ่ายกีฬาเรือพาย โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อให้เยาวชนจากบ้านพักเด็ก และสถานพินิจเข้าร่วมแข่งขัน มีการก่อตั้งกลุ่มเรือใหม่ๆในรูปแบบเอกชน โดยไม่อิงกับชุมชนแบบเดิมเข้มข้นมากขึ้นโดยการจัดการแบบสมัยใหม่ เช่น เรือแม่ป้อมการพัฒนาเรือแข่งที่มีการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างเรือ เช่นการคำนวณน้ำหนักเรือ การออกแบบรูปทรงเรือวิธีการต่อเรือแบบใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนในการสร้างแบบสมัยใหม่ เช่น การวางกระดูกงูเรือ การวางแบบเรือหรือบล็อกเรือ การขึ้นไม้ตัวเรือ หรือมาดเรือ เป็นต้น

นอกจากนี้หลายหมู่บ้านยังใช้ระบบวิทยาศาสตร์การกีฬาเข้ามาพัฒนากระบวนการฝึกฝีพายเรือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโภชนาการ ไปจนถึงสรีระวิทยา ยกตัวอย่างเช่นการฝึกซ้อมฝีพาย นั้น หลายชุมชน-หมู่บ้าน ได้พัฒนาการฝึกซ้อมโดยนำวิชาการความรู้สมัยใหม่ วิทยาศาสตร์การกีฬา แบบฝึกซ้อม โภชนาการสำหรับนักกีฬา ตลอดจนถึงการนำภูมิ-กติกาสากลมาใช้ในการเตรียมการเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันค่อนข้างมาก และจะใช้ผู้ฝึกสอนที่มีความรู้ ประสบการณ์ในการพายเรือแข่งมาเป็นผู้ฝึกสอนฝีพายเรือแข่งอีกด้วย

4.3.6 สถานการณ์การเผยแพร่(Dissemination)ในปัจจุบัน

การเผยแพร่ที่พบอยู่ในปัจจุบันนั้นประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ เผยแพร่องค์ความรู้ และเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งการเผยแพร่ในประการแรกนั้นพบว่ามีออกมาในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ตำนานเรือแข่งเมืองน่าน โดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านร่วมกับ อบจ.น่าน เป็นต้น ส่วนในการเผยแพร่เพื่อการท่องเที่ยว นั้น ส่วนใหญ่จะเผยแพร่ทางสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ต่างๆ เช่น www.nanlongboat.com , www.nan2day.com เป็นต้น ซึ่งจะเป็นลักษณะของข้อมูลทั่วไปของประเพณีแข่งเรือเพื่อการประชาสัมพันธ์เท่านั้น

4.4 บทวิเคราะห์สรุปผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงต่อคุณค่าความแท้ และการสงวนรักษาประเพณีแข่งเรือในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาองค์ประกอบของประเพณีมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดทุกช่วงสมัยความเปลี่ยนแปลงในแต่ละครั้งเกิดขึ้นจากแรงจูงใจที่ต่างกันในแต่ละบริบทของเวลา และย่อมส่งผลกระทบต่ออันยสำคัญบางประการของประเพณีเสมอ เช่น เมื่อการจัดการประเพณีถูกแยกออกจากประเพณีที่เนื่องในพระพุทธศาสนาออกมาเป็นการกีฬาแข่งเรือทำให้คุณค่าทางจิตวิญญาณ(Spiritual Value) ในเชิงโลกุตรธรรม และความเป็นเกษมเมื่อนั้นเสี่ยงสูญหรือสูญหาย หรือเมื่อมีการเปลี่ยนประเพณีให้แสดงออกในทางกีฬาอย่างเข้มข้นมากขึ้นย่อมส่งผลให้ความสนใจใน

คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์และเอกลักษณ์พื้นถิ่น(Aesthetic and Unique Value) ถูกลดความสนใจลงอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นการที่เรือถูกปรับสภาพให้มุ่งแต่ความเร็วแทนที่ความงาม นาฏกรรมและคีตกรรมก็ถูกลดบทบาทลง

ทว่า จากการศึกษาพบว่า คุณค่าเชิงสังคม(Social Value) ในประเพณีแข่งเรื่อนั้นมีแนวโน้มจะเพิ่มพูนความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ ด้วยปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเพราะมีการพยายามใช้พลังของประเพณีในการรณรงค์ประเด็นทางสังคมต่างๆ และหลายอย่างก็ประสบความสำเร็จแม้ไม่ทั้งหมดแต่ก็อยู่ในระดับที่น่าพอใจ เช่น การแข่งเรือปลอดเหล้า การแข่งเรือเพื่อส่งเสริมสุขภาพ การแข่งเรือเอกลักษณ์เพื่อรักษาศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น หรืออาจเป็นเพราะว่าคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historic and Cultural Value) ของประเพณีเป็นคุณค่าอันโดดเด่นที่ทำให้คนในสังคมเกิดความภาคภูมิใจ และเกิดคุณค่าเชิงการศึกษา (Educational Value) และข้อน่าสังเกตว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเพณียังคงดำรงอยู่นั้น ได้แก่ คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Value) ที่มีแนวโน้มจะทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ จากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในประเพณี ไม่ว่าจะเป็นมาจากการท่องเที่ยว การจ้างแรงงาน การค้าขายที่หมุนเวียน หรือแม้แต่การพนัน ที่ล้วนทำให้เกิดการใช้จ่ายทั้งสิ้น

บทที่ 5

ประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านกับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่ากระบวนการการมีส่วนร่วม เป็นหัวใจของความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะเป็นการรวบรวมพลังของชุมชนในทุกภาคส่วนที่มีความสำคัญร่วมในความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม และความภาคภูมิใจร่วมกันในการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามเข้าไว้ด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกัน จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย 2546 ที่เสนอโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ระบุว่า น่านเป็นจังหวัดที่มีค่าดัชนีการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมสูงสุดในประเทศไทยและเป็นที่ยอมรับว่า ปัจจัยที่ทำให้เป็นเช่นนั้น มาจากความอุดมไปด้วยวัฒนธรรมอันดีงาม และการขัดเกลาปลูกฝังจากประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะประเพณีแข่งเรือซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญและประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดของจังหวัดน่าน

ผู้วิจัยคาดหวังว่า กระบวนการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ จะนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืน จึงได้เลือกศึกษาจำเพาะลงในประเด็นนี้เพื่อทราบถึง บทบาท หน้าที่ และระดับในการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และเสนอแนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันเป็นเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

5.1 ผู้มีส่วนร่วม (Participant)

จากการศึกษาพบว่า ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน เป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดของเมือง มีผู้เข้าร่วมหลายหมื่นคน ครอบคลุมชุมชนต่างๆมากกว่า 200 ชุมชน ส่งผลให้มีความสลับซับซ้อนของกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมาก เพื่อให้เห็นความชัดเจนของการศึกษา ผู้วิจัยจึงแยกภาคส่วนของ “ผู้มีส่วนร่วม” ที่ปรากฏในปัจจุบันของประเพณีออกเป็นส่วนต่างๆ จำนวน 5 ส่วน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.1 ภาคชุมชน/หมู่บ้าน

ได้แก่ชุมชนที่มีเรือแข่งเข้าร่วมแข่งขันทั้งหมด ซึ่งภายในแต่ละชุมชนมักประกอบด้วยคนกลุ่มต่างๆ สามารถแบ่งกลุ่มบทบาทของการมีส่วนร่วมตามช่วงวัย ได้แก่ เยาวชน วัยกลางคน ผู้สูงอายุ ภาคีชุมชน/หมู่บ้านนี้ ถือเป็นผู้มีส่วนร่วมกลุ่มใหญ่ที่สุดของประเพณี และถือได้ว่าเป็นเจ้าของวัฒนธรรมที่แท้จริง ในปัจจุบัน ชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ยังคงรักษาขนบประเพณีพิธีกรรมที่แฝงอยู่ในประเพณี รวมถึงยังคงมีการประสานการดำเนินงานตามวิถีดั้งเดิมไว้ได้ค่อนข้างเหนียวแน่น เช่น เยาวชนรวมถึงชายวัยกลางคนจะทำหน้าที่เป็นฝีพาย ในขณะที่ฝ่ายหญิงจะทำหน้าที่เตรียมอาหารตลอดระยะเวลาการแข่งขันจนถึงวันแข่งจริงวัน ส่วนผู้สูงอายุจะมีหน้าที่เตรียมพิธีกรรมต่างๆรวมถึงคอยชี้แนะขั้นตอนต่างๆของพิธีกรรม เป็นต้น

5.1.2 ภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ได้แก่หน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเพณีซึ่งมีบทบาทหลักในการระดมงบประมาณในแต่ละปี ประกอบด้วย จังหวัดน่าน เทศบาลเมืองน่าน ที่จะตั้งระเบียบงบประมาณผูกพันเป็นประจำทุกปีเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่ารางวัล ค่าลากจูง ค่าเบี้ยเลี้ยงกรรมการตัดสิน เป็นต้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นรายได้ที่ได้รับจากการให้คาราวานสินค้าเข้าพื้นที่สำหรับขายของ นอกจากนี้ยังมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ที่อาจมีการตั้งงบประมาณของตนเองไว้สนับสนุนประเพณี เช่น เทศบาลตำบลคูใต้ มีการจัดแข่งเรือของตำบลเป็นประจำทุกปี หรือ อปต.หลายแห่งมีการตั้งงบประมาณส่งเสริมประเพณีเพื่อนำเงินสนับสนุนชุมชนในเขตปกครองของตนในการเข้าร่วมประเพณี ที่จังหวัดและเทศบาลเมืองน่านจัดขึ้นอีกด้วย

5.1.3 ภาคธุรกิจเอกชน

ภาคธุรกิจเอกชน ประกอบด้วยผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแข่งเรือ ในมิติของการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคล และ นิติบุคคล ได้แก่ ผู้ประกอบการโรงแรมที่พัก บริษัทนำเที่ยวมัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการของที่ระลึก ผู้ประกอบการขนส่งมวลชน ซึ่งเจ้าของธุรกิจส่วนใหญ่เป็นของคนท้องถิ่น มีเพียงบางส่วนที่เป็นของคนต่างถิ่น เช่น บริษัทนำเที่ยว เป็นต้น

5.1.4 ภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคมหมายถึงกลุ่มคนที่รวมตัวกัน เพื่อภารกิจอันใดอันหนึ่งภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ อาจเป็นองค์กรทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ องค์กรเหล่านี้เป็นอำนาจที่สาม นอกเหนือจากอำนาจรัฐ และอำนาจธุรกิจ สามารถต่อรองให้เกิดปรากฏการณ์บางอย่างได้ ยกตัวอย่างเช่น เครือข่ายชุมชนนักปฏิบัติ(Community of Practice) ด้านเรือแข่งเมืองน่าน ที่ส่งเสริมโดย สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน อพท. สามารถร่วมกันผลักดันให้เกิดกฎระเบียบที่ใช้เป็นกติกากลางในการแข่งเรือได้ หรือ เครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนร่วมกับเครือข่ายปลอดเหล้าที่ส่งเสริมโดย สสส. สามารถรณรงค์ให้เกิดภาพของการแข่งเรือปลอดเหล้าได้สำเร็จ เป็นต้น ทั้งนี้ถือเป็นความสำเร็จของภาคประชาชนที่สามารถมีจุดยืนในระดับนโยบายได้ หรืออีกมุมมองหนึ่ง ก็เป็นความสำเร็จของหน่วยงานภาครัฐที่สามารถเสริมพลัง(Empowerment) ให้เกิดชุมชนของประชาชนที่อำนาจนำพาสังคมได้อีกด้วย

5.1.5 ภาคศาสนา

ภาคศาสนา เป็นภาคีหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในประเพณี โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำหลัก ซึ่งพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่ในอดีต เรือแข่งจำนวนมากเกิดจากการนำของพระสงฆ์ในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มสร้างเรือไว้คู่วัด หรือแม้แต่การกำหนดวันเวลา รายละเอียดกิจกรรมในการถวายทานสลากภัตในแต่ละชุมชนก็เป็นอำนาจโดยธรรมของพระสงฆ์เป็นผู้กำหนด ในปัจจุบัน พบว่ายังมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในระดับนโยบาย เช่น เจ้าอาวาสวัดเจติย เป็นผู้นำในการจัดประเพณีแข่งเรือเทศบาลตำบลคูใต้ เป็นต้น

5.2 กระบวนการมีส่วนร่วม(Participation)

การศึกษาได้แยกภาคส่วนของ “ผู้มีส่วนร่วม” ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ ซึ่งแต่ละกลุ่มนั้นมีบทบาทหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยเสนอผลการศึกษากการมีส่วนร่วม ตามขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วมดังนี้

5.2.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ขั้นตอนแรกของการกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนเริ่มต้นโดยการระบุและการกำหนดวิธีการมีส่วนร่วม ระดับในการเข้าร่วม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดทั้งกระบวนการ ซึ่งการตัดสินใจในการดำเนินงานนี้ว่าพวกเขาจำเป็นที่จะต้องร่วมกันทำตั้งแต่เริ่มแรกของการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน และการตัดสินใจฉบับพลันที่อาจจะเกิดขึ้นและแตกต่างกันในแต่ละขั้นตอนของดำเนินงาน การประชุม/อภิปรายนั้นควรเปิดกว้างและสะดวกในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก ซึ่งทุกคนต้องมีสิทธิเท่าเทียมกันและมีโอกาสในการแสดงและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน มีความคาดหวังและมีเป้าหมายร่วมกันซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้มั่นใจว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และเป็นประชาธิปไตย

5.2.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

ผู้เข้าร่วมสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยดำเนินการโครงการหรือการจัดการ โดยการช่วยเหลือด้านแรงงาน การให้ความรู้ การสนับสนุนด้านการเงินและแหล่งวัสดุอุปกรณ์ พวกเขายังสามารถมีส่วนร่วมโดยการเป็นคณะกรรมการการบริหารจัดการเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการประสานงานหรือดำเนินการของโครงการ การมีส่วนเกี่ยวข้องด้านต่างๆ เหล่านี้จะส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิก อย่างไรก็ตามมีข้อควรสังเกตว่า การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรดังกล่าวหรือมีส่วนร่วมด้านใดก็ตามจะต้องไม่มีการบีบบังคับ แต่ควรจะเป็นความสมัครใจของคนในชุมชนมากกว่าเพื่อให้แน่ใจว่าจะไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น

5.2.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

การจัดสรรที่เป็นธรรมและโปร่งใสของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมดังกล่าว ควรสร้างให้มีขึ้นในทุกๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความไว้วางใจและให้กำลังใจกันและกันในการดำเนินงานในชุมชนเอง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมรวมถึง วัตถุประสงค์ (รายได้ที่เพิ่มขึ้นในสินทรัพย์) สังคม (สวัสดิการที่ดีขึ้นและสภาพของสังคม) และผลประโยชน์ส่วนบุคคล (ความภาคภูมิใจ)

5.2.4 การมีส่วนร่วมในการร่วมตรวจสอบและประเมินผล

ชุมชนควรส่งเสริมสมาชิกในชุมชนและผู้สอยบัญชีภายนอกในการประเมินผลการดำเนินงาน และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของตนเพื่อให้สิ่งที่ได้อยู่แล้วมีการปรับปรุงเพิ่มเติมต่อไปและจุดอ่อนหรือความขัดแย้งได้รับการแก้ไข

ต้องกล่าวเน้นย้ำว่า คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมจะในทุกขั้นตอนของการจัดการมรดกวัฒนธรรมตั้งแต่เริ่มต้นการวางแผนการจนถึงขั้นตอนการประเมินผล สมาชิกจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะแสดงออกโดยไม่คำนึงถึงเพศ อาชีพเชื้อชาติ อายุหรือสถานะทางสังคม ผลประโยชน์ที่เกิดจากการจัดการดังกล่าวยังเป็นส่วนประกอบที่ส่งเสริมสังคมมีความเปิดเผย โปร่งใส มีผลประโยชน์ที่ออกมาและน่าเชื่อถือซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

5.3 ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

5.3.1 ร่วมตัดสินใจ (Decision Making)

5.3.1.1 ภาคชุมชน/หมู่บ้าน

กระบวนการร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันกระบวนการร่วมคิดและร่วมตัดสินใจนั้นมีอยู่ 2 ระดับ กล่าวคือ ระดับชุมชน และระดับนโยบาย ดังนี้

ในระดับชุมชนนั้น แต่ละชุมชนจะมีกระบวนการร่วมกันคิด นำไปสู่การร่วมตัดสินใจอยู่เสมอโดยมักเริ่มต้นจากการร่วมกันคิดของกลุ่มผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน นำแนวคิดเหล่านั้นเข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ตัดสินใจ แต่ในบางกรณีอาจมีการตัดสินใจโดยคณะกรรมการไว้แล้วล่วงหน้า เป็นแต่เพียงแจ้งให้ที่ประชุมชาวบ้านทราบเท่านั้น ซึ่งในบริบทเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรื่อนั้น ชุมชนจะใช้กลไกนี้เสมอ ซึ่งคณะกรรมการและผู้นำชุมชนที่กล่าวมานั้นอาจประกอบด้วย พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มแม่บ้านหรือแม้แต่ผู้แทนกลุ่มเยาวชนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งกระบวนการนี้มักจะครอบคลุมเฉพาะกิจการภายในชุมชนเท่านั้น อาจจะมีการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอื่นๆได้ในกรณีที่ชุมชนนั้น ตัดสินใจจะจัดประเพณีถวายทานสลากภัตและมีการแข่งเรือของชุมชน อาจมีการหารือระหว่างชุมชนในกรณีความพร้อมของชุมชนอื่นในการเข้าร่วมประเพณี เป็นต้น

ในระดับนโยบายนั้นผู้คิดและตัดสินใจหลักได้แก่ภาครัฐ ในภาคชุมชนอาจมีส่วนร่วมบ้าง ขึ้นอยู่กับการเปิดโอกาสของภาครัฐในการเชิญผู้นำชุมชนเข้าร่วมประชุม ซึ่งในส่วนใหญ่จะเป็นการแจ้งให้ทราบและมอบหมายให้ชุมชนนำไปปฏิบัติเท่านั้น เช่น การประชุมจับสลากแบ่งสายในการแข่งเรือ จะเชิญผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมแข่งขัน และแจ้งกฎกติกาและระเบียบต่างๆให้ชุมชนนำไปปฏิบัติ ซึ่งมักจะจัดประชุมดังกล่าวก่อนทำการแข่งขันประมาณ 1 สัปดาห์ เท่านั้น

5.3.1.2 ภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดการแข่งขันประเพณีแข่งเรือในปัจจุบัน ถือได้ว่า ภาครัฐที่อาจจะประกอบไปด้วยเทศบาลเมืองน่าน เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งมีบทบาทในการตัดสินใจมากที่สุด ตั้งแต่ การกำหนดวันเวลา กำหนดระเบียบกติกาการแข่งขัน กำหนดเงินรางวัล รวมถึงการตัดสินใจในมิติอื่นๆ เช่น การจัดการพื้นที่โดยการให้คาราวานสินค้ามาทำการค้าตลอดระยะเวลาเฉลิมฉลอง เป็นต้น ทั้งนี้จะพบว่าถึงแม้จะมีการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนอื่นๆ แต่ก็ยังอยู่ในระดับที่น้อย ทั้งนี้พบว่า อาจขึ้นอยู่กับการที่หน่วยงานเหล่านั้นเป็นเจ้าของงบประมาณในการจัด ดังนั้นจึงมีอำนาจในการตัดสินใจกำหนดส่วนประกอบต่างๆของประเพณีเพื่อให้เหมาะสมกับงบประมาณที่มีอีกด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่า มีองค์กรภาครัฐ เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์กรที่ได้รับการรับรองจากภาครัฐ เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ มักมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจโดยส่วนมากจะออกมาในบทบาทของการให้ข้อเสนอแนะ และการร่วมสมทบงบประมาณอีกด้วย แต่ การตัดสินใจจากภาครัฐประการแรกมักจะเป็นที่สิ้นสุดเสมอ

5.3.1.3 ภาคธุรกิจเอกชน

มีส่วนร่วมในการร่วมคิดและร่วมตัดสินใจในระดับน้อยมาก แต่ภาคธุรกิจเอกชนต่างๆ เช่น ผู้ประกอบการโรงแรมและที่พัก บริษัทนำเที่ยว ผู้ประกอบการของที่ระลึก ฯลฯ จะเตรียมพร้อมรอรับโอกาสทางธุรกิจที่เกิดจากการประเพณีและการท่องเที่ยวในแต่ละปี

5.3.1.4 ภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคม ได้แก่กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิต่างๆ ที่รวมตัวกันโดยมีภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการเฉพาะ ซึ่งในบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแข่งเรือมีภาคประชาสังคมเหล่านี้ เช่นกัน เช่น สมาคมเรือพายจังหวัดน่าน คณะทำงานขับเคลื่อนภาคประชาชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เครือข่ายจดเหล่า สสส. สภาเด็กและเยาวชน เป็นต้น ที่มีบทบาทในการร่วมกับภาครัฐในการคิดและตัดสินใจบนพื้นฐานของพันธกิจของแต่ละภาคี จนสามารถเป็นข้อคิดเห็นสำคัญนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดแนวทางใหม่ๆได้ โดยเฉพาะในเรื่องของ กฎระเบียบ กติกาในการแข่งขัน รวมถึง

การจัดการแข่งขันอีกด้วย เช่น ข้อเสนอของคณะทำงานขับเคลื่อนภาคประชาชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ร่วมกับชุมชนต้นแบบนักปฏิบัติ(Community of practice)ด้านปราชญ์เรือแข่ง เสนอกติกากำหนดเรือเอกลักษณ์ที่ผ่านกระบวนการคิด ตัดสินใจร่วมกัน และใช้เป็นกติกาหลักของสนามแข่งเรือ เป็นต้น

5.3.1.5 ภาคศาสนา

ในอดีตนั้น ภาคศาสนาอันหมายถึง “วัด” และ “พระสงฆ์” มีบทบาทอย่างมากในการตัดสินใจทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบาย กล่าวคือ ในระดับชุมชนนั้น วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้าน อีกทั้งประเพณีแข่งเรือในอดีตนั้น อิงอยู่กับศาสนพิธีอย่างชัดเจน การกำหนดวันเวลาของการถวายทานสลากภัต จึงเป็นการกำหนดวันเวลาในการจัดการแข่งเรือไปโดยปริยาย

ในระดับชุมชน จากการศึกษาพบว่า หลายชุมชนนั้น พระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้างและจัดหาเรือแข่ง เช่น บ้านหนองบัว อ.ท่าวังมา ครูบาจันต๊ะ เจ้าอาวาส เป็นผู้ริเริ่มสร้างเรือไว้กับชุมชนเมื่อประมาณ 140 ปีที่แล้ว และบ้านท่าล้อ อ.ภูเพียง จ.น่าน พบว่า ใน พ.ศ.2472 ครูบาชิตยวงศ์ชิตโย เจ้าอาวาส เป็นผู้ตัดสินใจซื้อเรือเสือเตมาท่าล้อจากบ้านน้ำครกมาในราคา 30 บาท และครูบาชิตยวงศ์ชิตโย ได้ออกทุนทรัพย์ส่วนตัวถึง 15 บาทในการซื้อเรือครั้งนั้น หรือแม้แต่ในปัจจุบัน เจ้าคณะตำบลคูใต้ อ.เมือง จ.น่าน ก็เป็นผู้ริเริ่มให้มีการแข่งเรือปลอดเหล้าเบียร์ ในตำบลคูใต้เป็นอีกสนามหนึ่งของจังหวัด อีกด้วย

ในปัจจุบันถึงแม้ว่าการคิดและตัดสินใจในระดับนโยบายจะน้อยลง แต่การร่วมคิดและตัดสินใจในระดับชุมชน ยังถือว่ามียุทธศาสตร์อยู่ในระดับที่สูงตลอดมา เพราะสังคมยังมีค่านิยมในการยกย่องศรัทธาในพระสงฆ์มากในฐานะผู้นำของชุมชนอีกด้วย

5.3.2 ร่วมดำเนินการ (Implementation)

5.3.2.1 ภาคชุมชน/หมู่บ้าน

ภาคชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมากที่สุด และแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือการมีส่วนร่วมภายในชุมชน ของคนทุกช่วงวัยในชุมชน มีการแบ่งงานกันโดยธรรมชาติ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ว่ามีรายละเอียดขั้นตอนและกระบวนการและกลไกต่างๆในการจัดการกับบทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมกันภายในชุมชนอย่างไร ประการถัดไปคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนกับประเพณีส่วนกลางที่ภาครัฐจัดขึ้น ซึ่งจะพบว่าทุกชุมชนที่เข้าร่วมต่างมีความตื่นตัวและเอาจริงเอาจังกับการเข้าร่วมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยสังเกตได้ชัดเจนว่า การมีส่วนร่วมเหล่านั้นจะแสดงออกมา ผ่านการระดมสรรพกำลังและทรัพยากรต่างๆในชุมชนออกมาเพื่อให้ชุมชนได้เป็นส่วนหนึ่งของประเพณี อีกทั้งชุมชนยังมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เห็นเรือแข่งของตนลอยล่องอยู่ในแม่น้ำเพราะเรือแข่งนั้น เป็นภาพแสดงแทนว่า ยังมีชุมชนของตนปรากฏอยู่ในสังคม ยังคงมีเกียรติ ศักดิ์ศรี เสมอชุมชนอื่นๆ

5.3.2.2 ภาครัฐ

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของภาครัฐนั้น พบว่ามีบทบาทในระดับนโยบายในฐานะ “คนกลาง” ทำหน้าที่ส่วนกลางทั้งหมด เช่น การดำเนินพิธีการ และการจัดการความสงบเรียบร้อยของประเพณี ได้แก่ พิธีการอัญเชิญถ้วยพระราชทาน การจัดเรือกู้ชีพคอยบริการ การจัดคณะกรรมการตัดสิน การเบิกจ่ายงบประมาณ เงินรางวัล เงินสนับสนุนต่างๆ เช่น ค่าลากจูงเรือ ค่าสนับสนุนค่าอาหาร ตลอดจนทำหน้าที่หลักในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมทั้งหมดด้วยวิธีการขึ้นป้ายขนาดใหญ่ ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ เคเบิลทีวี รวมถึงถ่ายทอดภาพและเสียงในวันแข่งขันจริง ในช่องทางสื่อต่างๆ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน เป็นต้น

5.3.2.3 ภาครัฐกิจเอกชน

มีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติในระดับน้อยมาก ภาครัฐกิจที่มีส่วนร่วมส่วนใหญ่ จะแฝงอยู่กับการสนับสนุนทุนทรัพย์ให้กับการจัดงานหลัก สนับสนุนทุนทรัพย์แก่ชุมชนที่ตั้งอยู่ หรือสนับสนุนสิ่งของแก่ชุมชนที่ขอรับการสนับสนุน เช่น เสื้อสำหรับฝีพาย น้ำดื่ม เครื่องดื่มชูกำลัง เป็นต้น ซึ่งผู้ประกอบการมุ่งหวังในการประชาสัมพันธ์ธุรกิจของตนเองผ่านช่องทางประเพณี ทั้งนี้ มีผู้ประกอบการบางส่วนได้รับผลกระทบจากประเพณี เช่น ผู้ค้าปลีกร้านอาหารในร้าน เพราะแรงงานขอลางานไปพายเรือในชุมชนของตน หรือ ผู้ค้าปลีกร้านอาหาร บริโภค มียอดจำหน่ายน้อยลงเพราะมีคาราวานสินค้าราคาถูกลงมาจำหน่ายในงาน เป็นต้น

5.3.2.4 ภาคประชาสังคม

ช่วง 5 ปีหลังมานี้ถือได้ว่าเป็นช่วงที่ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทในประเพณีแข่งเรือมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น สภาเด็กและเยาวชน โดยการสนับสนุนของ สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ(สสส.) ได้เข้าร่วมรณรงค์แข่งเรือปลอดเหล้าเบียร์และถือว่าประสบความสำเร็จส่งผลให้การดื่มสุราในงานประเพณีลดลงอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งยังขยายผลต่อไปยังสนามแข่งเรือย่อยอื่น ๆ ให้เป็นประเพณีแข่งเรือปลอดเหล้าเบียร์ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นไปตามพันธกิจของแต่ละองค์กร กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเกิดขึ้นในมิติที่เกี่ยวข้องกับพันธกิจ เช่น สภาเด็กและเยาวชนการรณรงค์ร่วมกับเครือข่ายประชาชนที่ไม่ดื่มสุรา อพท.ส่งเสริมกลุ่มเรือโบราณเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งภาคประชาสังคมเหล่านี้มองว่าประเพณีแข่งเรือ เป็นโอกาสในการขับเคลื่อนพันธกิจของตนให้บรรลุเป้าหมายอีกด้วย

5.3.2.5 ภาคศาสนา

ในส่วนของภาคศาสนาถือได้ว่า มีส่วนร่วมในการปฏิบัติในมิติของชุมชนค่อนข้างสูงแต่พบว่า พระสงฆ์จะไม่แสดงตัวมากนักในการปฏิบัติ หากแต่วางตัวอยู่เบื้องหลังคอยให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจอยู่อย่างใกล้ชิด แต่ก็พบว่าในหลายชุมชนที่เกิดปัญหาภายในระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนทำให้ชุมชนไม่ได้รับความร่วมมือจากภาคศาสนาเท่าที่ควร ซึ่งในมุมมองของพระสงฆ์ถือว่าการมีส่วนร่วมดำเนินการนั้น เป็นหน้าที่ที่ต้องทำ เป็นประเพณีที่ภาคศาสนาต้องรักษาและประคับประคองให้คงอยู่เพื่อเกียรติ ศักดิ์ศรีและสามัคคีธรรมของชุมชน

5.3.3 ร่วมรับผลประโยชน์ (Benefit Sharing)

5.3.3.1 ภาควิชาชุมชน/หมู่บ้าน

ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับร่วมกันจากประเพณีแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ผลประโยชน์เชิงนามธรรม และ ผลประโยชน์เชิงรูปธรรม ซึ่งในประการแรกนั้นเป็นผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับประสบการณ์ร่วมกันในการนำพาชุมชนไปสู่เป้าหมายร่วมกันเสมือน “ลงเรือลำเดียวกัน” ได้รับความสนุกสนานร่วมกัน อีกทั้งได้รับความภาคภูมิใจร่วมกันในกรณีที่เรือแข่งได้รับรางวัล ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ส่วนผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมนั้นถือว่าน้อยและไม่ชัดเจน เพราะเงินรางวัลที่ได้มาจากการแข่งขัน ก็จะไปใช้จ่ายในการจัดการ อีกทั้งยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับทุนทรัพย์ที่ชาวบ้านระดมลงไปในการจัดการ แต่ก็มีหลายชุมชนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์จาก “การพนัน” ในลักษณะลงขันกันทั้งหมดบ้านอีกด้วย

5.3.3.2 ภาครัฐ

ผลประโยชน์ที่ภาครัฐได้รับมีทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงนั้นพบว่า รัฐสามารถเบิกจ่ายงบประมาณได้ตามภารกิจ ส่วนในทางอ้อมนั้นได้แก่ การที่ภาครัฐได้สานสัมพันธ์ที่ดีกับภาคประชาชนและสามารถเป็นผู้นำในการดำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม ทั้งนี้ย่อมส่งผลในทางอ้อมกับนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้บริหารหน่วยงาน หรือเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ ให้สามารถยกระดับความสัมพันธ์กับประชาชนได้โดยตรงเช่นกัน

5.3.3.3 ภาคธุรกิจเอกชน

ภาคธุรกิจเอกชน พบว่าจะได้รับผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมากกว่าภาคส่วนอื่นๆ เพราะในประเพณีแข่งเรือแต่ละครั้งนั้นจะมีผู้คนจำนวนมาก นับแสนคนหมุนเวียนกันเข้ามาในบริเวณที่จัดงาน ซึ่งหมายถึงตัวจังหวัด และตัวอำเภอ ส่งผลให้มีการจับจ่ายซื้อหาสินค้ามากขึ้น อีกทั้งในช่วง ปีหลังมานี้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยววนั้น ได้รับประโยชน์ในการนำเที่ยวประเพณีแข่งเรือมากขึ้นอันเป็นผลจากกระแสการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า ในช่วงประเพณีแข่งเรือ มียอดการเข้าพักที่เพิ่มขึ้นจากเดิม อีกทั้ง ธุรกิจร้านอาหารและธุรกิจนำเที่ยว มีการใช้บริการที่เพิ่มสูงขึ้น แต่เป็นที่สังเกตได้ว่า จะเพิ่มขึ้นเฉพาะในกรณีที่ประเพณีจัดตรงกับวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ เท่านั้น

ทั้งนี้ ยังมีข้อกังวลของภาคธุรกิจในกรณีของการสัมปทานคาราวานสินค้าราคาถูก เช่นเดียวกัน ว่าการเข้ามาของคาราวานสินค้า ส่งผลให้เม็ดเงินภายในไหลออกไปนอกรัฐอีกทั้งประชาชนส่วนหนึ่งสนใจสินค้าที่มาจากคาราวานมากกว่าสินค้าจากห้างร้านในจังหวัด และทำให้รายได้ของภาคธุรกิจในจังหวัดลดลงอีกด้วย

5.3.3.4 ภาคประชาสังคม

ผู้เข้าร่วมกิจการขององค์กรภาคประชาสังคม ส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของจิตอาสา การสังเกตและสัมภาษณ์พบว่า ผลประโยชน์ที่ภาคประชาสังคมได้รับ เป็นเชิงนามธรรมมากกว่า เช่น ความภาคภูมิใจในการได้เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้ชาวบ้านลดการดื่มสุรา เป็นต้น อนึ่ง องค์กรภาคประชาสังคมส่วนใหญ่มักได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ดังนั้นผลประโยชน์ทางตรงที่องค์กรภาคประชาสังคมได้รับคือ ภาพผลงานในการบำเพ็ญประโยชน์ตามบทบาทของแต่ละองค์กรที่สามารถนำไปประกอบการขอรับการสนับสนุนงบประมาณในโอกาสต่อไป

5.3.3.5 ภาคศาสนา

การร่วมรับผลประโยชน์ของภาคศาสนานั้น จะเป็นประโยชน์เชิงนามธรรมกล่าวคือ ได้รับความศรัทธาเชื่อมั่นจากชาวบ้าน อีกทั้งเป็นการยกระดับ(Enhance) ความสัมพันธ์อันดีระหว่าง

วัดกับชุมชน ส่งผลให้สามารถดำรงสถานะอยู่เป็นศูนย์รวมใจของชุมชนได้ต่อไป และจะนำมาซึ่งประโยชน์ทางรูปธรรมในอนาคต

5.3.4 ร่วมรับผิดชอบและประเมินผล (Responsibility and Evaluation)

5.3.4.1 ภาคชุมชน/หมู่บ้าน

ภาคชุมชนพบว่า มีการแสดงความรับผิดชอบต่อในการจัดการประเพณีร่วมกันตลอดเวลาในลักษณะ “คนละไม้คนละมือ” ไปตลอดกระบวนการ เป็นการรับผิดชอบต่อร่วมกันบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยภายในชุมชนอย่างเข้มแข็ง แต่ในส่วนของประเมินผลนั้นแทบจะไม่เกิดขึ้นเลยในชุมชน ทั้งการประเมินผลภายในชุมชนเองที่ไม่เคยมีการทำกระบวนการประเมินผล และในภาพรวมที่ชุมชนแทบไม่มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการประเมินร่วมกับหน่วยงานที่จัดประเพณี ทำให้ไม่มีฐานข้อมูลสำหรับการจัดการด้านต่างๆในปีต่อไป แต่ก็ยังสามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยประสบการณ์และการสืบทอดองค์ความรู้โดยธรรมชาติของคนในชุมชนเอง

5.3.4.2 ภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าภาพในการจัดงาน เช่น เทศบาลเมืองน่าน สำนักงานจังหวัด เทศบาลตำบลต่างๆ องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่จัดประเพณี พบว่ามีการประเมินผลการจัดงานเกือบทุกครั้ง ในรูปแบบของรายงานสรุปผลการดำเนินโครงการ รายงานสรุปผลการใช้งบประมาณ และการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในด้านต่างๆ เช่น จำนวนเรือที่เข้าร่วมแข่งขัน จำนวนคนที่เข้าร่วมประเพณี เป็นต้น

5.3.4.3 ภาคธุรกิจเอกชน

มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อในระดับน้อยมาก อีกทั้งยังมีส่วนร่วมประเมินผลในระดับน้อยมากเช่นเดียวกัน

5.3.4.4 ภาคประชาสังคม

จากการศึกษาพบว่า ภาคประชาสังคมหรือองค์กรต่างๆ มักมีการรับผิดชอบต่อและประเมินผลในส่วนงานที่ตนได้ดำเนิน เช่น สภาคณะมีการประชุมสรุปงานหลังจากกิจกรรมณรงค์แข่งเรือปลอดเหล้า เป็นต้น ซึ่งองค์กรเหล่านี้ พบว่ามีกระบวนการในการประเมินผลที่เป็นระบบ มีการจัดการองค์ความรู้(Knowledge Management) ที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่มากกว่าภาคส่วนอื่นๆ ส่งผลให้สมาชิกเกิดกระบวนการเรียนรู้กันและกัน สามารถนำองค์ความรู้เหล่านั้นเป็นต้นทุนในการจำกิจกรรมครั้งต่อไป อีกทั้งยังบริการข้อมูลเหล่านั้นแก่สาธารณะชนอีกด้วย

5.3.4.5 ภาคศาสนา

การดำเนินงานของภาคศาสนา มีการแสดงความรับผิดชอบในการจัดการประเพณี ร่วมกับภาคชุมชนตลอดเวลา ไปตลอดกระบวนการ เป็นการรับผิดชอบต่อร่วมกันบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยภายในชุมชนอย่างเข้มแข็ง ทั้งนี้ พบว่าภาคศาสนายังยึดอยู่กับขนบจารีตแบบดั้งเดิมอยู่อย่างเข้มแข็ง ดังนั้นจึงไม่พบกระบวนการประเมินผลที่เป็นระบบเท่าที่ควร พบแต่เพียงว่ามีการนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาพูดคุยกัน ซึ่งเป็นแต่เพียงการ “บ่น” เช่นเดียวกับภาคชุมชนเท่านั้นไม่ได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ต่อแต่อย่างใด

5.4 ปัญหาที่พบในกระบวนการมีส่วนร่วม

5.4.1 ผู้นำมักผูกขาดการตัดสินใจซึ่งในบางครั้งอาจมีผลประโยชน์จากการพัวพันแอบแฝงหรือการตัดสินใจนั้นจะถูกชี้แนะจากผู้มีผลประโยชน์จากภายนอก

5.4.2 ในกระบวนการคิดนั้น หลายภาคส่วนโดยเฉพาะชุมชน และภาคศาสนา มักคิดโดยวิศาคาเดา โดยไม่มีฐานองค์ความรู้ประมวลสำหรับการคิด

5.4.3 มักมีการวางแผนและตัดสินใจโดยขาดการใช้ข้อเท็จจริง หลายครั้งพบที่มีการตัดสินใจร่วมกันบนความต้องการเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงความจำเป็น หรือมีความจำเป็นน้อย เช่น การตัดสินใจที่มาจากผู้นำ หรือ นักการเมืองท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนตัดสินใจดำเนินการโดยลืมนถึงความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชน

5.4.4 ไม่ให้ความสำคัญกับข้อมูล และ องค์ความรู้ที่ผ่านมาเป็นเหตุให้ต้องเริ่มต้นใหม่ทุกครั้งในการดำเนินกิจกรรม

5.4.5 ในการร่วมปฏิบัตินั้น พบว่าขาดการมีส่วนร่วมในหลายเรื่อง เช่น การกำหนดระเบียบ การจัดการประเพณี เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยพบมากในภาคราชการ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มักจะดำเนินการเอง อีกทั้งมีการทำงานแบบแยกส่วน โดยไม่คำนึงถึงกระบวนการมีส่วนร่วมและการบูรณาการที่แท้จริง

5.4.6 การร่วมประเมินผลหรือตรวจสอบนั้น พบว่าภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นๆ ได้มีโอกาสร่วมประเมินผลหรือเปิดโอกาสน้อย ส่งผลให้ประชาชนไม่ได้ร่วมประเมิน และไม่ได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อนำกลับมาสู่กระบวนการแรก คือ “ร่วมคิด” และหลายครั้งพบว่า ข้อมูลที่เป็นด้านลบมักถูกปกปิด จึงทำให้ไม่มีมูลเหตุที่ทำให้เกิดการตรวจสอบและประเมินผลโดยสาธารณชนอีกด้วย

5.4.7 ในการร่วมรับประโยชน์นั้น พบว่าผู้ที่ได้ประโยชน์น้อยที่สุดคือ ภาคประชาชนและภาคศาสนา ที่เป็นผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริง และผลประโยชน์ที่ได้นั้นมักเป็นผลประโยชน์เชิงนามธรรมมากกว่าประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม ส่วนในภาคธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว นั้น พบว่าได้ประโยชน์มากจากประเพณี นอกจากนี้ ผู้ที่ได้ผลประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด ได้แก่ผู้ที่เล่นการพนันซึ่งเป็นคนส่วนน้อยที่สุดของกระบวนการจัดการประเพณีอีกด้วย

5.5 บทวิเคราะห์สรุปผลการศึกษาระบบการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ จังหวัดน่าน

จากการศึกษาระบบการมีส่วนร่วม จะเห็นได้ว่า ในการจัดการประเพณี มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่มากมายหลายส่วน แต่ละภาคส่วนล้วนมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยง และส่งผลกระทบต่อกันทั้งด้านบวก และด้านลบทั้งสิ้น เป็นต้นว่า การวางนโยบายของภาครัฐ ส่งผลต่อแนวปฏิบัติของชุมชน และภาคธุรกิจ และเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมได้ขับเคลื่อนภารกิจอย่างเต็มที่ หรือ ในการณรงค์ปลอดเหล้าของภาคประชาสังคม ส่งผลกระทบต่อด้านดีต่อสุขภาพของประชาชนในภาคชุมชนอย่างมาก เกิดการลดอุบัติเหตุ ภาคธุรกิจท่องเที่ยวมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้น แต่ภาคธุรกิจอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายสุราอาจได้รับผลกระทบด้านลบ เป็นต้น

ผู้วิจัยมองเห็นว่า ถึงแม้ภาคส่วนต่างๆเหล่านี้จะมีบทบาทที่ต่างกัน อาจมีระยะเวลาในการดำเนินการ การเตรียมงาน ที่ต่างกัน แต่ท้ายที่สุดแล้ว ทุกภาคส่วนนั้นก็มีส่วนร่วมเดียวกันคือ การประกอบสรรพกำลังเข้าเป็นประเพณีแข่งเรือเช่นเดียวกัน และผู้วิจัยเห็นว่าระบบการมีส่วนร่วมนี้มีพลังมาก หากได้รับการจัดการที่มีคุณภาพ จะนำไปสู่การดำรงไว้ซึ่งประเพณี และเกิดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

ตารางที่ 7 ตารางแสดงผลการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ

ตารางแสดงผลการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ					
ภาคีความร่วมมือ					
การมีส่วนร่วม	ภาคชุมชน	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคประชาสังคม	ภาคศาสนา
<p>มีกิจกรรมมีส่วนร่วม</p> <p>วัตถุประสงค์</p>	<p>ผู้ชุมชนมีบทบาทมากในการกำหนดแนวทางแต่ละปีของชุมชน</p> <p>-สมาชิกในชุมชน หรือกรรมการชุมชนร่วมตัดสินใจในรายละเอียดลงไป</p>	<p>-ผู้บริหารหน่วยต่างๆ มีบทบาทในการตัดสินใจด้านงบประมาณ</p> <p>-การตัดสินใจของภาครัฐถือเป็นขั้นสุดท้าย</p>	<p>-เตรียมการรองรับนโยบายและแนวทางการแข่งขันในแต่ละปี</p>	<p>-เสนอประเด็นร่วม</p> <p>เช่น ประเด็นเรือเอกกลักขันธ์</p> <p>ประเด็นแข่งเรือปลอดเหล้า</p> <p>-มีส่วนร่วมในการวิพากษ์นโยบายต่างๆ และนำเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐ</p>	<p>-พระสงฆ์เป็นผู้เข้าร่วมในชุมชน มีบทบาทต่อเนื่องมาจากอดีต</p> <p>-มีบทบาทร่วมกับภาคประชาสังคม</p>
ระดับของการมีส่วนร่วม	<p>-มีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับชุมชน</p>	<p>-มีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ</p> <p>-มีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการในภาพรวม</p>	<p>-มีส่วนร่วมตัดสินใจในมิติของการจัดการน้อยมาก</p>	<p>-มีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับสูงในระดับชุมชน</p> <p>-มีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับนโยบายน้อย</p>	<p>-มีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับสูงในระดับชุมชน</p> <p>-มีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับนโยบายน้อย</p>
ปัจจัยที่ต้องมีส่วนร่วม	<p>-เป็นจิตวิญญาน</p> <p>-เป็นประเพณีที่ต้องรักษา</p> <p>-เป็นศักดิ์ศรีของชุมชน</p>	<p>-หน้าที่</p> <p>-ใช้ใช้งบประมาณตามพันธกิจ</p> <p>-โอกาสทางสังคมของผู้บริหาร</p>	<p>-โอกาสทางธุรกิจ</p>	<p>-ต้องการประยุกต์พันธกิจของตัวเองให้เข้ากับประเพณี</p>	<p>-เป็นจิตวิญญาน</p> <p>-เป็นประเพณีที่ต้องรักษา</p> <p>-เป็นศักดิ์ศรีของชุมชน</p>
ร่วมดำเนินการ	<p>-สมาชิกในแต่ละช่วงวัยของชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการทุกรายละเอียด</p> <p>-มีส่วนร่วมสูง ในระดับชุมชน</p>	<p>-ดำเนินการตัดสินใจ กรรมการตัดสินใจ</p> <p>จัดพิธีการ เบิกจ่ายงบประมาณเงินสนับสนุน เงินรางวัล เป็นต้น</p> <p>-สนับสนุนงบประมาณหลัก</p> <p>-ประชาสัมพันธ์พันธกิจ</p> <p>-มีส่วนร่วมสูงในระดับนโยบาย</p>	<p>-มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์เชิงธุรกิจ</p> <p>-มีการสนับสนุนทรัพยากรบางส่วน</p> <p>-ได้รับผลกระทบ เช่น แรงงานขอหยุดงาน</p> <p>คาราวานสินค้าขายสินค้าราคาต่ำกว่าท้องตลาด</p> <p>-มีส่วนร่วมน้อย</p>	<p>-ร่วมรณรงค์</p> <p>-ร่วมสนับสนุนงบประมาณบางส่วน</p>	<p>-ร่วมดำเนินการแสวงหาตัวอยู่เบื้องหลัง</p> <p>-ร่วมดำเนินการสูงตั้งแต่วางตัวอยู่เบื้องหลัง</p> <p>-เป็นจิตวิญญาน</p> <p>-เป็นประเพณีที่ต้องรักษา</p> <p>-เป็นศักดิ์ศรีของชุมชน</p>
ปัจจัยที่ต้องมีส่วนร่วม	<p>-เป็นจิตวิญญาน</p> <p>-เป็นประเพณีที่ต้องรักษา</p> <p>-เป็นศักดิ์ศรีของชุมชน</p>	<p>-หน้าที่</p> <p>-ปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหาร</p>	<p>-โอกาสในการประชาสัมพันธ์ทางธุรกิจ</p>	<p>-ต้องการขับเคลื่อนพันธกิจให้บรรลุเป้าหมาย</p>	<p>-เป็นจิตวิญญาน</p> <p>-เป็นประเพณีที่ต้องรักษา</p> <p>-เป็นศักดิ์ศรีของชุมชน</p>

<p style="text-align: center;">ตารางแสดงผลการมีส่วนร่วมในประเด็นเชิงเรือ</p> <p style="text-align: center;">ภาคีความร่วมมือ</p>					
ภาคีความร่วมมือ	ภาคชุมชน	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคประชาสังคม	ภาคศาสนา
<p>ผลการวิเคราะห์</p> <p>การมีส่วนร่วม</p> <p>ร่วมรับผลประโยชน์</p>	<p>เป็นผู้นับถือผลประโยชน์ทางตรงที่เป็นเชิงนามธรรม เช่น ได้ตามที่ต้องการ มีความภูมิใจ</p>	<p>เป็นผู้นับถือผลประโยชน์ทางตรง เช่น การเบิกจ่ายครบตรงจำนวน</p> <p>เป็นผู้นับถือผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น ความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ซึ่งอาจเป็นโอกาสทางสังคม และโอกาสทางการเมืองของผู้บริหาร</p>	<p>เป็นผู้นับถือผลประโยชน์ทางตรง เช่น การเบิกจ่ายครบได้แก่ รายได้ที่ได้รับจากธุรกิจบริการ ธุรกิจนำเข้า/ขาย ธุรกิจค้าปลีก เป็นต้น</p>	<p>เป็นผู้นับถือผลประโยชน์ทางตรง เช่น ผลงานที่สอดคล้องกับพันธกิจ</p> <p>เป็นผู้นับถือผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น ความภาคภูมิใจของสมาชิกจิตอาสา</p> <p>สามารถดำรงสถานภาพทางสังคมได้</p>	<p>เป็นผู้ร่วมได้รับประโยชน์เชิงนามธรรม เช่น ได้รับความศรัทธาเชื่อมั่น</p> <p>ได้ยกระดับความสัมพันธ์กับชุมชน</p> <p>สามารถดำรงสถานภาพทางสังคมได้</p>
ระดับของการมีส่วนร่วม	<p>ได้รับผลประโยชน์เชิงนามธรรมมาก</p> <p>ได้รับผลประโยชน์เชิงนามธรรมน้อย</p>	<p>ได้รับผลประโยชน์ที่พอเหมาะแก่พันธกิจ</p>	<p>ได้รับผลประโยชน์ทางธุรกิจมาก</p>	<p>ได้รับผลประโยชน์ที่พอเหมาะแก่พันธกิจ</p>	<p>ได้รับผลประโยชน์เชิงนามธรรมมาก</p> <p>ได้รับผลประโยชน์เชิงนามธรรมน้อย</p> <p>เป็นเจ้าของวัฒนธรรม</p>
ปัจจัยที่ต้องมีส่วนร่วม	<p>เป็นเจ้าของวัฒนธรรม</p>	<p>เป็นเจ้าของวัฒนธรรม</p>	<p>เป็นโอกาสทางธุรกิจ</p>	<p>เป็นโอกาสในการสร้างพื้นที่เชิงพันธกิจ</p>	<p>เป็นเจ้าของวัฒนธรรม</p>
ร่วมรับผิดชอบและประเมินผล	<p>รับผิดชอบร่วมกันในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลา ด้วยวิธีการแบ่งงานกันทำตามช่วงวัยในชุมชน</p> <p>ไม่มีการประเมินผล</p>	<p>รับผิดชอบการเบิกจ่ายงบประมาณด้านต่างๆ และการจัดการประเมินภาพรวม</p> <p>มีการประเมินผลเชิงปริมาณ</p>	<p>ไม่มีบทบาทในการร่วมรับผิดชอบประเด็น</p> <p>ไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผล</p>	<p>รับผิดชอบงานตามพันธกิจ</p> <p>มีการประเมินผลที่เป็นระบบ</p> <p>มีการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge management)</p> <p>บริการข้อมูลแก่สาธารณะ</p>	<p>เป็นผู้รับผิดชอบหลักร่วมกับภาคชุมชน</p> <p>ไม่มีการประเมินผล</p>
ระดับของการมีส่วนร่วม	<p>มีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านต่างๆ สูง แต่ส่วนใหญ่อยู่เฉพาะในขอบเขตระดับหมู่บ้าน</p>	<p>มีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านต่างๆ อยู่ในนโยบายและในมิติของภาพรวม</p> <p>หน่วยงานที่ทำการประเมินผลเอง หรือทำรายงานสรุปเป็นทางการภายใน</p>	<p>มีส่วนร่วมในระดับต้นๆ</p>	<p>มีการบูรณาการมีส่วนร่วมสูง</p>	<p>มีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านต่างๆ สูง แต่ส่วนใหญ่อยู่เฉพาะในขอบเขตระดับหมู่บ้าน</p>
ปัจจัยที่ต้องมีส่วนร่วม	<p>เป็นเจ้าของวัฒนธรรม</p>	<p>เป็นเจ้าของวัฒนธรรม</p>	<p>เป็นพื้นที่ที่</p>	<p>เป็นพื้นที่ที่ตามพันธกิจ</p>	<p>เป็นพื้นที่ที่</p> <p>เป็นเจ้าของวัฒนธรรม</p>

บทที่ 6

แนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในบทที่ 6 นี้จะเป็นการสังเคราะห์ผลจากการศึกษาที่ผ่านมาทั้งหมด เป็นแนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา การศึกษาพบว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นต้นทุนในประเพณีแข่งเรื่อนั้น มีหลายมิติที่เสี่ยงสูญหรือสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย แต่อีกหลายมิติก็ยังคงดำรงไว้ได้อย่างดี เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพที่จะส่งเสริมให้กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาประสบความสำเร็จได้ ซึ่งจะได้นำเสนอแนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน เพื่อเป็นกรณีศึกษาในการจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

6.1 องค์ประกอบของแนวทางที่นำเสนอ

องค์ประกอบของแนวทางการจัดการที่จะนำเสนอในบทที่ 6 นี้ เป็นการสังเคราะห์จากผลการศึกษาในประเด็นต่างๆ และสรุปนำเสนอเป็นแนวทางเพื่อการจัดการ ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเอง 2) การอนุรักษ์ด้วยการรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรม อนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูความดั้งเดิมของประเพณีท้องถิ่น และการสืบทอดองค์ความรู้ในประเพณี 3) พัฒนาระบบการจัดการเพื่อปรับใช้ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว พัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเพณี และประชาสัมพันธ์ประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมเรียกว่า “แนวทางการจัดการประเพณีท้องถิ่น 1 ส่งเสริม 3 อนุรักษ์ 3 พัฒนา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.2 แนวทางการจัดการประเพณีท้องถิ่น 1 ส่งเสริม 3 อนุรักษ์ 3 พัฒนา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6.2.1 แนวทางการส่งเสริมขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเองด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของประเพณีแข่งเรือที่ยังดำรงอยู่มากที่สุด ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ถือเป็นต้นทุนระดับปฐมภูมิที่มีศักยภาพและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการประเพณีท้องถิ่น เพราะชุมชนเหล่านั้นเองเป็นเจ้าของประเพณี เมื่อเจ้าของวัฒนธรรมสามารถจัดการด้วยตนเองได้ ย่อมนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่มีคุณภาพโดยสามารถดำเนินการได้ดังต่อไปนี้

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต้องร่วมมือกันส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนโดยเปิดโอกาสให้ภาคชุมชนและภาคศาสนาเข้ามามีบทบาทในการจัดการประเพณีมากขึ้น ภาครัฐต้องไม่ผูกขาดการจัดการประเพณีไว้แต่เพียงผู้เดียว อีกทั้งต้องพัฒนากระบวนการดำเนินเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้แก่ชุมชนที่มาจากการท่องเที่ยว

(Community benefiting through tourism) เพื่อผลประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจ กระจายสู่ผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างเป็นธรรม เนื่องจากการศึกษาพบว่า เจ้าของวัฒนธรรม คือชุมชน ที่เป็นผู้ระดมทรัพยากรในการดำเนินประเพณีนั้น ได้ประโยชน์เชิงรูปธรรมน้อยมาก เมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่ภาคส่วนอื่นโดยเฉพาะผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยว ได้รับ ทั้งที่เป็นภาคส่วนที่มีความร่วมมือในการดำเนินประเพณีในระดับที่ต่ำ ดังนั้น ชุมชนต้องเป็นผู้บริหารจัดการเพื่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวด้วยตนเอง กล่าวคือ ชุมชนต้องสามารถเป็นผู้ประกอบการเองได้ เช่น นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยตรงกับชุมชน โดยผ่านช่องทางสื่อสารต่างๆ อาทิ สื่ออินเทอร์เน็ต อีกทั้งชุมชนต้องมีการบริหารจัดการตนเองได้ในรูปแบบ สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน และมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของประเพณี และพยายามมีส่วนร่วมทำนุบำรุงประเพณีให้มากขึ้น ทั้งนี้ สมาคมธุรกิจท่องเที่ยว หรือสมาคมผู้ประกอบการบริการทั้งหมด ควรจัดตั้งกองทุนทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมประเพณี โดยสมาคมเอง เพื่อให้ดอกผลของกองทุนนั้นกลับไปพิทักษ์รักษาคุณค่าความแท้ของประเพณีเพื่อเป็นต้นทุนสำหรับการท่องเที่ยว ซึ่งต้องปลูกฝังทัศนคติของผู้ประกอบการว่า ต้องเป็นผู้ประกอบการที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสังคม (Social enterprise) ทั้งนี้ ภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ต้องสนับสนุนให้เกิดผู้ประกอบการในลักษณะนี้ให้มากขึ้น ด้วยวิธีจูงใจในรูปแบบต่างๆ เช่น การได้สิทธิพิเศษทางภาษี เป็นต้น

6.2.2 แนวทางการอนุรักษ์

การอนุรักษ์เป็นส่วนที่สองที่การศึกษาให้ความสำคัญก่อนการพัฒนา เพราะหากไม่ทำการอนุรักษ์มรดกไว้อย่างดี แต่ให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์อย่างเดียว จะทำให้เกิดความเสียหายแก่มรดกวัฒนธรรมในอนาคต โดยนำเสนอ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การรวบรวมมรดกวัฒนธรรม การฟื้นฟูความดั้งเดิมดั้งและการสืบทอดองค์ความรู้ในประเพณี รายละเอียดต่อไป

6.2.2.1 รวบรวมมรดกทางวัฒนธรรม

เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการอนุรักษ์ การศึกษาจะเสนอกระบวนการรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรม เริ่มต้นจากการสืบค้นเอกลักษณ์(Identification) ที่จะแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ที่แท้จริงของประเพณีแห่งเรื่องที่จะต้องสงวนรักษาเป็นต้นทุนในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

(ก.) สืบค้นและขยายฐานข้อมูลทรัพยากรบุคคลให้มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ปราชญ์ท้องถิ่น” ในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีแห่งเรื่อง อาทิ สล่า(ช่าง)สร้างเรือแบบโบราณในชุมชนต่างๆ แม่ครูฟ้อนล่องน่าน ผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ เยาวชนที่มีบทบาทในด้านการอนุรักษ์ เป็นต้น ซึ่งบุคคล

เหล่านี้ล้วนเป็นชุมชนที่มีชีวิต เพราะเป็นผู้ที่รู้จักประเพณีและชุมชนดีที่สุดที่สามารถรวมตัวกันเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) และทำการเพิ่มทักษะในการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management) ซึ่งภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุนทุนทรัพย์ในการจัดการให้เกิดทรัพยากรมนุษย์ประเภทนี้ให้มากที่สุด เพื่อทำหน้าที่ขยายองค์ความรู้เชิงลึกเข้าสู่ภาคส่วนต่างๆ มุ่งหวังให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการร่วมกันจัดการประเพณีไปสู่ความยั่งยืนได้ในอนาคต

(ข.) ภาครัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรร่วมมือกับหน่วยงานที่มีภารกิจในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงของรัฐและเอกชน หรือผู้ประกอบการด้านสื่อสารมวลชน ในการร่วมกันสร้างการรับรู้เรื่องเอกลักษณ์ของมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งเผยแพร่ข้อมูลการศึกษาในเชิงลึกที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เข้าถึงประชาชนทั่วไปให้มากขึ้น

นอกจากนี้ ยังควรให้ความสำคัญและยกย่องทรัพยากรบุคคลผู้มีคุณูปการต่อการศึกษาและเผยแพร่องค์ความรู้ในเชิงลึกเหล่านี้ ให้เป็นที่รู้จักแก่สังคม เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลของคนทั่วไป และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่วัดเหล่านั้น ได้มีกำลังใจในการสร้างการรับรู้และเชื่อมโยงเครือข่ายให้กระจายออกไปได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นผลดีต่อการสืบค้นเอกลักษณ์ของมรดกวัฒนธรรม ที่เป็นขั้นตอนสำคัญประการแรกต่อไปในอนาคต

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้วจึงทำการการเก็บรวบรวม (Documentation) และบันทึกข้อมูลต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นประเพณีแข่งเรือ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะกระบวนการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ที่มีลักษณะนามธรรม เช่น องค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล หรืออยู่ในสภาพแวดล้อม เป็นต้น ให้เป็นข้อมูลที่เป็นรูปธรรม เหมาะสมต่อการประยุกต์ใช้ ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

(ก.) รวบรวมองค์ประกอบต่างๆ ของประเพณีไว้โดยละเอียด ได้แก่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน ไม่ว่าจะเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เช่น หลักฐานภาพถ่าย เรือแข่งโบราณ เอกสารโบราณ เป็นต้น และ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เช่น องค์ความรู้เชิงช่าง องค์ความรู้เชิงศิลปะ องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน รายละเอียดของพิธีสู่วัญเรือ องค์ความรู้เรื่องพ็อนล่องน่าน องค์ความรู้เรื่องกลองล่องน่าน พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีต่างๆ เช่น ผีเรือแข่ง ผีชาน้ำ เป็นต้น รวมถึงหลักฐานภาพถ่ายนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นฐานข้อมูลเก็บรวบรวมไว้เป็นองค์ความรู้สำหรับชุมชนสำหรับการใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

(ข.) ส่งเสริมให้มีการยกระดับ (Enhance) การจัดการรวบรวมองค์ความรู้แก่ชุมชนและโดยเฉพาะพระสงฆ์ และ วัด เนื่องจากวัดเป็นแหล่งรวมมรดกวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่ยังคงดำรงอยู่ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐควรร่วมมือกับสถานศึกษาต่างๆ เช่น วิทยาลัย

ชุมชนน่าน มหาวิทยาลัยต่างๆ ในการฝึกอบรมการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research) เพื่อให้ชุมชนได้ลงมือปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของต่อไป

(ค).เพื่อยกระดับการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้ประเพณีแข่งเรือเป็นการเฉพาะ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลในทุกมิติของประเพณีแข่งเรือ ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์มีชีวิต(Live Museum) ซึ่งในปัจจุบัน จังหวัดน่านมีแนวคิดในการย้ายที่ทำการส่วนราชการออกไปยังที่ตั้งศูนย์ราชการแห่งใหม่ เป็นผลให้อาคารที่ทำการต่างๆจะว่างลงในอนาคต อีกทั้งอาคารที่ทำการเหล่านั้น เช่น ศาลากลาง หอประชุมศาลากลาง ศาลจังหวัด ล้วนตั้งอยู่ในเขตหัวแขวนเมืองเก่า น่าน ที่ประชาชนและนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยสะดวก ทั้งนี้หน่วยงานของรัฐประกอบด้วย จังหวัดน่าน องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมืองน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน ฯลฯ จำเป็นต้องมีการบูรณาการการทำงานกันในการวางแผนรองรับการใช้งานอาคารเหล่านั้นในอนาคต ซึ่งการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลมรดกวัฒนธรรมเพื่อเป็นประโยชน์กับผู้สนใจและประชาชนทั่วไปแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย

หลังจากนั้นจึงทำการขึ้นทะเบียนองค์ประกอบของประเพณีท้องถิ่น โดยการจัดทำรายการที่เกี่ยวข้องประเพณีแข่งเรือในมิติต่างๆ ทั้งที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้(Tangible Cultural Heritage) และ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เช่น ทะเบียนเรือแข่ง ทะเบียนช่างสร้างเรือ ทะเบียนช่างแกะสลัก ทะเบียนช่างฟ้อน ทะเบียนเครื่องดนตรี เป็นต้น โดยที่ควรมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่จัดทำทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมให้ครบทุกมิติ ที่สืบเนื่องมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอน การเก็บรวบรวม(Documentation) ซึ่งอาจหมายรวมถึงการขึ้นทะเบียนศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องกับประเพณี เช่น เรือแข่งโบราณ หรือการขึ้นทะเบียนช่างสร้างเรือแข่งแบบโบราณจนถึงเรือแบบสมัยใหม่ โดยประกอบด้วยรายละเอียดต่างๆของมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นอย่างละเอียด เช่น กระบวนการสร้างเรือ(Making Process) วัสดุในการสร้างเรือ (Material) ความหมายของเรือแข่ง (Meaning) วัตถุประสงค์ของการแข่งเรือ(Objective) เป็นต้น ซึ่งการขึ้นทะเบียนนั้นควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่ได้รับความเชื่อถือ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แต่มักพบปัญหาเรื่องการขาดแคลนงบประมาณและงบประมาณที่ไม่ต่อเนื่อง จึงเสนอให้ขอรับการสนับสนุนจากภาคเอกชนที่ได้ประโยชน์จากประเพณีแข่งเรือ เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และธุรกิจอื่นๆที่ได้รับประโยชน์

6.2.2.2 อนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูความดั้งเดิมของประเพณีท้องถิ่น

สำหรับการจัดการเพื่อการฟื้นฟูความดั้งเดิมหรือความแท้ในประเพณีท้องถิ่นนั้น มีใจความสำคัญที่การนำวัตถุทางวัฒนธรรมมาใช้งานในบริบทดั้งเดิมให้มากที่สุด จะเป็นการอนุรักษ์ที่เป็น

รูปธรรมที่สุด ดังกรณีศึกษานี้พบว่า การฟื้นฟูเป็นการนำมรดกทางวัฒนธรรมของประเพณีแข่งเรือ กลับคืนมา โดยมุ่งสนใจที่คุณค่าหลักโดยอนุโลมให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่เป็นส่วนประกอบได้บ้าง ตามสมควรแก่สภาพแวดล้อมและความต้องการ ซึ่งสิ่งแรกที่ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วนที่สุดได้แก่ การเร่งสงวนรักษา “เรือแข่ง” รูปแบบดั้งเดิมของเมืองน่านให้คงอยู่มากที่สุด เพราะมรดกวัฒนธรรมนี้ กำลังใกล้จะสูญคุณค่าและความแท้ที่เป็นเอกลักษณ์มากที่สุด ซึ่งในบริบทของการศึกษาครั้งนี้ต้องเสนอแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งจะมีความแตกต่างจากการสงวนรักษา เพื่อการเก็บรักษาอยู่ประการหนึ่ง ได้แก่การที่ต้องคำนึงถึงผลตอบแทนที่เจ้าของวัฒนธรรมต้องได้รับ จากการใช้สอยต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วยกระบวนการบริหารจัดการทั้งก่อนและหลังการอนุรักษ์ จึงขอเสนอแนวทางที่เหมาะสมสำหรับบริบทของเมืองน่านดังนี้

(ก) ต้องทำการการศึกษาในเชิงลึกเพื่อให้ทราบถึงทุกแง่มุมของประเพณีตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ทราบและตัดสินใจว่าสิ่งใดควรฟื้นฟู สิ่งใดควรปรับปรุง และสิ่งใดควรอนุโลมให้ปรับเปลี่ยนไปตามธรรมชาติ ซึ่งในการศึกษานั้นควรให้เป็นประโยชน์จากการวิจัย ลงไปสู่การปฏิบัติอย่าแท้จริง กล่าวคือ ชุมชนสามารถนำไปใช้ได้ สถานศึกษาสามารถนำไปจัดหลักสูตรท้องถิ่นได้ ภาคธุรกิจสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดมูลค่าได้ เป็นต้น โดยที่กระบวนการศึกษาเหล่านั้นจำเป็นต้องศึกษาทั้งเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ที่จะสามารถบอกถึง กระบวนการมีส่วนร่วม ทักษะคิด ข้อมูลทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ส่วนการศึกษาเชิงปริมาณ(Quantitative Research)นั้น จะบอกได้ถึงจำนวนของมูลค่ารายได้ มูลค่ารายจ่าย มูลค่าของสินค้า ที่ล้วนเกิดจากต้นทุนทางวัฒนธรรมคือคุณค่าของประเพณีทั้งสิ้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการศึกษาในขอบข่ายดังกล่าวแล้วนั้น ควรใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research) เพื่อให้ทุกภาคส่วนร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ในการฟื้นฟูด้วยตัวเอง

(ข) หน่วยงานที่รับผิดชอบ จะต้องชี้ให้ชุมชนเหล่านั้นมองเห็นสภาพความเป็นจริงที่ผ่านมา ด้วยวิธีการจัดการองค์ความรู้(Knowledge Management) เพื่อสร้างการรับรู้ในรูปแบบต่างๆ เช่น เวทีเสวนา นิทรรศการเผยแพร่ ใช้สื่อวิทยุ ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น ที่สามารถเข้าถึงในระดับชุมชนได้ ซึ่งปัจจุบันนี้ หลายชุมชนเริ่มเห็นความเสื่อมถอยของประเพณี ที่เกิดจากการโหมเข้าสู่การแข่งขันอย่างดุเดือด โดยมีแรงขับเคลื่อนคือ “การพนัน” นำมาซึ่งความสิ้นเปลืองทรัพยากรโดยเฉพาะทุนทรัพย์ ส่งผลต่อเนื่องไปยังมิติอื่นๆ เช่น ความผูกพันระหว่างคนกับประเพณี การสูญเสียเรือโบราณ ความสกปรกของคาราวานสินค้าราคาถูก เป็นต้น ชุมชนเหล่านั้นเริ่มหันกลับมาสู่ความเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมมากขึ้น ด้วยการปรับเปลี่ยนเรือแข่งให้เป็นแบบเดิม และฝึกซ้อมฝีพายตามกำลังและทรัพยากรที่มีโดยไม่ฟุ่มเฟือยเช่นในอดีต แต่ยังมีอีกหลายชุมชนที่ยังไม่เห็นความเสื่อมเช่นว่านี้

(ค) ผู้นำและปราชญ์ท้องถิ่น ที่เกิดจากกระบวนการ *ขึ้นทะเบียน(Inventory)* จะต้องมีการบทบาทในการฟื้นฟู กล่าวคือทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันยกย่อง ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ตั้งแต่ต้น อีกทั้งยังต้องเปิดโอกาสให้ในกลุ่มบุคคลเหล่านั้นได้มี

โอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่เสมอ เพราะจะทำให้ทุกคนมีทัศนคติในการฟื้นฟูไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้หน่วยงานที่มีภารกิจและงบประมาณรองรับ ควรให้การสนับสนุนกระบวนการดังกล่าว

(ง) ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความสามารถและทัศนคติในการร่วมกันฟื้นฟูด้วยตัวชุมชนเอง โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมในรูปแบบและมิติต่างๆ ในเรื่องการจัดการต้นทุนทางวัฒนธรรม ความแท้ คุณค่า การสงวนรักษา และการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังต้องชี้ให้ชุมชนเห็นประโยชน์ทั้งในเชิงคุณค่า และเชิงมูลค่าที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่จะตามมาอย่างรอบด้านอีกด้วย ทั้งนี้การท่องเที่ยวอาจเป็นเครื่องมือหนึ่งในการฟื้นฟูที่ชุมชนสามารถออกแบบเองได้ด้วยการหนุนเสริมจากภาครัฐและสถานศึกษาที่มีศักยภาพ อันจะเป็นการฟื้นฟูที่ยั่งยืนที่สุด

(จ) หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบการจัดแข่งเรือ ได้แก่ เทศบาลเมืองน่าน และเทศบาลในท้องที่ต่างๆ ต้องให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูประเพณีแข่งเรือแบบดั้งเดิมที่มีองค์ประกอบใกล้เคียงแบบดั้งเดิมมากที่สุด แต่ก็ควรให้ความสำคัญกับประเพณีที่ต้องวิวัฒนาการไปข้างหน้าเช่นกัน โดยมีทางเลือกดังนี้

จัดแข่งขันแยกเรือโบราณออกจากเรือเพื่อกีฬาอย่างชัดเจน ซึ่งแบบโบราณ ต้องรักษาความแท้ไว้ให้ครบทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็น ช่วงเวลาในการจัด รูปแบบเรือ ฝีพายเรือ ส่วนเรือแข่งแบบกีฬานั้นสามารถจัดการแข่งขันในระยะเวลาใดก็ได้ ตามแต่ความเหมาะสม

ยังคงจัดแข่งรวมกัน แต่ต้องใช้กระบวนการต่างๆดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ฟื้นฟูให้เรือแบบใหม่กลับไปใกล้เคียงกับแบบดั้งเดิม ที่ยังคงรักษาความแท้และคุณค่าหลักไว้ได้บางประการ เช่น ความสวยงามของเรือแข่งที่ใกล้เคียงกับในอดีต เป็นต้น

(ฉ) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ที่มีคุณค่าและความสำคัญที่สุดของประเพณี ได้แก่ “เรือแข่ง” ซึ่งพบว่ามีเปลี่ยนแปลงและเสี่ยงสูญความแท้มากที่สุด (ดูตารางที่ 9) จึงเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้สิ่งแรกที่ต้องเร่งทำการอนุรักษ์ ซึ่งมีหลักการว่าต้องทำนุบำรุงรักษาสภาพทางกายภาพของมรดกวัฒนธรรมให้มีลักษณะเช่นเดียวกับที่มันเคยเป็นมาแต่เดิม หมายถึงการทำให้สถาปัตยกรรม หรือมรดกวัฒนธรรมนั้นที่ต้องการอนุรักษ์นั้นคงรูปเดิม แต่ผู้วิจัยมองว่ายังไม่เป็นการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนเท่าที่ควร เพราะยังขาดกระบวนการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม และเพื่อให้การสงวนรักษาเป็นไปอย่างยั่งยืน ขอเสนอแนวทางการอนุรักษ์เรือแข่งที่เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรม ด้วยการผสมผสานแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมเข้ากับแนวคิดการอนุรักษ์ดังนี้

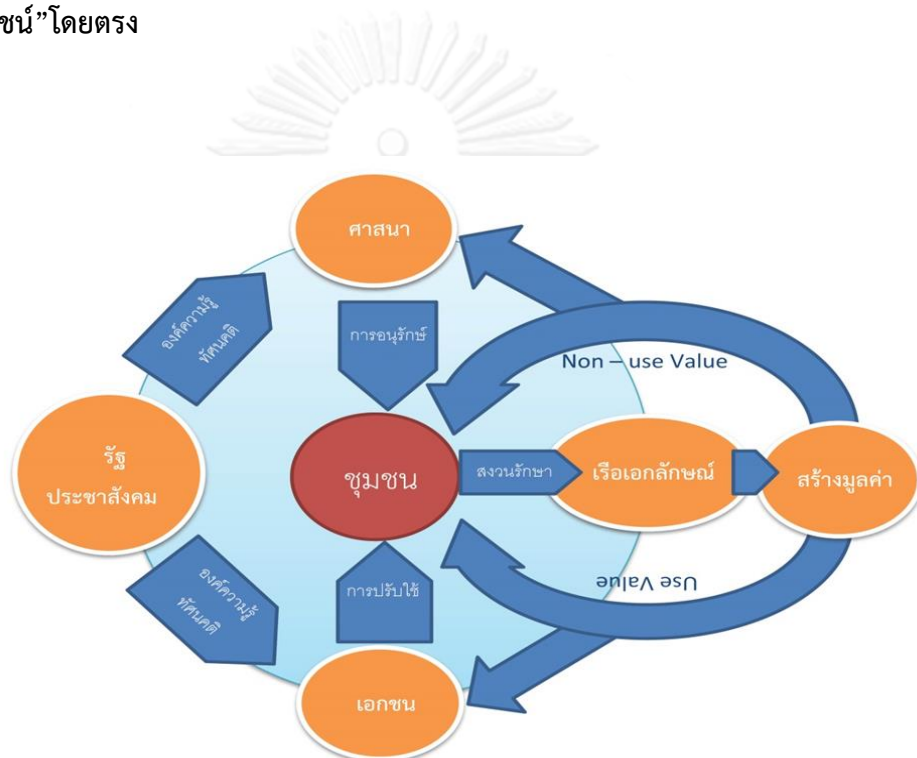
ภาครัฐและภาคประชาสังคมควรมีบทบาทในการเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก ในการเติม “องค์ความรู้” ด้านการบริหารจัดการให้กับชุมชนซึ่งถือเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรม ให้สามารถ “จัดการตนเอง” ได้โดยตรง ด้วยวิธีการให้องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ ที่ประกอบด้วยความรู้เรื่องคุณค่าและ

ความสำคัญ(Significance and Values) ความรู้เรื่องความแท้(Authenticity) รวมถึงความรู้เชิงช่างที่ฝังตัวอยู่ในชุมชนเอง ผ่านทางภาคีศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์หรือพระภิกษุที่ชุมชนให้ความเคารพ เพราะเป็นภาคส่วนที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด และชุมชนให้ความเคารพเชื่อฟังมากที่สุดอีกด้วย เพื่อให้บุคลากรในภาคศาสนา หรือพระสงฆ์ สามารถทำหน้าที่สื่อสารและชี้นำด้วยกระบวนการที่เป็นธรรมชาติ เช่น การเทศนาว่าการในวันพระ หรือในพิธีกรรมในท้องถิ่น เป็นต้น ให้ชุมชนเข้าใจและร่วมปฏิบัติในการสงวนรักษา และซ่อมแซมปรับปรุงเรือแข่งให้กับมามีสภาพใกล้เคียงกับของดั้งเดิมอย่างมีสุนทรียภาพมากที่สุด ซึ่งจะได้ประสิทธิผลมากกว่าการที่ภาครัฐหรือภาคประชาสังคมเข้าไปสื่อสารโดยตรงในรูปแบบที่ไม่เป็นธรรมชาติของการสื่อสารภายในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ภาคเอกชนมีบทบาทในการร่วมกระบวนการในประเพณีน้อยที่สุด ดังนั้นจึงเสนอแนวทางว่าภาครัฐและภาคประชาสังคมต้องมีบทบาทในการเป็นผู้เติม “องค์ความรู้” และชี้นำ “ทัศนคติ” ในด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรม ที่สร้างสรรค์ให้กับภาคเอกชนที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากประเพณี เช่น ผู้ประกอบการนำเที่ยว ผู้ประกอบการโรงแรม ผู้ประกอบการของที่ระลึก ผู้ประกอบการร้านอาหาร เป็นต้น ให้มีองค์ความรู้และทัศนคติในการ “ร่วมรับผิดชอบ” ในฐานะส่วนหนึ่งของการเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในรูปแบบ “ผู้ประกอบการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” ที่จะดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม มุ่งเน้นเป้าหมายทางสังคม สิ่งแวดล้อม และการเงินไปพร้อมๆ กัน หรือที่เรียกว่า Triple Bottom Line โดยเป้าหมายทางการเงิน เช่นการสร้างรายได้นั้นมีขึ้นเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ของสังคมหรือสิ่งแวดล้อม แทนที่จะเป็นผลประโยชน์ของบริษัทหรือผู้ถือหุ้น แต่เพียงอย่างเดียวเหมือนกิจการทั่วไป อีกทั้งส่งเสริมให้ผู้ประกอบการได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนกับชุมชนให้มากที่สุด เพื่อที่ผู้ประกอบการซึ่งมีประสบการณ์ตรงกับการท่องเที่ยว จะสามารถ “ร่วมคิด” กิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการต่างๆร่วมกับชุมชน บนพื้นฐานของความต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นไปได้จริง อันจะมีประสิทธิผลมากกว่าการที่ภาครัฐ “คิดแทน” ผู้ประกอบการและชุมชนเช่นในปัจจุบัน

ชุมชน ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม และเป็นเจ้าของต้นทุนที่ลงไปในการบวนต่างๆของประเพณี ต้องตระหนักถึงความสำคัญของการสงวนรักษาและการปรับใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรม โดยใช้องค์ความรู้ทั้งสองส่วน ทั้งด้านการอนุรักษ์และด้านการพัฒนาอย่างสมดุล โดยไม่มุ่งให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากเกินไปกว่าการอนุรักษ์ ด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปใช้ประสบการณ์ร่วมกับชาวบ้านในช่วงของประเพณี หรือการที่นักท่องเที่ยวสามารถสามารถร่วมพายเรือได้โดยมีค่าตอบแทนที่เหมาะสมคืนให้กับชุมชนผ่านช่องทางของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว หรือผู้ประกอบการโรงแรมสามารถนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านั้นให้กับแขกโดยแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับชุมชนอย่างเป็นธรรม เป็นต้น ซึ่งต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการ “ร่วมรับผิดชอบ” กับภาคเอกชนอย่างแท้จริง

เมื่อเรือแข่งเอกลักษณ์น่าน สามารถดำรงความแท้และคุณค่าไว้ในชุมชนได้ ถือว่าการสงวนรักษานั้นประสบผลสำเร็จ และมูลค่าที่เกิดจากการไม่บริโภคโดยตรง(Non – use Value) ที่ประกอบด้วยทั้งมูลค่าของการดำรงอยู่(Existence Value) ของเรือแข่งแบบดั้งเดิม มูลค่าที่สงวนไว้ในอนาคต(Option Value) และมูลค่าแห่งการสืบทอด(Bequest Values) จะเป็นผลตอบแทนแรกให้แก่ชุมชน และที่สำคัญคือจะเป็นผลตอบแทนต่อ “ภาคศาสนา” ที่สามารถเป็นผู้นำให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์ที่แฝงคุณค่าทางจิตวิญญาณ(Spiritual Value) ให้คงอยู่กับชุมชนทำให้พระสงฆ์ สามารถดำรงศรัทธาและสิทธิ์อยู่ในฐานะผู้นำชุมชนได้ถือเป็นการ “ร่วมรับผลประโยชน์” โดยตรง

ภาพที่ 23 ภาพแสดงความสัมพันธ์ของกระบวนการสงวนรักษาเรือแข่งเมืองน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6.2.2.3 แนวทางการสืบทอดองค์ความรู้ในประเพณี สามารถดำเนินการได้ด้วยวิธีการดังนี้

(ก).จากการศึกษาพบว่า ชุมชนต่างๆ มักจะคิดและตัดสินใจโดยไม่มีฐานข้อมูลประกอบ หลายครั้งจึงเป็นเหตุให้เกิดการผูกขาดการตัดสินใจจากผู้นำชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า เกิดจากการที่ชุมชนขาดการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรด้านการศึกษา ควรให้ความสนใจกับการส่งเสริมให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน โดยอาจใช้กลไกทางการศึกษาเข้า

มาเป็นกลไกเสริม เช่น สถานศึกษามอบหมายงานให้นักเรียน นักศึกษา ลงไปทำกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

(ข).หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น องค์กรบริการการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและภาคีพัฒนา ควรให้ความสำคัญของการจัดการองค์ความรู้(Knowledge Management) อย่างจริงจังเป็นสิ่งจำเป็นที่ประชาชนมีการโต้ตอบกันในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมของพวกเขาเอง อีกทั้งต้องผลักดันให้เกิดชุมชนนักปฏิบัติ(Community of Practice) อย่างเป็นธรรมชาติและยั่งยืน อันจะนำไปสู่การยกระดับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มีส่วนร่วมต่างๆ ขยายวงออกไปสู่ภายนอกเป็นชุมชนนักปฏิบัติอื่นๆต่อไป ทั้งนี้ อาจทำได้หลายวิธี เช่น ทำเกิดกลไกทางสังคม เช่น ประชาพิจารณ์ การออกแบบสอบถาม การจัดเวทีเสวนา สัมมนา หรือแม้แต่สภากาแฟ เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางในการสงวนรักษาประเพณี และนำไปสู่การจัดการประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อีกด้วย

(ค). ต้องวางแผนการจัดการเพื่อกระบวนการการถ่ายทอด(Transmission) ในที่นี้หมายถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะคิด วิธีการบริหารจัดการ ฯลฯ จากบุคคลผู้หนึ่งที่มีประสบการณ์ไปยังบุคคลอื่นๆ หรือการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยก่อนจะทำการถ่ายตอดนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับ “ผู้ถ่ายทอด” หรือปราชญ์ผู้รู้ทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึง พ่อครูช่างที่มีความรู้ในการสร้างเรือ แม่ครูที่มีความรู้เรื่องนาฏศิลป์ หรือผู้เฒ่าที่เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม เป็นต้น โดยการสร้างเครือข่ายผู้รู้เหล่านี้ให้เกิดเป็นชุมชนนักปฏิบัติ(Community of Practice) โดยให้การสนับสนุนช่องทางในการถ่ายทอด เช่น มีรายการวิทยุท้องถิ่น มีคอลัมภ์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สำหรับปราชญ์เหล่านั้นได้แสดงออกอย่างภาคภูมิใจ

(ง) มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ซึ่งควรเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาในระดับต่างๆทำหน้าที่ในการปรับประยุกต์องค์ความรู้เข้าสู่กระบวนการถ่ายทอดที่เหมาะสม ซึ่งสามารถร่วมกับกับกลุ่มชุมชนนักปฏิบัติข้างต้น ในการเป็นผู้ถ่ายทอดในกระบวนการต่างๆ เช่น ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต(Learning from Actual Experience) เช่น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของปราชญ์ในมิติต่างๆ การเรียนรู้จากการทดลอง (Learning from Performed Experiments) เช่น ทดลองพายเรือ ทดลองแกะสลักหัวเรือ การเรียนรู้จากการอบรมและพัฒนา (Learning from Training and Development) ที่เน้นถ่ายทอดโดยตรงจากบุคคลที่มีความรู้ในชั้นเรียนในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่น เป็นต้น

(จ) หน่วยงานที่รับผิดชอบภารกิจนี้ เช่น หน่วยงานในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ปลกระทรวงศึกษาธิการ ต้องมีการกำหนดเป้าหมายของผู้รับการถ่ายทอดที่ชัดเจน มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณภาพ คือกระบวนการที่ทำให้ความรู้มีการพัฒนา หมุนเวียนไม่นิ่งหรือเป็นความรู้ที่ไม่มีการหมุนเวียนออกมาปรับใช้ ซึ่งต้องสามารถเผยแพร่ไปสู่บุคลากรที่เป็นเป้าหมายซึ่งได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ภัคษุสามเณร ผู้ประกอบการธุรกิจ และ ประชาชนทั่วไป ซึ่งควรเน้นประสิทธิภาพ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือให้การแพร่กระจายขององค์ความรู้นั้นเป็นไปอย่างรวดเร็วที่สุด มีต้นทุนต่ำที่สุด เช่น ข้อมูลผลการ ศึกษาวิจัยเรื่องขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวต้องทำสำเนาแจกจ่ายไปยัง หมู่บ้านต่างๆที่มีศักยภาพ และควรถึงมือผู้ประกอบการท่องเที่ยวในและนอกจังหวัดทุกแห่ง ด้วยความเสมอภาค เป็นต้น

6.2.3 แนวทางการพัฒนา

6.2.3.1 พัฒนาระบบการจัดการเพื่อปรับใช้ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว

หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย อพท. การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เทศบาลเมืองน่าน องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ควรส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ (Creative tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เคารพความมีเอกลักษณ์และ คุณค่าด้านสังคมวัฒนธรรมด้วย ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวทางเลือกที่มุ่งหวังให้ ผู้เที่ยวกับ เจ้าของวัฒนธรรม ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผ่านกิจกรรมการ ท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมสู่ขวัญเรือแข่งได้ โดยจัดตารางกำหนดการที่ชัดเจนเป็นปฏิทินการท่องเที่ยวทั้งปี ทั้งนี้สามารถกำหนดวันเวลา ในแต่ละหมู่บ้านที่มีศักยภาพให้จัดพิธีกรรมดังกล่าวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัส วิถีชีวิตในระยะสั้น

นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมพายเรือได้ เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนักท่องเที่ยว และชุมชน จำเป็นต้องเข้าใจหลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างลึกซึ้งรวมถึงความ เข้าใจการยอมรับความต่างวัฒนธรรม และดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยตัวชุมชนเอง เพราะชุมชนจะเป็นผู้อนุญาตเกิดการแลกเปลี่ยนตามความเหมาะสมที่ ชุมชนเห็นพ้องกัน (Community allow change) โดยขั้นต้น หน่วยงานส่งเสริมการ ท่องเที่ยวต้องเป็นพี่เลี้ยงในการจัดทำแพคเกจเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีข้อจำกัดด้านเวลา ในการมาร่วมฝึกพายต่างกัน หลังจากนั้นเพื่อชุมชนสามารถจัดการเองได้ จึงมอบหมายให้ ชุมชนจัดการด้วยตนเอง จะเป็นการเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ทางตรงให้ชุมชน และเป็น กิจกรรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีระยะเวลายาวนานขึ้น

6.2.3.2 พัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเพณี

มีการบริหารจัดการการใช้ปริมาณไม้ในการสร้างเรือแข่ง อย่างสร้างสรรค์ ภาครัฐ เช่น กรมป่าไม้ ควรมีกลไกส่งเสริมให้มีการขออนุญาตใช้ไม้ขนาดใหญ่ในการสร้างเรือแบบโบราณ ซึ่งการใช้ไม้ขนาดใหญ่มาสร้างเรือนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ถือว่าเป็นการสร้างทุนทางวัฒนธรรมที่จะเกิดมูลค่าคืนกลับไปสู่ประชาชนได้ในระยะยาว และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่น้อยกว่าการลักลอบตัดไม้ในปัจจุบัน อีกทั้งเรือแข่งแต่ละลำนั้น มีอายุการใช้งานที่ยาวนานนับร้อยปี และใช้ไม้เพียง 1- 2 ต้นเท่านั้น แต่เมื่อมีการโค่นเพื่อการทำเรือแล้วต้องมีการปลูกทดแทนในปริมาณที่มากกว่าเดิม

อาจเลือกส่งเสริมให้เรือแข่งที่มีเป้าหมายเพื่อการกีฬา หันมาใช้ไม้ชิ้นเล็กต่อเรือ หรืออนุญาตให้ใช้ส่วนประกอบของเรือที่ลดปริมาณไม้ หรือใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ไยกระดากจากซังข้าวโพดที่มีการเพาะปลูกอย่างมหาศาลในพื้นที่จังหวัดน่าน ทั้งนี้ต้องอยู่ในความควบคุมรูปแบบของเรือแข่ง ที่ไม่เสี่ยงสูญหรือไม่ทำให้คุณค่าของเรือแข่งลดน้อยลง

หน่วยงานที่มีภารกิจพัฒนาการท่องเที่ยวต้องส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low carbon tourism) ตลอดกระบวนการ โดยใช้หลักการ Zero Waste และ การวัดค่า Carbon Footprint มาเป็นเครื่องมือ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อรักษากระบวนการของระบบนิเวศวิทยา เป็นมรดกทางธรรมชาติของชุมชนต่อไป

6.2.3.3 ประชาสัมพันธ์ประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเพณี ควรมีกิจกรรม เพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ งานประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ มีการบริการในพื้นที่ในการให้ ข้อมูล ข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวได้ทราบ ทั้งนี้ อาจมีนิทรรศการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน ทั้งนี้ ผู้ประกอบการภาคธุรกิจท่องเที่ยวควรมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ร่วมกับหน่วยงานด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว เช่น ททท. เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและการเลือกกลุ่มเป้าหมาย ให้นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประเพณีท้องถิ่นน้อยอีกด้วย

6.3 สรุป

จากการศึกษาการจัดการประเพณีแข่งเรือ พบว่าต้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีนั้น ประกอบด้วยหลากหลายมิติ อีกทั้งยังมีคุณค่าต่อสาธารณะชนอย่างมากมาย เช่น คุณค่าเชิงสังคม คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ คุณค่าเชิงการศึกษา หรือแม้แต่คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ เป็นต้น อีกทั้งยังทำให้ทราบว่า ประเพณีแข่งเรือ มีความแท้หลายประการที่สำคัญและยังดำรงอยู่ และอีกหลายประการที่เสี่ยงต่อการสูญหายไปของต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญดังกล่าว

การวิจัยยังได้วิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วม ที่พบว่าประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆของสังคม แต่ละภาคส่วนล้วนมีบทบาทและระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการจัดการของแต่ละภาคส่วนในกระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการจัดการเพื่อการรวบรวม การสืบทอด การเผยแพร่ เพื่อธำรงรักษาคุณค่าของประเพณีไว้ให้ได้มากที่สุด

เมื่อมีการจัดการที่ดี มีการร่วมแบ่งปันประโยชน์อย่างทั่วถึง มีการดำรงรักษาคุณค่าแก่นแท้ของประเพณี มีการสืบทอดและเผยแพร่ที่เป็นระบบ ประเพณีเหล่านี้จะเป็นต้นทุนสำหรับการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีความยั่งยืนเพราะไม่อิงอยู่กับกระแสการท่องเที่ยวจนเกินไป จึงได้มีข้อเสนอในการจัดการเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้อีกด้วย ทั้งนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าการดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ จะนำมาซึ่งการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป

6.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

-ควรมีการศึกษาเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนทางวัฒนธรรม เช่น ภูมิปัญญาการสร้างเรือ วรรณกรรม นาฏกรรม ดุริยศิลป์ ฯลฯ เชิงลึกถึงในระดับชุมชน เนื่องจากผู้วิจัยพบว่า ยังมีองค์ความรู้อีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการศึกษาและรวบรวมอย่างเป็นระบบ

-ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประเพณีแข่งเรือ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ และเป็นอีกหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวเชิงทางวัฒนธรรมสำหรับจังหวัดน่าน

-ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบทางวัฒนธรรมของประเพณีระหว่างภูมิภาคอื่นๆ ที่มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เช่น ประเพณีแข่งเรือสิบสองปันนา ประเพณีแข่งเรือหลวงพระบาง ประเพณีแข่งเรือลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นต้น

-ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับประเด็นทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประเพณี
บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม

-การศึกษานี้เป็นการศึกษาในรูปแบบงานวิจัยพื้นฐาน (Basic Research) ควรมี
การศึกษาในเชิงการวิจัยประยุกต์ (Apply Research) เพื่อให้สามารถปรับใช้มรดกวัฒนธรรมในแง่มุม
ต่างๆให้เกิดประโยชน์ไปในแขนงต่างๆมากขึ้นในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายการอ้างอิง

- Cohen, J. and N. Uphoff. (1977). Rural development participation: Concepts and measures for project design, implementation and evaluation. Ithaca: Cornell University.
- ICOMOS (Producer). (1999, Sep, 10, 2013). The Burra Charter [Online]. Retrieved from <http://www.heritage.tas.gov.au/media/pdf/The%20Burra%20Charter%201999adopted.pdf>
- Kurin, R. (2007). Safeguarding intangible cultural heritage: Key factors in implementing the 2003 Convention. International Journal of Intangible Heritage.
- Kurin, R. (2004). Safeguarding intangible cultural heritage. UNESCO Convention: A critical appraisal.
- Linina Phuttitarn. (2011). PARTICIPATORY-BASED APPROACH TO SAFEGUARDING A FESTIVAL'S CULTURAL SIGNIFICANCE: A CASE STUDY OF SALAK YOM FESTIVAL IN LAMPHUN PROVINCE. Chulalongkorn University, THAILAND.
- Suttipisan, S. (2011). Design and Building Culture: An Architectural Approach from the Public Realm and its Experience in Thai Urbanism. Naja: Architecture. Design and Built Environment Journal, 217-236.
- Taylor, K. (2006). The cultural landscape concept in Asia: The challenge for conservation. Proceedings of International Conference on "Sustainable Local Heritage Conservation: The Transdisciplinary Approach" and ICOMOS Thailand Annual Meeting 2006.
- UNESCO. (2009). Hoi An Protocols for best conservation practice in Asia: Professional guidelines for assuring and preserving the authenticity of heritage sites in the context of the cultures of Asia. Bangkok: UNESCO
- กาญจนา แก้วเทพ. (2551). การจัดการความรู้เบื้องต้น เรื่องการสื่อสารชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ
- โกวิท พวงงาม (Producer). (2545, 18 ธ.ค. 2556). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. [<http://www.gotoknow.org/posts/482092>]
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ (Producer). (2542, เข้าถึงเมื่อ 18 เม.ย. 56). โครงการกฎหมายทะเลแห่งเอเชียอาคเนย์ (SEAPOL). Retrieved from http://marinepolicy.trf.or.th/benefit_nation_sub3_1.html
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, & (2540). วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- ชิต นิลพานิชและกุลธนา ธนาพงศธร. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3 ed.). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ดลฤทัย โกวรรณะกุล. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคนอื่นๆ. (2547). การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. In ร. ค. 1 (Ed.). พิษณุโลก: คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: 598 Print.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยุทธพร นาคสุข. (2552). ประวัติเรือแข่งเมืองน่าน จากเอกสาร ตำนานและเรื่องเล่า (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). เชียงใหม่ หจก. กลุ่มธุรกิจแม่เก็ช.
- ยุทธพร นาคสุข. (2553). ประวัติเรือแข่งเมืองน่าน จากเอกสาร ตำนาน และเรื่องเล่า(เอกสารลำดับที่ 5). น่าน: โครงการจัดพิมพ์หนังสือและผลงานปริวรรตเอกสารล้านนา วัดน้ำลัด อ.ภูเพียง จ.น่าน.
- ยุพาพร รูปงาม. (2545). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์., กรุงเทพฯ.
- รังสรรค์ ธาระพรพันธุ์. (2539). ปาฐกถา “ทุนวัฒนธรรม” (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพฯ.
- ราเชนทร์ กาบคำ (Producer). (2552, 22 ก.ค.2555). เรือแข่งเมืองน่าน. Retrieved from <http://www.nanlongboat.com/forum2x/index.php?PHPSESSID=2a2fvs5n61e43mtarraj4hhql5&board=1.0>
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2556). CBT. from http://www.cbt-i.org/?ge=show_pages&gen_lang=20112012094103
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2543). การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. Retrieved 20 เม.ย. 57, from <http://www.thaienvimonitor.net/Concept/value-env.pdf>
- ศักดิ์สิทธิ์ พลสันติกุล. (2551). ลวดลายปูนปั้นประดับฐานชุกชี วัดพระธาตุแช่แห้ง. เชียงใหม่: คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554.). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 กรุงเทพฯ.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (Producer). (2554 เข้าถึงเมื่อ 15 ธ.ค. 56). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี. Retrieved from http://www.onec.go.th/onec_backoffice/uploaded/Category/plan/Policy-Yingluck28.pdf
- สุชิน แสงละออ. (2551). การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.2554. พระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ.2542 และ พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2546 (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). กรุงเทพฯ: เพชรรุ้งการพิมพ์.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประเด็นการศึกษาที่ 1

ระเบียบวิธีวิจัยที่ 1 จำแนก (Identifying) ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเพณีแข่งเรือ

(ก) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 3 คน

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	1	วันที่ :	11 กันยายน 2556
สถานที่:	สถานีวิทยุลาโยเรดิโอ ตำบลริม อำเภอบางขัน จังหวัดน่าน		
	ชื่อ :	นายสง่า อินยา	
	ตำแหน่ง :	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอบางขัน	
	อายุ :	63 ปี	
	หมายเลขโทรศัพท์:		
	ที่อยู่:	เลขที่ ๔๘ บ้านท่าคำ ๒ หมู่ ๗ ตำบลริม อำเภอบางขัน จังหวัดน่าน	
ผู้สัมภาษณ์ :	สื่อกสิณี พลสันติกุล		

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	2	วันที่ :	15 กันยายน 2556
สถานที่:	บ้านบุญยืน อำเภอยางสัก จังหวัดน่าน		
	ชื่อ :	นายญาณ สองเมืองแก่น	
	ตำแหน่ง :	ปราชญ์ท้องถิ่น	
	อายุ :		
	หมายเลขโทรศัพท์:		
	ที่อยู่:	บ้านบุญยืน เลขที่ ๑๘๔ หมู่ ๔ ตำบลกลางเวียง จังหวัดน่าน	
ผู้สัมภาษณ์ :	สื่อกสิณี พลสันติกุล		

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	3	วันที่ :	25 กันยายน 2556
สถานที่:	วัดศรีบุญเรือง บ้านศรีบุญเรือง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอน่าน จังหวัดน่าน		
	ชื่อ :	นายยงยุทธ ชติยศ	
	ตำแหน่ง :	ปราชญ์ท้องถิ่น ด้านการสร้างเรือ	
	อายุ :		
	หมายเลขโทรศัพท์:		

		ที่อยู่: บ้านศรีบุญเรือง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์ :	สื่อกี๊สื่ห พลสันตติกุล	

(ข) กลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม จำนวน 3 คน

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	1	วันที่ :	2 กันยายน 2556
สถานที่:	ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเทศบาลเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน		
	ชื่อ :	รศ.ดร. วรลัญจ์ บุญยสุรัตน์	
	ตำแหน่ง :	หัวหน้าภาควิชาศิลปะไทย คณะ วิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ / ผู้อำนวยการหลักสูตรการจัดการ ศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
	อายุ :		
	หมายเลขโทรศัพท์:	081 783 8894	
	ที่อยู่:	ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัด เชียงใหม่	
ผู้สัมภาษณ์ :	สื่อกี๊สื่ห พลสันตติกุล		

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	2	วันที่ :	13 ตุลาคม 2556
สถานที่:	สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน		
	ชื่อ :	นายสมเจตน์ วิมลเกษม	
	ตำแหน่ง :	ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมเมือง น่าน	
	อายุ :	59	
	หมายเลขโทรศัพท์:	089 266 3770	
	ที่อยู่:	สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน เลขที่ 55 ถนน มหาพรม ตำบลใน เวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน	

		
ผู้สัมภาษณ์ :	สื่กกัสีห์ พลสันติกุล	

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	3	วันที่ :	เดือนธันวาคม 2556
สถานที่:	ติดต่อสัมภาษณ์ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์		
	ชื่อ :	อาจารย์ ยุทธพร นาคสุข	
ตำแหน่ง :	นักวิชาการ สาขาวิชาจารึกภาษาไทย		
อายุ :			
หมายเลขโทรศัพท์:			
ที่อยู่:	มหาวิทยาลัยมหิดล		
ผู้สัมภาษณ์ :	สื่กกัสีห์ พลสันติกุล		

ประเด็นการศึกษาที่ 1

ระเบียบวิธีวิจัยที่ 2 ประเมินคุณค่า (Values) ของประเพณีแข่งเรือ

(ก) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 3 คน

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	1	วันที่ :	11 กันยายน 2556
สถานที่:	สถานีวิทยุลำไยเรดิโอ ตำบลริม อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดน่าน		
	ชื่อ :	นายสง่า อินยา	
	ตำแหน่ง :	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอดำรงวิทยะ	

	อายุ :	63 ปี
	หมายเลขโทรศัพท์:	
	ที่อยู่:	เลขที่ ๔๘ บ้านท่าค้ำ ๒ หมู่ ๗ ตำบลริม อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน
	ผู้สัมภาษณ์ :	ศักดิ์สิทธิ์ พลสันติกุล

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	2	วันที่ :	15 กันยายน 2556
สถานที่:	บ้านบุญยืน อำเภอยางตลาด จังหวัดน่าน		
	ชื่อ :	นายญาณ สองเมืองแก่น	
	ตำแหน่ง :	ปราชญ์ท้องถิ่น	
	อายุ :		
	หมายเลขโทรศัพท์:		
	ที่อยู่:	บ้านบุญยืน เลขที่ ๑๘๔ หมู่ ๔ ตำบลกลางเวียง จังหวัดน่าน	

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	3	วันที่ :	เดือนมกราคม 2557
สถานที่:	ติดต่อสัมภาษณ์ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์		
	ชื่อ :	ธีรพล วงศ์สิทธิ์	
	ตำแหน่ง :	นายกสมาคมเรือแข่งจังหวัดน่าน	
	อายุ :		
	หมายเลขโทรศัพท์:		
	ที่อยู่:	บ้านน้ำล้อม ตำบลโนนเวียง อำเภอมืองจังหวัดน่าน	

		
ผู้สัมภาษณ์ :	สั๊กส์สีห์ พลสันติกุล	

(ข) กลุ่มนักวิชาการทางวัฒนธรรม จำนวน 3 คน

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	1	วันที่ :	2 กันยายน 2556
สถานที่:	ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเทศบาลเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน		
	ชื่อ :	รศ.ดร. วรลัญจ์ บุญยสุรัตน์	
ตำแหน่ง :	หัวหน้าภาควิชาศิลปะไทย คณะ วิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ / ผู้อำนวยการหลักสูตรการจัดการ ศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่		
อายุ :	...		
หมายเลขโทรศัพท์:	081 783 8894		
ที่อยู่:	ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัด เชียงใหม่		
ผู้สัมภาษณ์ :	สั๊กส์สีห์ พลสันติกุล		

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	2	วันที่ :	3 ธันวาคม 2556
สถานที่:	สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน		

	ชื่อ :	นายสมเจตน์ วิมลเกษม
	ตำแหน่ง :	ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน
	อายุ :	59
	หมายเลขโทรศัพท์:	089 266 3770
	ที่อยู่:	สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน เลขที่ 55 ถนน มหาพรม ตำบลใน เวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
ผู้สัมภาษณ์ :	สั๊กกี้ สัทพ์ พอสันตกุล	

ผู้ให้สัมภาษณ์ :	3	วันที่ :	เดือนธันวาคม 2556
สถานที่:	ติดต่อสัมภาษณ์ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์		
	ชื่อ :	อาจารย์ ยุทธพร นาคสุข	
	ตำแหน่ง :	นักวิชาการ สาขาวิชาจารึก ภาษาไทย	
	อายุ :		
	หมายเลขโทรศัพท์:		
	ที่อยู่:	มหาวิทยาลัยมหิดล	
ผู้สัมภาษณ์ :	สั๊กกี้ สัทพ์ พอสันตกุล		

ประเด็นการศึกษาที่ 2 การมีส่วนร่วม (Participatory) ในการจัดการประเพณีแข่งเรือ

ผู้ให้สัมภาษณ์ #:	1. นายสุรพล เขียรสูต นายกเทศมนตรีเมืองน่าน 2. นายภิรมย์ เทพสุคนธ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน 3. นายธีรพล วงศ์สิทธิ์ นายกสมาคมเรือแข่งจังหวัดน่าน 4. นายพิทักษ์ คำยันต์ ประธานสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดน่าน 5. นายอุทัย ตันตระกูล นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดน่าน
สถานที่สัมภาษณ์ :	สำนักงานโครงการปิดทองหลังพระ จังหวัดน่าน
วันที่เก็บข้อมูล :	6 กันยายน 2556
รูปถ่าย :	
	
ผู้สัมภาษณ์ :	สีกักสี่ห์ พลสันติกุล

ประเด็นการศึกษาที่ 3 แนวทางการจัดการประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่านเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Focus Group ครั้งที่ 1 เรือเอกลักษณ์น่าน จัดการอย่างไร เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ครั้งที่ 1	
ผู้ให้สัมภาษณ์ #:	<ol style="list-style-type: none"> 1. นายภิรมย์ เทพสุคนธ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน 2. นายสง่า อินยา ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าวังผา 3. นายยงยุทธ ชัดตียศ ประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นด้านการสร้างเรือแข่ง 4. ผู้สนใจในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือ
สถานที่สัมภาษณ์ :	เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ งานกาชาดประจำปี 2556 จังหวัดน่าน
วันที่เก็บข้อมูล :	11 มีนาคม 2556
รูปถ่าย :	
ผู้สัมภาษณ์ :	สีกกี้สีห์ พลสันติกุล

Focus Group ครั้งที่ 2 เรือเอกลักษณ์น่าน จัดการอย่างไร เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ครั้งที่ 2	
ผู้ให้สัมภาษณ์ #:	<ol style="list-style-type: none"> ตัวแทนจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นายอภิพัฒน์ สายสูง เจ้าของเรือแข่งเอกชนเพื่อการค้า (ผู้จัดการทีมเรือแม่ป้อม) นายประทวน สอนศิริ ศิลปินผู้คิดค้นหัวเรือแข่งที่ทำจากกระดาษ เยาวชนที่สนใจประเพณีเรือแข่ง จำนวน 5 คน
สถานที่สัมภาษณ์ :	เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ งานกาชาดประจำปี 2556 จังหวัดน่าน
วันที่เก็บข้อมูล :	17 มีนาคม 2556
รูปถ่าย :	
ผู้สัมภาษณ์ :	ศักดิ์สิทธิ์ พลสันติกุล

Focus Group ครั้งที่ 3 เรือเอกลักษณ์น่าน จัดการอย่างไร เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ครั้งที่ 3	
	<ol style="list-style-type: none"> ตัวแทนจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นายอภิพัฒน์ สายสูง เจ้าของเรือแข่งเอกชนเพื่อการค้า (ผู้จัดการทีมเรือแม่ป้อม) นายประทวน สอนศิริ ศิลปินผู้คิดค้นหัวเรือแข่งที่ทำจากกระดาษ

ผู้ให้สัมภาษณ์ #:	<p>4.เยาวชนที่สนใจประเพณีเรือแข่ง จำนวน 5 คน</p> <p>5.นายภิรมย์ เทพสุคนธ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน</p> <p>6.นายสง่า อินยา ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าวังผา</p> <p>7.นายยงยุทธ ชัดตียศ ปราชญ์ท้องถิ่นด้านการสร้างเรือแข่ง</p> <p>8.ผู้สนใจในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือ</p>
สถานที่สัมภาษณ์ :	ห้องประชุมสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า่าน
วันที่เก็บข้อมูล :	15 สิงหาคม 2556
รูปถ่าย :	
	
ผู้สัมภาษณ์ :	สีกี้สีห์ พลสันติกุล

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายสักร์สิทธิ์ พลสันติกุล

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่พัฒนาพื้นที่พิเศษ สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า
องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY